

Lördagen den 17 April.

Kl. 10 f. m.

§ 1.

Protokollet för den 10 April upplästes och godkändes.

§ 2.

Föredrogs och godkändes Stats-Utskottets förslag till Riksdagens underdåniga skrivelse angående beviljande af ytterligare medel till undsättning för de i följd af 1868 års missväxt nödlidande delar af riket.

§ 3.

Med nu ingifvet läkarebetyg lät Herr Busck styrka sitt till gårdagens protokoll anmälda sjukdomsförhinder och erhöll, enligt derom gjord begäran, ytterligare 14 dagars ledighet från riksdagsgörömlen.

§ 4.

Härefter öfver gick Kammaren till behandling af de å föredragningslistan upptagna ärenden, bland hvilka främst förekom Särskilda Utskottets Utlåtande N:o 1, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga Proposition till Riksdagen angående landförsvarets organisation, samt i anledning af de inom Riksdagens båda Kamrar i samma ämne väckta motioner.

Den nu fortsatta föredragningen af detta Utlåtande började med:

Punkten 2A.

Herr Statsrådet Abelin: Med anledning af hvad Utskottet i denna punkt hemställt och i öfrigt blifvit i frågan yttradt, anhåller jag att för några ögonblick få taga Kammarens uppmärksamhet i anspråk.

Till en början vill jag dervid anföra de skäl, som ur principiell synpunkt legat till grund för förslaget och får i detta hänseende anmärka, att, om Kongl. Maj:t, efter den utredning af frågan, som föregått, icke funnit rust- och rotehållarne egentligen vara berättigade till någon lindring i afseende å dem åliggande besvär, Kongl. Maj:t dock icke förbi-sett, att Riksdagen temligen tydligt begärt en sådan lindring, hvilken ock blifvit tillstyrkt utaf den af Kongl. Maj:t för ärendets utredning tillsatta komité, och att det sålunda varit fullt konstitutionellt riktigt och påkalladt, att Kongl. Maj:t, om ock ej rätten dertill från rust- och rotehållarnes sida

var gifven, i öfverensstämmelse med representationens uttalade önskan afgifvit förslag till den lindring af ifrågavarande besvär, som Kongl. Maj:t ansett kunna ega rum.

Att, om ock dervid jordbrukets betryck anmärkes såsom en bidragande orsak, detsamma likväl icke kunnat tagas till utgångspunkt vid lindringens bestämmande, bör vara tydligt deraf, att, liksom orsakerna till detta betryck torde vara helt andra än roterings- och rustningsbördan, så torde ock medlen för detsammas afhjelpande få blifva af helt annan art och omfattning än några smärre lindringar i nämnda besvär.

Att man i stället tog till utgångspunkt för lindringen de kostnader som bevaringspligtens utsträckning för rust- och rotehållare skulle medföra, torde hafva sin goda grund deri, att, då det var öfver denna utsträckning klagan från detta håll fördes, man ville åvägabringa en lindring sådan att den motsvarade dessa ökade kostnader.

De skäl, jag vidare funnit tala för en lindring, finnas anförda i mitt underdåniga memorial till statsrådsprotokollet; och jag vill tillägga, att billighetsskäl icke varit de enda, som från min sida framkallat förslaget. Jag har nemligen funnit den föreslagna regleringen vara af vigt icke blott för rotehållarne utan äfven för arméén, isynnerhet om de ifrågasatta viktiga bestämmelserna rörande begränsning af manskapets tjensteålder och rekryterings öfvertagande af Staten träda i verket. Jag har alltså ingalunda betraktat detta förslag till lindring såsom ett medel att köpa rust- och rotehållarnes bifall till en utsträckt värnpligt utan såsom ett sätt att till ömsesidig fördel och belåtenhet söka ordna förhållandena. Detta har jag med afseende på det pricipiela i saken velat nämna.

I afseende å sättet för lindringens åvägabringande synes det mig vara klart, att en jemkning hemman efter hemman, föregången af vidlyftiga, på stället verkställda undersökningar, skulle medtaga en lång tid och belasta Statsverket med stora kostnader, hvarjemte detta förfaringsätt skulle leda derhän, att redan vid tiden för undersökningens och jemknings slut, ojemnheter skulle hafva uppkommit eller skulle än vidare uppkomma, som gjorde en ny reglering af nöden - beroende detta af taxeringsvärdenas fallande eller stigande, en följd åter af åtskilliga omständigheter, såsom jordbrukets bättre eller sämre skötsel med mera dylikt som aldrig kunde förekommas.

Att åter bereda en lika eftergift för alla orter vore, såsom komiterade riktigt anmärka, att bibehålla de ojemnheter, som nu finnas, och skulle sannolikt icke leda till belåtenhet, utom att giltiga grunder för jemkning af nyssnämnda art skulle vara nästan omöjliga att finna. Jag har derigenom kommit till den åsigten, att lämpligaste sättet för en sådan reglering vore upprättande af ett normalkontrakt, och vågar fortfarande till försvar för denna min åsigt uppställa den af komiterade uttalade satsen: "att, från den utgångspunkt, att alla rotehållare i riket hafva lika skyldighet att till krigstjenst uppställa och hålla duglig karl, kommer man till det riktiga slut att rotehållarens i alla orter utgift för fullgörandet af denna skyldighet äfven borde bringas till så stor likhet som möjligen kunde åstadkommas". Då besväret är lika, bör äfven kostnaden vara lika, och ingalunda kan genomförandet af denna tanke anses medföra någon rubbning af indelningsverkets idé, då det tvärtom är bekant,

att Carl XI i instruktionen för roteringskommissionerna strängeligen anbefalldes dem att tillse, att roteringen blef jemnt fördelad, samt att han likaledes lade sig vinn om att alla rusthåll gjordes lika goda — hvilket allt väl utan tvifvel var grundadt på samma åsigt som i normalkontraktet har ett uttryck.

De anmärkingar, som blifvit framställda derom att Kongl. Maj:ts förslag skulle innebära en förhöjning i de nuvarande besvären, synes mig ej förtjena mycket afseende, då förslaget innehåller det uttryckliga stadgandet, att den, som icke vill ingå på normalkontraktet, eger att vid sina gamla förbindelser förblifva, och att det oaktadt en ej obetydlig lindring kommer honom till godo, i det legan och städjan äfven i detta fall öfvertages af Staten. Dessutom torde det i Kongl. Maj:ts förslag upptagna värdet å spannmål kunna anses för det normala, öfver hvilket det endast under ogynnsamma år kan stiga. Om jag sålunda äfven beräknar lönen att utgå med 45 kubikfot spannmål och uppskattar denna spannmål efter tio års medelmarkegångspris, *understiger* den föreslagna lönen betydligt regementenas uppgifna kostnader äfvensom den af koniterade beräknade medelkostnaden 126 R:dr 32 öre. Det kan visserligen icke nekas, att Kongl. Maj:ts förslag kommer att för vissa rust- och rotehållare medföra ganska betydliga fördelar i jemförelse med hvad andra derpå vinna; men sådana missförhållanden torde vid hvarje reglering vara omöjliga att förekomma. Hufvudsaken är deremot att kostnaden blir uågorhunda billig, och att den icke för någon öfverskrider en viss gräns, och detta tror jag vara en fördel hos det kungliga förslaget, så framstående och så svår att bortresonera, att endast detta borde vara tillräckligt att häfva de mer eller mindre berättigade anmärkingar, som eljest mot detaljerna deraf möjligen kunna göras.

Om jag öfverväger de olika invändningar, jag hört framkastas mot normalkontraktet, är jag snarare böjd att förena mig med de anmärkare, som anse, att *soldatens* ställning skulle genom detsammes antagande alltför mycket försämras. Man erinre sig blott, att i de föreslagna 45 kubikfoten innefattas alla sådana nödvändighetsartiklar — såsom vedbrand, kofoder och mulbete — hvilka soldaten måste af rotehållaren sig tillösa och att, sedan värdet för dessa, hvilka uti ännu större progression än spannmålen torde stiga uti pris, blifvit afdraget, icke mycket återstår af den spannmål, soldaten skulle ega att uppbära. Om man härtill lägger, att soldaten i allmänhet torde önska att i utbyte mot lönespannmålen få jord sig upplåten, bör detta besvär icke blifva synnerligen betungande. Ett antagande af dessa villkor blott och bart, utan i förening med de bestämmelser Kongl. Maj:t föreslagit rörande soldatens befordran, pensionering och rättighet under vissa förhållanden att blifva använd på lägre platser i det allmännas tjänst m. m., skulle jag ej beller i soldatens välförstådda intresse vilja tillstyrka; men å andra sidan kan jag icke finna att, om de föreslagna fördelarne beredas honom, han i någon mån blir att beklaga, och än mindre kan jag ingå på deras åsigt, som velat jemföra hans ställning med statorparens. Soldaten, en kronaus tjänsteman, har sin fasta lön och bostad samt utsigt till befordran, han omhuldas och vårdas af sitt befäl, af hvilket han en viss tid årligen under dagligt umgänge åtnjuter undervisning och ledning; och han kan vid sidan af allt detta,

under största delen af året, fritt disponera öfver sin arbetskraft, den hantlöst till förvärf för egen räkning har att använda.

Man har hållit före, att de ovissa besvär, som nu drabba strörotarne, icke skulle komma att genom normalkontraktet häfvas eller förminsas. Jag är likväl af olika tanke med Utskottet och öfriga, som hysa denna föreställning. En gifven följd af normalkontraktets antagande torde blifva en förminskning i torpjordarne, och en följd deraf blir återigen att strörotarne, hvars största besvär nu utgöres af körslor med mera dylikt för soldatens räkning, komma att på annat bekvämligare sätt utbyta sina förbindelser till stamroten.

Jag erkänner emellertid villigt, att, såsom Utskottet anmärkt, den med förslaget äsyftade lättnaden för strörotarne icke torde kunna fullständigt vinnas utan ett allmänt stadgande, att strörotarens andel i soldatens aflöning endast finge i spannl eller penningar bestämmas. Jag vet dock icke något som hindrar att vid normalkontraktens bestämmande göra de stadganden, man i detta afseende kan finna vara af nöden.

Slutligen måste jag bekänna, att jag icke rätt kan fatta de farhågor, man hyser mot rekryterings öfvertagande af Staten, särdeles under det förhållande att rust- eller rotehållaren skulle hafva rättighet vägra att emottaga den föreslagna karlen. Den ifrågasatta anordningen skulle lända till fördel ej mindre för det allmänna än för rust- och rotehållarne. I militäriskt hänseende, det är: i det allmännas intresse, har denna förändring blifvit erkänd såsom af högsta vikt, och jag behöfver icke här återupprepa alla de skäl, som tala dertill. Det är äfven påtagligt att denna öfverflyttning till Staten af legan eller af vissa bestämda utgifter, som ålegat rust- och rotehållarne, skall för dessa innebära en bestämd lindring, en *direkt* fördel; men den *indirekta* fördelen här af torde vara för dem af ännu större värde; rust- och rotehållarne besparas härigenom tid och obehag samt de med rekrytens uppvisande och approberande oundvikliga, ofta kostsamma resor till kompanichefen och till den för många långt aflägsna residensstaden. Dessutom är härvid att anmärka, att ingen börda trycker mera ojemnt än just rekryteringen, ty utom den omständigheten att rekryteringsavgiften är olika inom olika provinser, kan det inträffa, att en rote genom soldatens af olika anledningar föranledda afgang kan drabbas af 3 till 4 uppsättningar under samma tid som en annan rote blott drabbas af en enda.

Såsom enda skälet, hvarför man icke i det allmännas och i rotehållarens intresse skulle vilja ingå på förslaget att låta Staten öfvertaga rekryteringen, har jag sett och hört anföras, att rust- eller rotehållaren icke skulle kunna nöja sig med en karl, som af befälet blifvit tillsatt. Det synes dock vara alldeles påtagligt, att icke någon bör högre kunna vårda sig om att anskaffa godt och dugligt folk än det befäl, som skall leda och uppfostra dem till det allmännas tjänst och hvars besvär och obehag ökas i den mån manskapet åsidosätter sina pligter. Betecknande är ock, att rekryteringen å vissa orter redan nu besörjes af befälet till rust- eller rotehållarens fulla belåtenhet, och att ett större antal rotehållare i Hallands län, på förfrågan om de ville medgifva rotarnes öfverflyttande till landtförsvaret, såsom vilkor dertill uppställt att rekryteringen måtte besörjas af befälet.

Af hvad jag nu och i öfrigt i detta ämne anført framgår, att den ifrågasatta regleringen af förhållandena emellan rust- och rotehållarne och soldaten, hvilken reglering står i det närmaste samband med sådana föreslagna bestämmelser, såsom tjensteålderns begränsning, rekryterings besörjande af befälet m. m., hvilka alla på arméens tjenstbarhet och duglighet hafva det största inflytande — synas mig vara af en högst väsendtlig vikt, hvarföre jag på förhand måste nedlägga min bestämda protest mot den Utskottets uttalade åsigt: "att det vore vida fördelaktigare medgifva indelningsverkets upphäfvande än deri medgifva partiela förändringar", särdeles då dessa äro egnade göra institutionen för sitt ändamål mera lämplig. Jag anser förslaget vara förtjent af att noga öfvervägas, hvarföre jag äfven hemställer, att, i stället för ett bestämdt afslag, Kammaren ville gifva beslutet den formulering, att hvad Kongl. Maj:t föreslagit icke för närvarande kan vinna Kammarens bifall.

Herr Adlersparre: Jag är ledsen att nu hafva begärt ordet, då jag nödgas uttala åsikter något skiljaktiga från hvad den föregående högt ärade talaren yttrat. Min öfvertygelse är dock grundad på hvad jag inhemtat utaf diskussionerna inom Utskottet, som egde sakkunnige män i denna fråga. Min anhållan är, att denna punkt måtte af Kammaren godkännas, hvarvid jag dock icke har något emot, att orden "för det närvarande" inflickas; men att detta godkännande måtte ske med ogillande af Utskottets motivering. Det synes mig vara af stor vikt, att icke någon skrifvelse till Kongl. Maj:t så missförstås, att Riksdagen anser värnpligten kunna utsträckas huru långt som helst utan lindring i roteringsbesväret. För att nu ej heller sjelf missförstås, måste jag återupprepa, att, enligt mitt förmenande, kunna indelningsverkets åligganden icke befria någon från skyldigheten att fatta vapen för att tillbakaslå en i landet inträngande fiende. Vid en sådan händelse att vi blifva anfallne är det ej mer än i rust- och rotehållares eget välförstådda intresse, att äfven de försvara hus och hem, ty i motsatt fall blifva deras gårdar lika visst som någon annans plundrade och brände. Jag fruktar för att den misstager sig storligen som tror, att ett knektekontrakt, hängande på dörrposten, har emot fiendens svärd samma skyddande magt som Israeliternas märke, när mordengeln hemsökte Egyptien. Jag nämmer detta med särskildt afseende å min ärade vän Herr Bälter Sven Erssons reservation. Men skulle deremot den utsträckta värnpligten äfven omfatta krigstjenst i främmande land, då ifrågasattes en utsträckning, som ej blott stör rust- och rotehållares rättigheter, utan ock är så beskaffad, att den, enligt min öfvertygelse, icke i någon beväringsslag borde medgifvas. En ärad talare yttrade här i Onsdags, att han icke ville godkänna någon ny arméorganisation, som erfordrar större kostnad än den nuvarande. Jag vill ej obetingadt instämma häri. Deremot tillåter jag mig säga, att hvarje nytt förslag, som afser något mer än att uteslutande stärka vårt hemmavarande försvar, att hvarje förslag som går derpå ut att öka våra krafter för att mera imponant kunna uppträda på krigstheatrar utom landets gränser, eller, såsom det mer officiellt heter, att bereda oss för möjligheten att blifva invecklade i ett krig som föres mellan några af de Europeiska stormagterna.

hvarje sådant förslag skall jag alltid med mer eller mindre obenägenhet emottaga och blir ur stånd att, såsom jag önskade, understödja detsamma.

Emot Utskottets motivering har jag ytterligare att anmärka, att deri säges, att det vore vida fördelaktigare att upphäfva indelningsverket än att lindra dess bördor. Uti min reservation har jag redan uttalat mig häremot och vill nu endast tillägga, att, enligt mitt förmenande, äro lindringar den enda praktiska och rätta vägen att komma från det närvarande föråldrade och bristfälliga och ernå något bättre, samt att, om indelningsverket upphäfves utan föregående partiela och efter hvarandra följande lindringar, detta skulle blifva en stor riksolycka. På grund af dessa skäl anser jag Utskottets motivering icke böra godkännas, hvaremot jag tillstyrker bifall till sjelfva slutpunkten med tillägg af de af Herr Krigsministern föreslagna orden "för det närvarande".

Herr Ridderstad: Kongl. Maj:ts förslag till landtförsvarets organisation hvilar, enligt min uppfattning, på tvänne grundsatser. Den ena består uti bibehållandet af indelningsverket såsom stam och den andra uti införandet af allmän värnskyldighet.

Hvad den första grundsatsen beträffar, lärer icke med fog kunna bestridas, att indelningsverket tillkommit på fullt lagligt, kontraktensligt och i alla afseenden rättsgiltigt sätt. Det må nu vara en tunga, som ojemnt trycker olika delar af landet eller icke, men den är dock fästad vid den Svenska jorden, oskiljaktigt fästad dervid likasom skuggan vid kroppen. Det må äfven vara, att denna inrättning icke eger sin motsvarighet inom andra länder, men detta förändrar icke saken; den är endast desto mera egendomlig för *vårt* land, särdeles såsom en ingående faktor vid beräkandet af sjelfva jordvärdet. Om man än ville uppbjuda all förmåga för att bestrida detta, vågar jag dock påstå, att, i fall man här likasom i England hade att vädja till kronjurister, dessa skulle fastställa denna sats såsom fullkomligt orubblig.

Hvad den andra grundsatsen vidkommer, så lärer icke någon kunna bestrida, att hvar man har förbindelse att försvara sitt fädernesland. Det är en personligt medfödd samhällsförbindelse.

Jag tror följaktligen att, strängt taget, icke någon eftergift i ena eller andra fallet lagligt och rättmätigt kan fordras.

Emellertid har Regeringen tagit i öfvervägande 1867 års Riksdags uttalade önskan, att man vid frågan om en utsträckt värnpligt skulle taga i betraktande den tunga, som hvilade på landet i och genom indelningsverket. I den punkt, som nu föreligger, har Regeringen på ett billigt sätt äfven gått Representationens sålunda uttalade önsknings till mötes; och afsigten, hvarför jag denna gång begärt ordet, har varit att påpeka, att de eftergifter, Regeringen här gjort, ingalunda äro så obetydliga, att förslaget dertfore bör förkastas. I det första momentet föreslår nemligen Kongl. Maj:t, att alla ovissa besvär, som nu åligger rust- och rotehållare, skola såsom skyldighet upphöra. Detta är en icke ringa eftergift. Det skulle icke vara tjenligt att här uppräknas alla dessa olika besvär: rust- och rotehållarne känna dem allt för väl, och sjelf har jag — som *varit* rust-

och för det närvarande *är* rotehållare — för min del mer än tillräcklig kännedom om hvad ifrågavarande besvär vilja säga, för att, utan att befara någon gensägelse, våga påstå, att eftergiften af dem vore en ganska stor fördel för de rustande.

I andra punkten föreslår Kongl. Maj:t upphörandet för rust- och rotehållarne af rekryteringsskyldigheten och i sammanhang dermed utgifterna för städja och lega. Äfven detta innebär en icke ringa fördel, och jag vill såsom exempel härfå framhålla ett par regementen i min hemort, nemligen Kongl. Första och Andra Lifgrenadierregementena, hvilkas rust- och rotehållare härigenom tillhoppa skulle befrias från en årlig utgift i medeltal uppgående till 5,827 R:dr, nemligen Första Lifgrenadierregementet 2,627 R:dr och Andra Lifgrenadierregementet 3,200 R:dr. I händelse af tätt återkommande ombyten af soldater blefve summan naturligtvis ännu större.

Kongl. Maj:t föreslår vidare upprättande af ett normalkontrakt. Under diskussionen i Kammaren vid sistlidna Onsdagsplenium hade jag tillfälle höra flera talare, som ansågo detta förslag särdeles betänkligt. Jag anser det åter medföra ganska stora förmåner. Något hvar torde hafva sig bekant, att soldattorpen under årens lopp blifvit allt mer och mer uppodlade; jorden har derigenom stigit i värde, och det är sålunda en ganska stor förmån för rust- och rotehållaren, om denna jord återföller till hemmanet. Jag är förvissad om, att hvarje rust- och rotehållare tacksam och gerna skulle återtaga ifrågavarande torpjord i utbyte emot den till ett värde af omkring 100 R:dr i natura-prestationer utgående, nu föreslagna lönen. I allmänhet torde ett icke ringa antal af dessa vara så beskaffade, att de skulle lemna denna summa i arrende.

Vid Kongl. Första Lifgrenadierregementet beräknas skilnaden emellan *nuvarande* kostnad och den, enligt Kongl. Maj:ts förslag, *blifvande* i medelbelopp per hvarje rote till 48,043 R:dr. Men den största fördelen af det nya kontraktet ligger icke i de eftergifter, det skulle medföra, utan fastmera deri att det inom dessa förhållanden skulle bringa enhet och likställighet öfver hela landet, samt således *ett* och samma system tillämpas öfver allt, hvilket, efter min uppfattning, skulle i moraliskt hänseende verka allmänt välgörande och tillfredsställande.

Jag inser alltför väl, att man icke nu kan yrka antagande af denna punkt, enär frågan om en utsträckt värnpligt redan blifvit afslagen, och denna punkt är gjord beroende af dess antagande. I betraktande likväl af de ganska väsendtliga förmåner, som emellertid denna punkt tillförsäkrar rust- och rotehållare, håller jag det likväl icke otroligt, att, om man börjat behandlingen af detta betänkandet med denna punkt, omdömet om sjelfva värnpligten skulle utfallit annorlunda än det nu gjort.

Af hvad jag nu yttrat må man likväl icke draga den slutsats, att jag till alla delar instämmer uti det Kongl. förslaget. Dimensionerna i det nya organisationsförslaget synas mig dertill alltför stora. Men deremot anser jag den af Herr Krigsministern gjorda hemställan, att afslaget af den Kongl. Propositionen endast måtte ske för närvarande vara en så foglig önskan, att den bör bifallas.

För öfrigt instämmer jag äfven med Herr Adlersparre derutinnan, att Utskottets motivering måtte varda af Kammaren ogillad.

Herr Sven Nilsson: Man har framhållit det af Kongl. Maj:ts framlagda förslaget i denna punkt såsom en lindring för rust- och rotehållarne. Jag kan för min del icke finna den ringaste tillstymmelse till lindring genom införandet af ett sådant normalkontrakt; och jag ber att, såsom stöd för denna min åsigt, få nämna, huru förhållandena äro och hafva varit inom den ort, jag tillhör. Der äro soldaterna i afseende å löneförmånerna indelade i tre klasser. Inom den klass, som har närmast likhet med det föreslagna normalkontraktet, erhåller soldaten förutom bostad 31,5 fot spanmål. Enligt det föreslagna normalkontraktet skulle soldaten sålunda erhålla en tillökning af 14,5 fot spanmål. Då Skåne år 1815 undergick rotering, blefvo nära trehundra nummer ställda på vakans: vakansafgiften bestämdes då i ett för allt till sex tunnor spanmål. Normalkontraktet föreslår förutom bostad sju tunnor. Många soldater i min hemort hafva icke något torp, utan bestå deras förmåner antingen i spanmål eller penningar. Soldatens lön utgör då vanligen etthundra riksdaler i ett för allt. Dragonerna hafva ännu mindre löner, ja, jag har mig särskildt bekant, att dragoner finnas, som icke åtnjuta mera än femtio riksdaler i lön, och jag har icke hört dessas löner uppgifvas högre än till sjuttiofem riksdaler. Mine Herrar, det synes som någon skulle betvifla mina uppgifter, men jag kan försäkra Eder derom, att jag icke talar annat än hvad jag vet sannt vara.

Nu må väl hvem som helst, som vill anställa en någorlunda säker beräkning, med lätthet finna, att värdet af soldatens löneförmåner enligt normalkontraktet, äfven då man icke tager i beräkning bostaden, vida öfverstiger etthundra riksdaler. Men skola de nu dertill uppsätta ett boställe, låter detta, äfven på ett aldrig så tarffigt sätt, sig icke göra under femhundra riksdaler. Räntan härå utgör tretio riksdaler; årliga reparationer torde icke understiga tio riksdaler. Om man dertill lägger att, då bostället förfallit, ett nytt lika stort kapital erfordras för dess återuppbyggande, torde temligen tydligt framgå, hvilken tillökning i tungan normalkontraktet innehåller. Af de uppgifter, som kommit oss till handa, hafva vi sett, att andra provinser finnas, som icke äro så betungade som Skåne, ehuru på många ställen tungan är ännu drygare. Jag kan följaktligen ur denna synpunkt icke bifalla förslaget.

Men förslaget innehåller dessutom åtskilliga föreskrifter, som jag anser vara helt och hållet olämpliga, och af dessa föreskrifter torde icke vara den minst viktiga, att befälet skulle tillsätta soldaten utan rotehållarens hörande; denne skulle visa skäl för sin vägran att antaga den föreslagna karlen, och dessa skäl, som ej äro angifna, torde, när de anfördes, oftast blifva ogillade. Det kunde icke vara för rotehållaren så angenämt att på detta sätt erhålla en soldat, som han till äfventyrs förut aldrig sett. Jag vill härpå anföra ett exempel. Då Blekinge indelades till båtsmanshåll, antogos till båtsmän en hel befolkning som flyttades dit från Finland och Norrland. Dessa utgjorde i allmänhet icke folk af det bästa slag.

Jag vill icke längre uppehålla Kammaren, utan yrkar bifall till Utskottets förslag; och jag bestrider, att orden "för närvarande" måtte inflyta i Kammarens afslag å Kongl. Maj:ts förslag, ty jag anser detta förslag hvarken för närvarande eller i tillkommande tider böra antagas

Genom ett sådant normalkontrakt skulle indelningsverket rubbas i sina grundvalar, ty dessa bestå hufvudsakligen deri, att soldaten icke blott är Kronans tjänare, utan i viss mån äfven rotehållarens. Jag förenar mig sålunda med dem, som yrkat bifall till Utskottets förslag, men på samma gång ogillat Utskottets motivering.

Herr vice Talmannen Mannerskantz: Vid Onsdagens plenum, då detta Betänkande började behandlas, gjordes af en talare åtskilliga anmärkningar mot det sätt, hvarpå Utskottet affattat sitt förslag, men på samma gång uppgaf denne talare sjelf några skäl, som han trodde hafva gifvit anledning till det anmärkningsvärda innehållet af Utskottets Betänkande. Med förnyadt framhållande af ett af dessa skäl ber jag att nu få börja mitt anförande.

Om man betraktar förhållandena inom nästan alla representativa församlingar, finner man trenne ganska bestämdt olika meningsskiljaktigheter, der alltid en är mer eller mindre rådande. Under det en af dessa olika åsikter ihärdigt söker behålla och försvara allt gammalt, vill en annan icke blott göra väsendtliga förändringar i de grunder, hvarpå samhällsinstitutionerna hvila, utan skynda att i ett enda språng springa öfver till det nya. Mellan dessa båda ytterligheter finnes alltid en tredje åsigt, som väl vill gå framåt, men på ett varsamt sätt, steg för steg, och utan att rubba det bestående, förr än något annat verkligen bättre kan sättas i stället. Äfven inom vår representation och särskildt inom denna Kammare förefinnas dessa meningförhållanden, och äfven här, såsom vanligen brukar vara fallet, räknar säkerligen den meningsfraktion, som står emellan de båda ytterligheterna, de talrikaste anhängarne, om man nemligen närmare skärskådar de inre tänkesätten. Detta hindrar dock icke, att här som på andra ställen den ena eller andra exklusiva åsigten, fast ej af flertalet delad, allt för ofta gör sig gällande äfven i afseende å viktigare samhällsfrågor. Så anser jag förhållandet äfven hafva varit i afseende å tillsättningen af det Utskott, som afgifvit det förevarande Betänkandet. Ifrån denna Kammare insattes nästan uteslutande deri män, som ville från grunden förändra den nuvarande försvarsorganisationen, och då från den andra delen af representationen Utskottsvalet gjordes lika exklusivt, fast i motsatt riktning, kunde en sådan sammansättning ej annat än menligt inverka på den vigtiga frågans behandling inom Utskottet. Det har nemligen inom Utskottet synbarligen funnits tvänne starkt åtskiljda meningar, hvaraf den ena velat orubbad vidhålla den gamla grunden, men den andra utan hänsigt till den förut befintliga genast öfvergå till en alldeles ny organisation, under det endast en ledamot af Utskottet tyckes hafva velat förmedla öfvergången från de gamla till de nya förhållandena. Derigenom har inträffat, att Utskottet i de väsendtligaste delarne skjutit ifrån sig att behandla det af Kongl. Maj:t framställda förslaget och förkastat detsamma utan att ingå i någon grundligare pröfning af dess innehåll eller att bemöda sig tillse, om det icke innebure ett godt steg framåt, som bort befrämjas i stället för att återhållas, ävensom ock utan att undersöka, om icke den föreslagna lindringen, i fall den icke varit nog stor, skulle kunnat göras ändå större, och om icke, i fall sjelfva formen varit bristfällig, äfven denna skulle kunnat på ett nöjaktigt sätt förbättras.

För min del tror jag, att man i afseende å normalkontraktet kan framställa den väsendtliga anmärkning, att detsamma icke medför sådan lindring, hvarpå de, som af indelningsverket äro betungade i detta hänseende, möjligen skulle kunna hafva anspråk. Hvad detta anspråk beträffar, vill jag i förbigående nämna, att jag icke betraktar detsamma från juridisk ståndpunkt, dels emedan derom redan nog mycket har blifvit kämpadt, och dels derföre att jag anser nödvändigheten att göra eftergifter hufvudsakligen grunda sig på billighets- och klokhets-skäl. Betraktar jag deremot normalkontraktet från rent militärisk synpunkt, måste jag bekänna, att jag anser detta kontrakt, om det kunde komma till stånd, vara ett ganska väsendtligt steg framåt, dels derigenom att rekryteringsskyldigheten fräntages rust- och rotehållarne och lägges i armébefällets händer, och dels derigenom att soldatens tjenstetid inskränkes. I dessa båda omständigheter har jag funnit ligga ett par af de mest väsendtliga brister, som vidlåda det gamla indelningsverket, och måste derföre uttrycka min tillfredsställelse att de blifvit föreslagna att afhjelpas.

I afseende på den ifrågasatta lindringen innehåller normalkontraktet en betydlig fördel så till vida, som det genom att bestämma lönebidraget att utgöras blott med ett visst begränsadt mått spanmål, förenklar de besvär och de utgifter, rust- och rotehållarne hafva för den indelta soldatens underhåll och aflöning. Jag känner väl icke närmare till beskaffenheten af de olika slags lönevillkor som i afseende å soldatens underhåll nu måste utgöras, emedan min hemort är indelad till båtsmanshåll, men då jag hört aflöningssättet vara nästan detsamma för soldaten som för båtsmannen, kan jag sluta mig till soldatrotehållets skyldigheter, derigenom att jag varit i tillfälle finna, hvilka trakasserier och olägenheter samt stora och ojemna kostnader, som, derföre att lönen måste utgå med bidrag af mångahanda olika arter: i penningar, spanmål, hö, halm, kobete, kåltäppa, jul- och reskost m. m., äro förenade med skyldigheten att underhålla båtsmän. Vi nere i min ort hafva härför ett färskt exempel från sistlidet år, då, såsom bekant, svår missväxt ej blott på spanmål utan ock på foder der inträffade; under denna för dem mycket bekymmersamma tid, då de icke vetat hvar de skulle anskaffa penningar för att köpa föda både åt sig sjelfva och sina kreatur, hafva rotehållarne måst betala en så dryg lösen för det hö, som de varit skyldige lemna sina båtsmän, att utgiften derföre blifvit flera gånger större än under vanliga förhållanden. För att undslippa detta för rotehållaren skadliga förhållande, att han, just då han har svårast att sjelf draga sig fram, skall vara nödsakad att göra så mycket drygare utbetalningar till sin båtsman eller sin soldat, samt för att derjemte komma till mera enkelhet och bestämdhet i afseende på aflöningens utgörande, måste det derföre vara förenadt med stor fördel, om den lindring kan åstadkommas, att rotehållaren får sig ålagdt eller medgifvet att årligen betala helst en viss summa penningar eller åtminstone ett visst quantum säd, men derigenom blir befriad från andra ovissa och ojemna besvär och omkostnader.

Deremot anser jag normalkontraktet ega ett stort fel derutinnan, att detsamma föreslagits skola gälla lika för hela landet, ty samma förhållanden kunna icke vara rådande i Skåne och i Norrland, i ett väl odladt och tätt befolkadt slättland som i ett ouppodlat och glest bebygdt

skogslandskap. Såsom bevis härpå vill jag anföra ett exempel hemtadt från den trakt jag tillhör. Innan jag begaf mig hit upp till Riksdagen, hade jag sammankallat till ett möte de valmän i min hemort, som gifvit mig det stora förtroendet att här vara deras representant. Vid detta sammanträde uppstod ibland andra för landet eller orten viktiga angelägenheter, som der behandlades, äfven fråga derom, hvilken siffra skulle vara den billigaste som kunde ifrågasättas såsom vakansafgift för hvarje indraget båtmansnummer, i händelse försök skulle kunna göras att åt orten bereda den stora fördeien af en dylik indragning af någon betydligare del af båtsmanshållet. Svaren på denna fråga blefvo mycket olika, allt efter den trakt inom valområdet, hvarifrån de afgåfvos, och oaktadt ingen anledning förefanns att vid tillfället lemna oriktiga uppgifter, utföll dock saken så, att hvad den ene, som bodde nära vid kusten der hvarje jordstycke var dyrbart och arbetslegan hög, höll för en vinst ansåg den andre, som hade sitt hemvist inne i skogsbygden, der både jord och arbete stodo i lägre värde, såsom en förlust. Ett sådant förhållande måste naturligtvis i ännu större mån blifva fallet, då fråga är om hela landet, hvars särskilda provinser både i afseende på klimat, jordmån, kultur och befolkning samt i allt öfrigt äro vidt skiljda från hvarandra, och enda sättet att härvid rättvist gå till väga synes mig derföre vara att regements- eller landskapsvis uppgöra nya kontrakt på billigare vilkor och på detta sätt söka rätt på den siffra eller det mått, som vore lämpligast att bestämma för hvarje trakt för sig. Jag har velat framkasta detta förslag endast för att visa, att en lindring verkligen i indelningsverkets börda *kan* åstadkommas på flerahanda sätt, om blott man vill på fullt allvar och under ömsesidigt tillmötesgående försöka bereda densamma.

Jag tror visserligen också för min del tidens riktning vara sådan, att man måste öfvergå från ett försvar, grundadt på det gamla indelningsverket, till ett, som har sin grund uti hvad Utskottet kallar allmän värnpligt, men man kan enligt mitt förmenande icke komma dit utan att gå långsamt, väl och varsamt förberedande till väga, så att man icke rifver ned hela den gamla försvarsbyggnaden, innan man kan flytta till en annan, som är bättre byggd på fastare grund. Ett godt och välbetänkt steg framåt i denna riktning är otvifvelaktigt att bestämma det bidrag, som rotehållaren skall betala till soldaten i så förenklad och billig form, att det både inefattar en lättnad under öfvergångstiden och kan tjena till grund för en framtida aflösning af indelningsverket. Då man derjemte, enligt min åsigt, icke kan omorganisera vårt försvarsväsende med den nuvarande stående arméens upphäfvande, förr än man genom förberedande åtgärder, ledande till den manliga ungdomens omsorgsfulla uppfostran, till deltagande i landets försvar kommit derhän, att en allmän vapenskicklighet och vana vid militärisk ordning blifvit utbredd i landet, anser jag icke något totalt hastigt öfvergifvande af indelningsverkets grund hvarken redan i närvarande stund eller i den aldra närmaste framtiden böra eller kunna ske, utan att, om det nu gjorda försöket, att med erbjuden lindring i nämnda börda bemedla införandet af en kraftigare försvarsorganisation, icke har lyckats, man derföre bör låta afhålla sig att ånyo försöka att på samma väg, fast under erbjudande af antagligare vilkor, kunna vinna det angelägna mål hvarefter man sträfvar. Under sådan uppfattning, och för att särskildt

uttrycka detta som jag åsyftar, är jag sinnad att instämma i Herr Krigsministerns framställning, att Kammaren måtte i Utskottets afstyrkande inflicka orden: "icke för närvarande". Jag skulle dock anse riktigare att, såsom mera öfverensstämmande med hvad denna Kammare, i enlighet med åtskilliga reservanters inom Utskottet framställning, vid en föregående punkt redan beslutit, nu begagna samma term som då af Kammaren nyttjades, eller att hvad Kongl. Maj:t i förevarande punkt föreslagit *icke under närvarande förhållanden* kan af Kammaren antagas.

Herr Kinmanson: Jag vill blott yttra, att jag icke kan gilla de motiv, som Utskottet åberopat såsom stöd för dess hemställan i förevarande punkt, utan att jag i denna del instämmer med hvad Herr Adlersparre uttalat uti den af honom afgifna reservationen. I anledning häraf och på grund af hvad under diskussionen i öfrigt förekommit, hemställer jag, att Kammaren måtte för sin del besluta, att Riksdagen, med ogillande af Utskottets motiv, förklarar sig under nuvarande förhållanden icke kunna bifalla hvad Kongl. Maj:t uti ifrågavarande hänseende föreslagit.

Herr Carl Anders Larsson: Jag har begärt ordet, för att göra några anmärkningar emot det förslag, som nu är å bane att godkännas. Beträffande den lindring, som skulle åstadkommas genom upphörandet af städjan eller legan, uppväges denna enligt min tanke fullkomligt af de olägenheter, som äro förenade med det tätare ombytet af karl, hvaraf följer en oftare återkommande skyldighet att verkställa uppsåning vid torpet. Här står i en annan punkt, att grenadieren skulle få behålla stugan med erforderliga uthus. För det närvarande bestå, såsom man vet, soldat-torpen, förutom stuga, äfven af ladugård och jord. Nu skulle grenadiererna endast få behålla stugan jemte käl-land och uthus, men blifva utaf med resten af jorden, som skulle återfalla till roten. Detta skulle dock, efter min åsigt, komma att medföra förlust å ömse sidor, utan att Kronan derpå skulle göra någon vinst, och innebära sålunda icke någon lindring. Detta uppmanar emellertid till en undersökning, hvart det skulle leda, om en lika stor lön bestämdes för hvar soldat af 45 kubikfot spanmål. För närvarande äro förhållandena vid de särskilda numren till och med inom ett och samma regemente inom Östergötland så olika, att, under det till exempel N:o 77 vid ett kompani består sin soldat ett torp, hvars årliga atkastning beräknas till 382 riksdaler, N:o 149 vid ett annat kompani åter lemnar sin ett torp med en afkastning af allenast 13 riksdaler 52 öre. Det är häraf uppenbart, att, om N:o 77 återfinge sitt torp mot skyldigheten att lemna 45 kubikfot spanmål i stället, detta nummer skulle erhålla en icke obetydlig lindring. Men deremot skulle det nummer, hvars torps afkastning uppgår endast till 13 riksdaler 52 öre, genom det nya stadgandet få en tillökning i kostnaden af icke mindre än 70 å 80 riksdaler. Sålunda ser man, hvarthän det skulle leda, om en sådan åtgärd som den nu föreslagna vidtoges. Vid ett rusthållsregemente, som ock finnes i Östergötland, lemnar ett torp en årlig afkastning af 592 riksdaler 74 öre, då ett annat deremot endast lemnar 4 riksdaler 81 öre. Skola båda dessa nummer nu betala 45 kubikfot spanmål, får naturligen detta sednare nummer en betydlig tillökning i kostnaden, under

det att den förra gör en vinst af 500 riksdaler årligen. Det är sålunda klart, att lindringarne, der sådana verkligen skulle uppstå, endast skulle tillfalla de nummer, som hafva större egendom och följaktligen större torp samt således äro mindre i behof af lindring, medan deremot de smärre numren i stället skulle få en förökning af sina kostnader. Härigenom skulle sålunda en del göra en oskäligen vinst, under det att det stora flertalet skulle förlora på bytet, ty det är icke många torp, som lemna en sådan medelafkastning, som den i ämnet tillsatta komitéen beräknat. Jag hemställer alltså, om detta i sjelfva verket kan betraktas såsom en lindring. Men det är äfven en annan omständighet, som gör, att förslaget synes mig mindre antagligt, nemligen att rust- och rotehållare blifva mera beroende af militärbefälet. Redan nu inträffa ej sällan hvarjehanda trakasserier vid rekryteringen, äfven fastän denna ej är lagd i händerna på befälet. Så hände en gång i Östergötland, att en kompanichef, som icke fick sin vilja fram vid antagandet af ett par rekryter, för att hämnas, gaf dessa namnen "Fusk" och "Fyndig". Den, som erhållit namnet "Fusk", var emellertid icke nöjd dermed utan klagade hos rusthållaren, som då visade honom till regementschefen. Denne befallde kaptenen att ändra karlens namn och, i tanke att en så obetydlig förändring icke skulle blifva märkbar, sattes på ordres att rekryten skulle hafva namnet "Furk". Såsom kaptenen förordnat, inträffade emellertid, att karlen fortfarande kallades "Fusk", och han var icke i stånd att erhålla någon ändring häruti förr än vid generalmönstringen. Då marscherade han fram och skyldrade för mönsterherren. Denne, som då var Excellensen Gyldenstolpe, frågade karlen, hvad han ville, dertill icke svarade: "Gud bevare general'n, jag skall be' om ett ärligt namn." Rusthållaren instämde i soldatens begäran, och då kaptenen lade sig deruti, sade han: "Nej, kapten har döpt honom så många gånger förut, att det nu kan vara nog." Slutligen sade ock mönsterherren: "Du skall få heta Palm, min gosse!" och dervid blef det omsider.

Häraf framgår, för hvilka trakasserier rust- och rotehållare kunna vara utsatte från befälets sida till och med under nuvarande förhållanden. Men huru skulle det gå, tror man, om de helt och hållet kastades i befälets händer? Jag är öfvertygad, att de då skulle få de äldra värsta vildbasare till soldater, hvilket naturligen icke kan ligga i rust- och rotehållarnes intresse.

På de skäl jag nu anfört yrkar jag derföre bifall till Utskottets förslag i denna punkt.

Herr Hedlund: Då Kongl. Maj:t gjort de lindringar, hvarom nu är fråga, beroende utaf Riksdagens antagande af värnpligtslagen, synes det mig vara oegentligt att nu diskutera denna punkt, emedan, då Riksdagen icke bifallit förslaget till värnpligtslag, frågan om lindringarne också de facto förfallit, då Kongl. Maj:t naturligen förklarar sig icke kunna bifalla dem under nuvarande förhållanden. Men då Chefen för Landtförsvars-departementet förklarar sig ej anse detta utgöra hinder för vidare öfverläggning i frågan, ber jag att få deruti yttra några ord.

En bland de viktigaste anledningarne för en och annan af Utskottets ledamöter att icke bifalla förslaget om lindringarne har varit en befarad kollision med knektekontrakten. Då det i dessa knektekontrakt blif-

vit rotehållarne tillförsäkradt att få sjelfve anskaffa soldater, finner jag det vara betänkligt att göra en förändring i detta stadgande utan de särskilda menigheternas medgifvande. Här torde vara rätta tillfället att beriktiga en missuppfattning af denna punkt. När man trott, att de, som hålla på knektekontrakten, vilja hafva en uppgörelse med hvarje särskild rotehållare, så har man deruti fullkomligt misstagit sig. Här fordras ingalunda någon sådan uppgörelse emellan Kronan och rotehållarne utan emellan Kronan och menigheterna. Öfverenskommelser böra nemligen upplösas af samma personligheter, emellan hvilka de ingåtts. Detta torde äfven komma att betydligt förenkla och underlätta uppgiften, ty om menigheterna kallas att välja ombud, så lærer det väl vara majoriteten af dessa ombud, som kommer att besluta i frågan.

Jag upprepar återigen, att jag anser denna fråga om knektekontrakten vara af en ömtålig och grannliga beskaffenhet. Man har medgifvit, att frågan är tvistig och bragt in på det juridiska området, och då så är, att tvist uppkommit, och frågan ej blifvit löst, tror jag det icke vara rätt att undanskjuta tvistefrågan, utan att man bör lösa den. Man kan icke afvisa en sådan fråga med det argumentet, att den allmänna välfärden står på spel. Huru varmt man än må tänka på fäderneslandets försvar, huru patriotisk man än må vara, så får man dock ej lemna ur sigte de enskildas rätt, som är af stor betydelse.

Mig veterligen gifves det endast två fall, då denna den enskildes rätt måste stå tillbaka: vid krigens nödvändighet och vid revolution. Under fredliga förhållanden lærer intet samhälle kunna kränka den enskildes rätt, under förevändning att det gäller det allmännas väl.

Jag kan likväl ej ingå på den åsigten, att den allmänna välfärden här verkligen står på spel, såsom en talare på Stockholms-bänken yttrat. Så skulle det visserligen vara, om Sveriges försvarsväsende uteslutande berodde af rust- och rotehållarnes medgifvande. Men jag hyser ej en sådan uppfattning af saken. De kunna icke säga nej emot en lagligen beslutad utsträckning af allmänna värnpligten, utan de kunna endast säga: "i sådant fall upphöra de förbindelser, vi åtagit oss till hållande af soldaten, att vara gällande." Detta är det yttersta, hvartill de kunna komma, om frågan skulle lösas på juridisk väg.

Hvad är för öfrigt samhällets risk härutinnan? Den summa, hvarom det här är fråga, har uppgifvits till 2,500,000 R:dr. Jag vill antaga den till 3,500,000 R:dr. Skulle det nu verkligen vara fallet, att för en affär på 2 å 3,000,000 R:dr samhällets välfärd skulle stå på spel, då man likväl vet, att denna summa utgör allenast en bråkdel af till exempel skatten på bränvinstillverkningen? Jag kan ej tro, att samhällets väl hvilat på en så lös grundval. Samhället har, enligt mitt förmenande, rätt att friköpa sig från fullgörandet af de förbindelser, som det genom knektekontrakten åtagit sig vis å vis rust- och rotehållarne, och begagnandet af denna rätt skulle icke kosta så stora uppoffringar. Vi hafva längre fram i Utskottets Betänkande ett likartadt fall. Jag menar de 44 soldaterna från Säfvedals härad, hvilka sedan gammalt varit anslagna till stadsvakt i Göteborg, men nu äro i fråga att till Kronan indragas. De i detta ärende förut hörda myndigheterna hafva ansett dessa soldater icke kunna fräntagas Göteborg, utan att en lämplig ersättning lemnas i stället. Chefen för Landtförsvars-departementet har varit af en

motsatt åsigt, men majoritöten af Utskottets ledamöter har ansett, att detta är ett kontraheradt förhållande, som statsmagterna icke kunna egenmäktigt bryta. Jag tror ock, att denna åsigt är den rätta, men märkvärdigt vore det, om man skulle hålla på de enskildas rätt i speciela fall, men lemna den å sido, så snart det gäller större delen af Sveriges jord.

Det finnes ett annat sätt att hålla ständig armé, än det vi för närvarande begagna, och det är att uteslutande anlita värfningssystemet, som lika beskattar alla. Jag tror mig hafva funnit, att fastighetsvärdet för hvarje rotehåll är omkring 20,000 R:dr i medeltal. Det kan väl stundom vara större eller mindre, men i medeltal torde denna summa vara den rätta. Låt nu alla fastigheter i landet hålla en soldat för hvarje 20,000 R:dr af deras värde. Många finnas visserligen, som icke hafva någon fastighet, men då de böra vara lika skyldiga som fastighetsegarne att försvara det gemensamma fäderneslandet, så låt oss taga inkomstskatten till grund för fullgörandet af denna skyldighet. Jag tror icke, att jag misstager mig, om jag påstår, att den roterade jorden nu håller en soldat för hvarje 1,000 R:drs inkomst, men jag vill antaga en soldat på hvarje 2,000 R:dr. Hvar och en utaf oss skulle sålunda enligt samma grund hålla en soldat för 1 à 2,000 R:dr inkomst. Börja vi då med Konungen, så skulle han hålla ett helt regemente, hvilket då lämpligen kunde kallas "Konungens värfvade regemente." Statsrådena komme att hålla ett kompani, åtskilliga banker ett eller annat kompani o. s. v. Det blefve då en verklig folkbevapning, som utan tvifvel vore fullt tillräcklig att värna fosterjorden. Men om vi då äfven finge någon, som brukade den, det blefve en annan sak.

På dessa vägar skulle alltså alla öfriga samhällselementer vara ställda i paritet med den berustade och roterade jordens egare, och en ny beväringslag skulle sålunda drabba alla lika. Då man talar om den allmänna välfärdens kraf gentemot den privata rätten, torde dessa kungorsord ej böra lemnas alldeles ur sigte. För min del anser jag dock denna sats vara alltför vådlig, att den skulle få opåaktad halka förbi i en riksförsamling.

Jag slutar nu med anhållan, att, om Herr Talmannen anser sig oförhindrad att framställa proposition på denna punkt, sådan måtte göras på bifall till reservanternes hemställan med samma formulering, då Kamraren antagit den motivering, som af reservanternas föreslagits i fråga om värnpligtslagen, och denna motivering äfven gäller förevarande punkt.

Herr Dofsén: Då jag är representant för en af de fattigaste provinserna i landet, anser jag mig ej böra underlåta att lemna några upplysningar om, huru förhållandena derstädes genom normalkontraktets antagande skulle komma att gestalta sig. I vanliga år kostar rågen i min ort 4 R:dr kubikfoten. Värdet af den spanmål, som skulle utgå till soldaten, blir sålunda 180 R:dr, under det att soldaterna för närvarande hafva endast 150 à 160 R:dr i lön. Redan härigenom skulle de sålunda för rotehållarne blifva dyrare än nu. Läger man härtill nybyggnad af hus åt soldaten, komme den årliga kostnaden sannolikt att uppgå till 200 R:dr och blefve således 50 R:dr större än för närvarande. Häröfver skulle väl ej i och för sig vara så mycket att klaga, om ej mitt kommittentskap tillika vore det kanske drygast roterade i hela riket. Öfver hufvud taget finnes derstädes en soldat på $\frac{19}{32}$ mantal, och hvad jorden be-

träffar, så belöper på hvarje soldat 29 tunnland, reduceradt efter den bästa jorden. Men denna bästa jord är sådan, att dertill erfordras, för att kunna få en ordentlig skörd, icke mindre än 114 lass gödsel på tunnlandet, och den magrare jorden fordrar naturligtvis än mera gödning.

Enligt min tanke skulle sålunda, genom normalkontraktets antagande, kostnaderna nära nog uppgå till högre belopp än i banko emot nu. Jag kommer därför för min del till samma slut, hvori Utskottet stadnat, eller ock skulle jag vilja instämma med Herr vice Talmannen Manerskantz.

Herr Friherre Gripenstedt: Hvad denna punkt beträffar, har man särskild anledning att yttra sig angående sjelfva saken som nu föreligger, angående motiveringen och slutligen angående konklusionen eller Utskottets förslag till beslut.

Hvad sjelfva saken vidkommer, eller den reglering som skulle ega rum i afseende på förhållandet emellan rust- och rotehållare å ena sidan samt soldaten å den andra, tror jag, att de invändningar, som Utskottet gjort emot bifall till förslaget, i viss mån äro grundade men deremot i viss mån icke ega skäl för sig. Utskottet börjar med att säga, att de föreslagna lindringarne i rust- och rotehållarnes besvär icke stå i något ovillkorligt sammanhang med frågan om värnpligtens utsträckning, rätteligen betraktadt. Jag delar denna åsigt, men jag är ock af den mening, att dessa båda saker till följd af billighetsgrunder stå i det nära sammanhang, att, i den mån man fordrar större uppoffringar i afseende på värnpligtens fullgörande, man äfven bör medgifva de lindringar i indelta arméens underhåll, som kunna stå tillsammans med försvarsverkets duglighet och allas rätt. Vidare säger Utskottet, att enhet i bestämmelserna rörande indelningsverket icke är absolut nödig, och framställer af detta skäl några anmärkningar emot Kongl. Maj:ts förslag. I det afseendet torde Utskottet hafva rätt. Kanske är det en brist, men åtminstone en egenskap, som jag ej kan gilla hos det Kongl. förslaget, att det utsträcker begäret efter åstadkommande af en sådan enhet längre än behovet fordrar, och mer än som är förenligt med de särskilda orternas egna önsningar. Jag vet visserligen, att undantag blifvit gjorda, och jag skall återkomma till dem, men jag tror, att då, såsom Utskottet nämnt i dess betänkande, indelningsverket är en skapelse, som under tidernas lopp uppvuxit utur egna, nationela förhållanden, man äfven bör respektera denna dess egenskap och ej gå längre i sina enhetssträfvanden, än nödigt är. Herr vice Talmannen har äfven af denna grundsats, såsom jag tror, gjort en riktig och praktisk tillämpning, då han ansett, att regleringen bör ske landskaps- eller ortvis, hvarigenom sannolikt äfven skulle vinnas en större billighet och jemnhet i lindringarne än eljest.

En annan special-fråga af stor vikt är frågan om rekryteringen. Jag anser ur militärisk synpunkt det vara fördelaktigt, om rekryteringen öfvertoges af Staten, och då Staten erbjuder sig att bekosta de utgifter, som härmed äro förenade, så vinnes i min tanke derigenom full kompenstation emot den fördel, som anses ligga deruti, att rekryteringen får besörjas af rotehållarne sjelfve. Af egen erfarenhet vet jag för öfrigt, att den äfven nu ofta faktiskt sker genom militärbefälets medverkan.

Vidare har Utskottet gjort ett viktigt medgifvande åt förslaget i den punkt, som rörer normalkontraktet. Utskottet har nemligen sagt, att ett maximum derigenom blefve bestämdt för de utgifter och det underhåll, som för soldaten skulle utgifvas af roten, och eftersom Kronan erbjudit sig att tillägga det öferskott som kunde erfordras utöfver normalkontraktet, är det klart att ett sådant maximum äfven derigenom blifvit för rust- och rotehållarne bestämdt.

Vidare medgifver Utskottet, att genom ett sådant stadgande lindringar skulle vinnas på många ställen, eller, med andra ord, att förslaget komme att medföra partiela lindringar, men säger, att orter finnas, der någon lindring icke skulle erhållas, samt lägger förslaget detta till last. Men denna anmärkning kan ju lätt bemötas med hvad som förekommer i ett annat moment af förslaget, nemligen det sjette, der det heter, att de rust- och rotehållare, som icke äro villige att ingå på de i normalkontraktet föreslagna nya bestämmelserna, icke må förvägras att vid sina hittillsvarande förbindelser förblifva. Då tillkommer visserligen det viktiga stadgandet: "dock att äfven i detta fall rekrytens antagande må ske genom vederbörande militär-befäl, men då, såsom jag nyss nämnde, min åsigt är, att rekryteringsskyldighetens afskaffande för öfrigt är en lättnad, så synes mig detta vilkor icke betaga kraften af det föregående, nemligen att det står hvar och en fritt att undandraga sig normal-kontraktet, som tror det vara en lindrigare börda att vidblifva det gamla. Man kan således icke komma längre med denna anmärkning, än att säga det förslaget icke för det fallet medför den lindring, som för de flesta på andra håll åstadkommes derigenom. Det värsta, hvartill man kan komma, är sålunda, att någon ojämnhet skulle blifva en följd af förslagets antagande, men orätt är att säga, att det skulle försämra ställningen eller medföra en stegring af kostnaderna, så länge man har rätt att vidhålla det gamla.

Vidare har den anmärkning emot förslaget i detta hänseende framställt, att det nya aflöningssättet endast med 45 kubikfot spanmål eller penningar skulle vara obequivämt, samt att det skulle vara både beqvämare och förmånligare för vissa orter att på annat sätt besörja aflöningen. Äfven detta har af det Kongl. förslaget blifvit förutsedt, ty der finnes medgifven rätt för den som vill att få på annat sätt utgöra aflöningen. Detta inkast är således icke af någon vigt.

Man säger vidare på pag. 14 i Utskottets betänkande, hvars ordalydelse jag icke torde behöfva uppläsa, att, om ock genom ett dylikt medgifvande förslaget sökt i afseende på sättet för lönens utgående — icke i afseende å beloppet, ty det är genom normalkontraktet bestämdt — derigenom att den finge fortfarande utgå i form af torp etc., åstadkomma någon lindring, den fördel, som genom ett sådant medgifvande kan uppstå, icke skulle ega något värde för de s. k. strörotarne, utan att det endast vore stamrotarne, hvilka verkställa rekryteringen, som kunna begagna sig af denna beqvämighet.

Så vidt jag vet — och jag är sjelf temligen intresserad af frågan — äro dock strörotarne ingalunda utestängda, då fråga är om rekrytering, och man kan således ej med fog säga, att deras rätt icke härvid blifvit tagen i betraktande. Men om det äfven skulle förhålla sig så, som Utskottet uppgifvit, och det vore nödvändigt att särskildt för dessa rotar

stadga, det lönen från dem skulle utgå endast i spanmål eller penningar, så ser jag intet hinder för att äfven inlägga ett sådant stadgande. Detta inkast synes sålunda ej heller vara af stor betydelse. Jag vill med allt detta icke hafva sagt, att de af Kongl. Maj:t föreslagna lindringarne äro så betydliga, att man allestädes kan vara dermed belåten. Om ock förhållandet vore sådant, att man med skäl kunde fordra något mera, vare sig i allmänhet eller åtminstone på särskilda orter, så utgör likväl icke detta ett fullgiltigt motiv för den slutsats, som Utskottet dragit, att man bör, så att säga, kasta yxan i sjön och ej vidare försöka på den redan beträdda vägen genom lindringar vinna det mål, man eftersträfvat, utan att man skulle utbyta indelningsverket emot ett annat system samt aflösa det genom ersättning till Statsverket. Jag betraktar ej saken så, utan tror, att man bör söka lätta bördan, der det behöfves, och utöfva rättvisa, der sådan fordras, samt sålunda antaga de lindringar, som kunna erhållas, äfven om de ej skulle vara fullt tillfredsställande för alla orter.

Vid 1867 års riksdag förenade jag mig med dem, som inom denna Kammare förordade lindringar, och detta derföre att, enligt min mening, lindringar vore behöfliga. Denna mening fasthåller jag ännu. Men derföre vet jag väl, att det är omöjligt att tillfredsställa allas önsknings. Äfven om än större lindringar blifvit föreslagna, så skulle man hafva framkommit med anspråk på ytterligare sådana, men det är ju Statsmagternas rätt att bestämma gränsen derför. Att man icke är nöjd med de lindringar, som erbjudas, är lika naturligt, som att, så länge beskattning finnes, man får höra klagomål öfver skatterna. Men sådant läser väl icke utgöra tillräckligt skäl för att anse beskattningen öfverflödig. Det ligger i den menliga naturen ett begär att söka utsträcka sina fördelar så långt man kan -- åtminstone så långt, som det låter sig förenas med samvetets föreställningar om hvad som är rätt och skäligt, men derföre anser jag mig likväl icke böra gifva vika för de skäl, som Utskottet å pag. 15 anfört.

Jag måste dessutom säga, att det alternativ, som Utskottet i sammanhang dermed uppställt och måste uppställa, nemligen att, om man borttager indelningsverket, detta måste aflösas med, såsom Utskottet säger, "en ersättning till Statsverket, motsvarande värdet af rust- och rotehållare nu åliggande besvär", -- att detta innebär endast en tom förhoppning, att man skall på detta sätt lyckas att aflösa indelningsverket, ty den innersta tanken är att blifva qvitt indelningsverket, antingen för intet eller så godt som intet. Så snart det blir fråga om större uppföringar, såsom nödiga för försvarsverket, kommer förslaget derom alltid att bemötas på samma sätt som vid 1867 års riksdag. Jag har i minnet, att det Särskilda Utskottet då föreslog indelningsverkets aflösning. Men huru svarade man härpå? Jo! att detta vore att bota ett ondt med ett ännu värre.

Af dessa skäl kan jag för min del icke gilla det vådliga resonnement, som Utskottet tillåtit sig i denna punkt, ett resonnement, hvilket, efter mitt ömdöme, är så mycket vådligare i detta ögonblick, som man nu börjat ifrågasätta rättsligheten icke blott af indelningsverket utan äfven af 1812 års beväringsslag.

Detta gifver mig en osökt anledning att till besvarande upptaga en anmärkning, som en föregående talare nyss riktat emot mig, då han på-

stått, det jag skulle hafva sagt, att den enskilda rätten bör vika för samhällets väl. Han själf anser deremot den enskilda rätten böra vika endast vid krig eller revolution. Jag tror icke, att jag nyttjade precis det ordalagen: "den enskilda rätten bör vika för samhällets väl", ehuru jag verkligen anser satsen vara riktig, endast begreppet "samhällets väl" rätt definieras. Men jag ställer mig nu på talarens ståndpunkt, att den enskilda rätten bör vika endast på grund af revolutionära åtgärder. Om det då hade funnits ett sådant enskildt rättsanspråk, att ingen tillökning i försvaret kunde ega rum, utöfver hvad knektekontrakten medgäfv, så har ett sådant enskildt rättsanspråk just på revolutionär väg numera försvunnit. Ty 1809 års grundlag, som just genom en revolution tillkommit, har uti de ofta åberopade 73 och 80 §§ Regeringsformen uttryckligen stadgat, att utskrifningar och förändringar i indelningsverket kunna beslutas. Om således en dylik rätt förut funnits, så är den härigenom upphäfd och finnes ej numera. Jag gör mig således icke skyldig till ett så betänkligt påstående, som att den skall vika, utan jag bestrider, att den finnes. Den har åtminstone genom grundlagen blifvit så modifierad, att vi ega rätt att vidtaga de jemkningar, som vi finna samhällets väl kräfv.

Sedan jag nu i korthet yttrat mig öfver den föreliggande punkten i Betänkandet, så får jag förklara, att jag icke anser mig kunna annat än gilla det resultat, hvartill Utskottet kommit, men icke på grund af Utskottets resonnement, hvilket jag måste ogilla, utan på grund af det förut fattade beslutet att undanskjuta värnpligtslagen. Och jag tror, att man härvid bör begagna samma ordalag, som Kammaren på Herr Sven Nilssons förslag användt i fråga om föregående punkter, deri det heter, att, då Kongl. Maj:ts förslag till kungörelse angående allmänna värnpligten icke blifvit antaget, Kammaren icke heller finner sig kunna bifalla förslaget i förevarande punkt. Enligt Herr Krigsministerns önskan skulle jag härvid vilja tillägga orden "för närvarande", och hemställer sålunda helt kort, att Utskottets förslag i denna punkt med berörda tillägg måtte af Kammaren bifallas.

Herr Rosenberg: Jag borde kanske icke upptaga Kammarens tid och förlänga diskussionen öfver ett ämne, deruti jag erkänner mig icke ega sakkunskap, men här hafva förekommit grundsatser, som jag anser vara i visst afseende betänkliga, och det är isynnerhet emot en del ibland dem, som jag skulle vilja i protokollet nedlägga mitt yttrande, helst jag är representant för en ort, der stora svårigheter skulle uppstå, om förslaget i dess nu föreliggande del gillades. Jag vill endast erinra, att det vid 1867 års riksdag beslöts att aflåta en underdånig skrifvelse, med anhållan om antingen lindringar i indelningsverkets börda eller ock dess aflösning. Dessa lindringar utgöra den grundsats, hvarpå det nu föreliggande förslaget uti dess föredragna punkt hvilar, och jag har hört ett förslag framställas, att man skulle gifva en slags förhoppning om ett framtida antagande af detsamma. Jag kan likväl icke instämma häruti, så mycket mer som för den ort jag tillhör åtminstone Krigsministerns förslag icke innebär någon lindring utan tvärtom en tillökning i rust- och rotehållares besvär. Soldatlönen är der för närvarande omkring 100 R:dr. Detta är åtminstone medelbeloppet deraf. Nu har här blifvit föreslaget

såsom regel, att soldaten skall hafva först och främst bostad och för det andra en lön af 45 kubikfot spanmål. Man må betrakta och vända detta huru som helst, så måste det dock komma att öfverstiga den nuvarande lönen af 100 R:dr. I sådana skoglösa orter som Skåne bygger man ej dylika bostadshus för 1,000 R:dr ens. Räknan man nu räntan härpå tillsammans med det ärliga priset på 45 kubikfot spanmål, så kommer man snart till ett vida högre belopp än 100 R:dr. Det är visst sannt, att man beräknat priset på spanmålen endast till 2 R:dr 10 öre per kubikfot, men jag tror icke, att man får köpa den för detta pris. Jag tror snarare, att man får gifva 3 R:dr än 2 R:dr för kubikfoten. Dessutom torde det ej vara samma spanmålspris i det sädesrika Skåne som i det sädesfattiga Dalarne och andra Norrländska orter. Nu har en föregående talare visserligen sagt, att detta vore afhjelpat genom hvad som blifvit föreslaget under mom. b). Men huru man än ställer till, skall man i allt fall hafva ett belopp fullt svarande emot 45 kubikfot spanmål, och kostnaden blir sålunda lika fullt större än den nuvarande.

Men äfven oafsedt detta, och om man förblifver vid det hittills gällande, möter likväl en annan olägenhet, såsom sjetten punkten utvisar, nemligen den att rekryters antagande skall ske genom militärbefälet. Jag frågar likväl, huru går det med den frivilliga öfverenskommelsen, om militärbefälet får rätt att antaga rekryter? Då göres naturligen anspråk på den högsta lön, som möjligen kan komma i fråga att lagligen utgöras. Jag kan således icke finna, att härigenom vinnas några lindringar, och anser mig på denna grund ej heller kunna bifalla den framställning, som här blifvit gjord, att man måtte besluta att ej för närvarande bifalla förslaget. Jag anser nemligen ett förslag i detta syfte icke kunna bifallas, med mindre än att de lindringar, man begärt, äfven blifva verklighet. Hvad särskildt rusthållen i Skåne beträffar, torde det vara en lätt sak att der åstadkomma lindringar, om man allvarligt vill. Men de nu erbjudna lindringarne i lega och dylikt kunna icke uppväga det förökade onus, som förslaget skulle medföra. Derföre yrkar ock jag för min del bifall till punkten, sådan den är.

Man har velat invända, att motiveringen borde ändras derhän, att, då kongl. Maj:ts förslag till värnpligtslag icke blifvit antaget, man icke heller kunde bifalla förslaget i denna del. Men dessa båda frågor stå, efter min åsigt, icke i det sammanhang med hvarandra, att en sådan förändring är af behofvet påkallad, ty det nu förevarande handlar ju hufvudsakligen om de indelta regementena och soldatafföningen och lärer således ej hafva något synnerligt samband med värnpligtsfrågan.

Min mening är emellertid kort och godt den, att, om ej andra lindringar medgifvas än de nu föreslagna, man heldre bör vidblifva det bestående.

Herr John Ericson: Då jag förut haft ordet i denna fråga, har jag redan uttalat mig angående det Kongl. Förslaget och dervid haft tillfälle förklara, det jag icke anser de föreslagna lindringarne sådana, att de motsvara den äskade utsträckningen af den allmänna värnpligten. Jag skulle derföre icke åter upptaga Kammararens tid, om det endast vore fråga om rust- och rotehållarnes rättsliga ställning till förslaget. Det er-

kännes ju från alla sidor, att ett sammanhang finnes emellan rust- och rotehållares förbindelser å ena sidan samt den utsträckta värnpligten å den andra, ehuru man begagnar olika uttryck därför. Somliga säga, att detta sammanhang är grundadt på billighetsskäl, andra på rättsskäl. Alla äro likväl ense, att ett sådant sammanhang verkligen finnes, och derom är således intet vidare att säga.

Jag skall deremot anhålla att få yttra min mening om formuleringen af Kammarens beslut. Atskilliga formuleringar hafva här blifvit föreslagna. Jag kan icke säga, att jag har något emot någondera ibland dem utom den, som först framställdes från statsrådsbanken och derefter påyrkades af Herr vice Talmannen, nemligen att man i beslutet skulle inlägga orden "för närvarande". Om något verkligen ligger under detta uttryck, så måste det betyda, att Kammaren under *andra förhållanden* skulle anse det Kongl. förslaget kunna accepteras. Jag vill dock för min del ej medverka till ett sådant beslut. Jag tror, att det är af vigt, att Kammaren uttalar sin mening så tydligt, att man ej ens kan låtsas att missförstå den. Och då Kammaren genom dess beslut förliden Onsdag redan godkänt reservanternas mening rörande värnpligtslagen och de för denna mening åberopade motiv, samt dessa motiv äfven gälla Kongl. Maj:ts förslag under Litt. A., så synes mig Kammaren derigenom redan hafva antagit samma motiv äfven i afseende på berörda förslag. Det är således af vigt, att Kammarren följer reservanternes förslag äfven i sjelfva klämman, och dertill yrkar jag nu bifall.

Herr Engman: I den underdåniga skrifvelse, som 1867 års Riksdag i detta ämne till Kongl. Maj:t aflät, heter det, "att Kongl. Maj:t täcktes låta utreda och vid uppgörande af nådigt förslag till arméens organisation taga i öfvervägande, om och på hvad vilkor det nu på rote- och rusthållare hvilande besvär må kunna lindras eller ock aflösas samt jemväl på öfriga samhällsklasser fördelas."

Om det nu föreliggande förslaget i sjelfva verket innebär några lindringar, derom har jag i Utskottet haft äran framlägga en temligen noggrann utredning, hvarutaf likväl framgår, att det i stället för lindring skulle komma att medföra en betydlig tillökning i kostnader på alla håll.

Hvad de 45 kubikfoten spannmål beträffar, så, om ock dessa i Uppland och Skåne ej skulle gälla mera än beräknadt blifvit, torde de likväl i Norrland och Dalarne kosta, om ej dubbelt, så åtminstone i banko emot priset på andra orter. Kan det under sådana förhållanden vara rätt att föreslå ett normalkontrakt lika för hela riket? Jag tror det åtminstone icke. I Norrland kostar spannmålen vanligen 4 R:dr kubikfoten, och dessutom skall soldaten äfven hafva torp. Sammanräknas nu samtliga kostnaderna, torde dessa blifva 70 à 80 R:dr större än de nuvarande. Om Kongl. Maj:ts förslag gått igenom, skulle sålunda en tillökning i rust- och rotehållares besvär hafva uppstått. Men icke nog härmed. Det skulle öfven hafva försakat en högst betydlig tillökning i Statsverkets utgifter. Jag har deröfver uppgjort följande beräkning, som jag anhåller måtte i protokollet intagas:

Ökade

Ökade statsutgifter till följd af den af Chefen för Landtförsvars-
departementet föreslagna armé-organisationen.

	i Pagina i förlaget.	Att årligen utgå.	Att utgå för en gång.	Summa.
Städjemedel	45	57,804	— — —	57,804
Dagsverksförlust för den ökade exercisen	53	542,000	— — —	542,000
För Wester-Norrlands rege- mente	79	101,560	— — —	101,560
Hallands infanteri	79	56,180	— — —	56,180
Marinregementets beklädnad .	98	— — —	21,000	21,000
Uppsättning af ökad artilleri.	187	— — —	664,120	664,120
Uppsättning af 360 man sappörer	192	150,754	— — —	150,754
samt optisk fältsignalering . .	196			
2 krigsbryggeequipager	199	— — —	120,000	120,000
Årligt underhåll för artilleriet.	187	174,200	20 — — —	174,200
Generalstaben	219	97,570	— — —	97,570
Årligt anslag af 200 R:dr till hvarje stambataljon för verktyg m. m. för timmer- männens öfningar	227	20,000	— — —	20,000
Ökad årlig kostnad för vapen- öfningar	236	1,155,682	47 — — —	1,155,682
Korporalskolorna	240	14,756	40 — — —	14,756
Underofficersskolan & Carl- berg	—	79,352	50 44,000	123,352
Skola för kavalleriet	242	14,738	6 — — —	14,738
Anskaffning af fordon, inten- denturen, afdel. II	8	— — —	504,750	504,750
Fältläkare-korpsen	22	183,500	— — —	183,500
Ackords-amorteringen, att utgå till 1886	44	187,000	— — —	187,000
Lånefyllnadssumma, afd. II .	53	676,605	51 — — —	676,605
Lösen för befintlig materiel vid värfvade arméen	65	— — —	400,000	400,000
Permitteringspenningar för d:o	66	9,800	— — —	9,800
	67			
Löneförhöjning för d:o d:o .	83	107,380	10 — — —	107,380
Aflöning till halfsoldsbefälet .	84	168,500	— — —	168,500
För organisationen på Got- land	—	313,487	46 — — —	313,487
Summa	—	4,110,870	70 1,753,870	60 5,864,741

	i Pagina i förslaget.	Att årligen utgå.	Att utgå för en gång.	Summa.
Transport	—	4,110,870 70	1,753,870 60	5,864,741 30
<i>Afgå:</i>				
Besparingar.				
För öfverflyttning af marin- regementet till				
arméen . . . . . 38,859: 15.				
Å Krigsskolan . . . 17,834: 25.				
Passevolans för				
värfvade arméen 121,995: 71.	63			
För marinrege- mentet . . . . . 24,084: 42.	—	202,773 53	— —	202,773 53
Summa utgifter	—	3,908,097 17	1,753,870 60	5,661,967 77

Stockholm den 17 April 1869.

P. Engman.

Hvad den af Riksdagen ifrågasatta aflösningen af indelningsverket vidkommer, så finnes derom icke ett ord i det Kongl. förslaget, lika litet som om fördelning af kostnaden för arméens underhåll på andra samhällsklasser. Tvärtom är der ifrågasatt, att den indelta stamtruppen skall ytterligare förökas. Så har man besvarat Riksdagens skrifvelse af år 1867. Jag instämmer emellertid uti den af mig med flere lemnade reservationen och yrkar obetingadt bifall till densamma.

Herr Hæggström: Jag ber endast få upplysa flere föregående talare, att genom antagande af det nu föreslagna normalkontraktet rust- och rotehållarnes tunga ovilkorligen skulle blifva större än den nu är, ty hvad som derigenom till soldaten skulle utgöras komme att på många ställen stiga till ungefär dubbla beloppet mot hvad som för närvarande erlägges. Dessutom skulle äfven genom det föreslagna normalkontraktet soldatens ställning komma att i väsentlig mån försämrans, enär t. ex. under missväxtår lönen komme att utgå i penningar och icke in natura, såsom för närvarande är fallet. Härtill kommer äfven, att soldaten eller båtsmannen oftast af rotehållaren betingat sig ett stycke jord att uppodla under tjenstetiden, hvilket jordstycke han sedan under sin återstående lifstid fått utan arrende eller mot ett högst ringa begagna.

Då nu genom den föreslagna förändringen äfven denna fördel skulle upphöra för soldaten, hvilken sålunda derigenom skulle lida en stor förlust, så vill jag tillkännagifva, att jag kommer att förena mig med dem, som yrka afslag å Utskottets hemställan i denna punkt samt bifall till reservanternas förslag, sådant det å sidan 55 under första punkten blifvit formuleradt.

Herr Statsrådet Abelin: Då jag redan utvecklat mina skäl för det föreslagna normalkontraktet, vill jag nu endast bemöta den missuppfattning af detta kontrakt som här visat sig hos åtskillige talare. Då man håller före, att det föreslagna stadgandet om bostad skulle under vissa förhållanden leda till en *ny tunga*, vill jag med hänvisning till Kongl. Maj:ts förslag och mitt underdåniga anförande visa, att så icke kan blifva fallet. Kongl. Maj:t har nemligen, under Litt. a, i tredje punkten föreslagit, att soldatens löneförmåner skola utgöras af:

1:o bostad på rotens mark, bestående af stuga efter hittills varande bruk med erforderliga uthus; samt

2:o fyratofem (45) kubikfot spanmål, hälften råg och hälften korn, årligen“.

Löneförmånerna eller lönen omfattar alltså ej allenast spanmålen utan äfven bostaden; och då nu i samma punkt, Litt. b, stadgas, att “lönen kan äfven till hela eller en del af sitt belopp bestå af jord, som rotehållaren åt soldaten upplåter, penningar eller persedlar, likväl endast efter frivilligt dem emellan träffad och skriftligen upprättad samt af befälet godkänd öfverenskommelse, framgår ju deraf, att såväl bostad som de 45 kubikfoten spanmål kunna på grund af fritt aftal mellan rotehållare och soldat mot andra prestationer utbytas. Ännu otvetydigare framgår af sigten att icke pålägga rotehållaren underhållet af bostad såsom en *ny tunga* (der han icke af kontrakt är förbunden hålla sådan) af stadgandet i sjetten punkten, der det heter: “för såvidt det skulle inträffa, att någon rust- eller rotehållare icke befinner villig att ingå på de nu i normalkontraktet föreslagna nya bestämmelser, må det honom icke förvägras att vid sina hittills varande förbindelser förblifva“. Min enskilda åsigt i denna fråga uttryckes dessutom klarligen å 47:de sidan af mitt underdåniga anförande till statsrådsprotokollet, der jag, efter att hafva citerat komiterades yttrande: att å de orter, der rotehållaren icke är förpligtad lemna bostad, värdet af denna förmån bör på annat sätt godtgöras, förklarar mig helt och hållet instämma i deras uppfattning af frågan.

En talare har såsom skäl för normalkontraktets förkastande anmärkt, att den lindring, som skulle uppkomma genom legans öfvertagande af Staten, vore utan värde, derigenom att rotehållaren till följd af tätare ombyte af karl skulle oftare blifva skyldig verkställa uppsåning vid torpet; vidare att, då soldaten endast skulle få behålla stugan, men blifva af med jorden, sådant i många fall skulle bereda förlust å ömse sidor. Samme talare har ock genom anförda exempel framhållit ojemnheterna i den lindring, som genom normalkontraktets antagande skulle uppkomma, och dervid bland annat uppgifvit, att vid ett grenadiertorp i Östergötland, der hela afkastningen utgör endast 4 R:dr, rusthållaren skulle påläggas en oskäligt stor tunga utöfver den nu utgående.

Af hvad emellertid i detta ämne redan blifvit i skrift och tal anfördt synes det mig böra vara klart, att meningen med normalkontraktet är, liksom en tillämpning af detsamma skulle föra derhän, att alla ovisa besvär skulle såsom en rotehållarens skyldighet försvinna och vara af en frivillig öfverenskommelse om utbyte af fördelar rotehållare och soldat emellan beroende; att jord till torpet, der sådan redan finnes, ingalunda ansetts böra indragas, utan att det tvärtom betraktas såsom en ömsesidig

fördel att dervid förblifver, hvarföre ock denna omständighet äfven i normalkontraktet blifvit beaktad — hvarpå ock mitt yttrande å pag. 50 af det underdåniga memorialet hänvisat. Talarens uppgift att rusthållaren för den grenadier, hvars torp nu endast lemna 4 R:dr i afkastning, skulle genom normalkontraktets antagande få en högst betydlig tillökning i sin tunga, kan jag ej rätt fatta, då jag nemligen har svårt föreställa mig, att han skulle anse detta utgöra soldatens enda löneförmåner, hvilka, der torpafkastningen är så låg, måste fyllas af lön och hemkall m. m. En blick på de komiterades betänkande åtföljande tabellerna visar, att lägsta grenadierunderhållet vid Andra Lifgrenadier-regementet skattas till 90 R:dr, hvarigenom sålunda den förmenta stora förhöjningen i grenadierunderhållet vid det uppgifna numret skulle, i händelse äfven normalkontraktet till det yttersta tillämpades, reduceras till en obetydlighet, om den ens blefve någon.

Slutligen har en talare påstått, att jag orätt uppgifvit kostnaden för indelningsverket belöpa sig till 2,500,000 R:dr. Detta påstående hvilar, äfven det, på ett fullkomligt misstag, hvarom den värde talaren kunnat förvissa sig, om han behagat läsa den 19:de sidan i mitt underdåniga memorial, hvarest jag upptagit den sammanlagda kostnaden endast för den indelta truppens underhåll till 3,255,190 R:dr 78 öre. Hade han sedan behagat läsa vidare, skulle han hafva funnit, att jag dessutom till indelningsverkets kostnad hänfört räntorna vid beridna och afsutna rusthållsregementena, afkastningen af arméens boställen m. m., hvarom allt man genom tabellerna får en till siffran riktig föreställning. De 2,500,000 R:dr, som talaren anförde, har han tvifvelsutän förväxlat med den ökade kostnad, hvartill mitt förslag skulle leda, och hvilken rätteligen utgör 2,569,000 R:dr.

Herr Sven Nilsson: Mot det påståendet, att rotehållaren skulle genom förslagets antagande få större rätt till fritt aftal med soldaten, får jag protestera, enär ju befälet skall godkänna karlen, innan han må anses vara antagen. För närvarande finnes verkligen detta fria aftal, och jag har icke förnummit den ringaste missbelåtenhet dermed; men om Kongl. Maj:ts förslag bifalles, så försvinner just detta fria aftal och den karakter som indelningsverket nu har.

Visserligen kan det äfven vara rätt att lönen skall utgå i persedlar; men då dessa måste utgå till ett bestämt värde, jemförligt med 45 kubikfot spanmål, så tror jag, att derigenom på många ställen en tillökning i detta besvär skulle uppkomma. Man har äfven framhållit fördelen för rust- och rotehållaren att slippa sjelf lega rekryten, men jag vill med anledning deraf upplysa att, åtminstone i min hemort, den högsta legan för en rekryt belöper sig endast till 15 R:dr, och stundom utgör densamma blott 6 R:dr, och jag kan ej finna skäl att bortskänka denna frihet till aftal för en sådan obetydlig summa. Jag vill icke längre uppehålla Kammarrens tid, utan endast tillkännagifva, att jag, med anledning af åtskilliga talares yrkande om bifall till reservanternas motivering och förslag i denna punkt, frånträder mitt förra yrkande, för att äfven begära antagandet af reservanternas motivering såväl som förslag.

Herr Hedengren: Jag vill icke upptaga Kammarens tid med att ingå i något längre resonnement öfver den föredragna punkten utan ber endast få nämna att, likasom jag under ett föregående sammanträde biträdt reservanternas motivering och förslag angående den allmänna värnpligten, jag äfven i detta fall instämmer med dessa reservanter. Jag anser nemligen att, likasom det icke torde vara tänkbart, att rust- och rotehållarne skola gå in på en ytterligare utsträckt värnpligt, så framt icke desstörinnan väsendtliga lindringar beredas dem i deras redan nu så tunga bördor, så böra de icke heller antaga det nu föreslagna normalkontraktet, enär derigenom icke någon nämnvärd nedsättning i kostnaderna skulle åstadkommas.

Jag yrkar således afslag å Kongl. Maj:ts förslag i denna punkt samt bifall till reservanternas motivering och förslag.

Herr Kinmanson: Jag kan icke hafva något emot att afstå från det förslag till Kammarens beslut, som jag förut framlagt, för att i stället förena mig i hvad Friherre Gripenstedt nyss föreslagit.

Herr Jan Erik Johansson: Herr Talman! mine Herrar! Då uti 7:o af förevarande förslag till normalkontrakt för soldaten tillstyrkes, att de "statsbidrag, hvilka äro afsedda för eller utgå till rekryteringshjelp, samt de för sådant ändamål bildade kassor, i den mån de vid skeende utredning befinnas vara uppkomna af statsmedel, skola, i sammanhang med rekryterings öfvertagande af Kronan, till Statsverket indragas"; men i Litt. b. under 2:o deremot det alternativet är inlagdt, att "derest den till antagning af det lediga numret föreslagne karlen af rust- och rotehållare ej godkännes, skall rust- eller rotehållare vara förpligtad att sjelf anskaffa karl och vidkännas alla med hans anskaffning och underhåll förbundna omkostnader"; så kan med skäl frågas: om nu redan bildade kassor eller statsbidrag till rekrytering först blifvit till Kronan indragna, men likväl sådana förhållanden inträffa, att rust- och rotehållarne sjelfva måste bekosta lega och andra dermed förenade kostnader, kan väl detta vara rätt? Jag för min del bestrider åtminstone detsamma. För 932 rotar af Westmanlands regemente är en kassa bildad på det sätt, att, enligt Kongl. Maj:ts nådiga Bref af den 13 Juli 1686, ett årligt bidrag af en tunna spanmål per rote anslogs, icke till knektelega eller rekrytering, utan, såsom orden lyda, "till understöd åt dessa 932 svagare rotarne" som Kongl. Maj:t ansåg "icke kunde ega bestånd, utan att de i tid blefve af Staten skäligen understödde"; och af det Kongl. Brevet af den 23 Oktober 1849 synes oförtydbart, att kassan är rotehållarnes obestridliga tillhörighet, äfvensom det af äldre Kongl. Bref lika tydligt framgår, att dessa 932 rotar varit "befriade från utskrifning i fredstid", till följd deraf att "de äro besvärade med dagsverken till vissa kungsgårdar, ovanliga skjutsningar och besynnerliga utlagor till Sala silfvergrufva". Denna kassas indragning till Staten har nu Kongl. Maj:t i sin nådiga Proposition föreslagit, men då denna kassa likväl ovilkorligen är rotehållarnes lagliga tillhörighet, får jag emot dess indragande till Staten, på grund af 16 § i grundlagen, på det högsta protestera, yrkande för öfrigt afslag å Utskottets Utlåtande och bifall till reservanternas förslag i denna punkt.

Herr Lars Persson: Då jag tillhör samma trakt af landet som den föregående talaren, och då sålunda äfven inom min hemort samma förhållanden göra sig gällande som dem han nyss omtalat, så vill jag ej vidare upptaga Kammarens tid utan inskränker mig till att instämma uti den föregående talarens anförande.

Öfverläggningen var slutad. Herr Talmannen upptog de yrkanden som förekommit, nemligen dels på bifall till Utskottets hemställan men med ogillande af de anförda motiven, dels på bifall till det förslag som blifvit framställt af Herr Friherre Gripenstedt, dels ock slutligen på bifall till Utskottets hemställan, men med den motivering för berörda hemställan som föreslagits i den återopade reservationen.

Såväl på bifall till Utskottets förslag i oförändradt skick som jemväl å de nu anförda yrkandena framställdes propositioner. Då dessa propositioner besvarades med blandade ja och nej, förnyades propositionen på bifall till Herr Friherre Gripenstedts förslag. Herr Talmannen fann denna proposition besvarad med öfvervägande ja och blef då begärd omröstning. Sedan till kontraposition antagits det yrkande, som afsåg bifall till Utskottets slutliga hemställan, men med den motivering som reservanterne anført, företogs omröstningen efter följande voterings-proposition:

Den som, vid fattande af beslut öfver 24:de punkten i Särskilda Utskottets Utlåtande N:o 1, biträder deras mening, som yrka, att, enär Utlåtandets 1:sta punkt angående Kongl. Maj:ts förslag till kungörelse om den allmänna värnpligten icke blifvit antagen, Kammaren må förklara nu föredragna punkt icke böra för närvarande bifallas,

röstas ja;

Den det ej vill,

röstas nej;

Vinner nej, har Kammaren bifallit Utskottets slutliga hemställan, men med den motivering för berörda hemställan, som af Herrar Sven Nilsson, S. A. Hedlund m. fl. blifvit i deras vid Utlåtandet fogade reservation framlagd.

Omröstningen visade, att 52 ledamöter röstat ja och 114 nej; och hade beslutet således utfallit i öfverensstämmelse med nej-propositionen.

Punkten 25.

Herr John Ericson: Af det uttryck "för närvarande", som Utskottet i sin hemställan under denna punkt använder, följer naturligtvis, att Utskottet skulle hafva ansett förslaget, om det under andra förhållanden blifvit framställt, önskvärdt och antagligt, hvilket äfven Utskottet i sin motivering sökt framhålla. Men jag ber dervid få erinra, att en tillökning af stamtruppen äfven måste medföra ökad kostnad, och, såvidt man anser att anslaget till försvarsverket nu uppgår till den gräns som detsamma icke bör öferskrida, så må man äfven noga besinna sig, innan man beslutar sig för något som skulle medföra ökade kostnader utan att i någon nämnvärd grad öka styrkan af vårt försvarsväsende. På grund häraf yrkar jag bifall till reservanternas motivering och förslag i denna

punkt, der det helt enkelt heter: "att Kongl. Maj:ts förslag i denna del icke måtte af Riksdagen bifallas."

Herr Statsrådet Abelin: Efter den utgång föregående punkter rönte, vill jag ej ifrågasätta bifall till Kongl. Maj:ts Proposition i denna del, men anser mig likväl böra med några ord ytterligare framhålla fördelarna af stammens tillökning.

Då stammen, på sätt jag uppgifvit, har för ändamål att utgöra så väl befäls- som truppkader och att inom sig ega medel att vid behof fylla bristen af befäl, äro ock, såsom jag i ett föregående sammanträde ådagalagt, alla de till uppsättning ifrågasätta numren för ändamålet behöfliga. Att, på sätt den föregående talaren antydt, ökade kostnader härigenom skulle uppkomma, är helt naturligt; men dessa kostnader blifva en obetydlighet i jemförelse med dem, som skulle uppkomma, om man ville till erforderlig styrka uppsätta befälet inom hvarje grad, der det för kriget kunde tagas i anspråk. Jag har redan i mitt underdåniga anförande erkänt, att det till fast aflöning föreslagna befälet är otillräckligt, men jag har ock på samma ställe antydt, huruledes denna brist lämpligast borde i behofvets stund fyllas. 1867 års Riksdag har uttalat vigten och önskvärdheten deraf, att befäl bildas och uppdrages ur manskapets led. Denna riktiga grundsats bör icke öfvergifvas, men hufvudsakligen så förstås, att manskapet, som under freden i allmänhet ej bör dragas från de sysselsättningar, hvartill vana, anlag och uppfostran göra det företrädesvis lämpligt, göres insigtsfullt nog för att i farans stund taga och med framgång föra befäl. Att i stat uppföra och fast aflöna allt det för hvarje grad i kriget erforderliga befäl skulle leda till oerhörda kostnader och skulle ej heller i öfrigt, ur allmännyttig synpunkt, vara önskvärdt. Bättre synes mig då vara att sprida sådana kunskaper och sådan upplysning bland befäl och trupp, att man kunde, med hopp om goda resultat, alltigenom ifrån en lägre grad fylla bristen af befäl uti en högre.

Härät syftar ock den föreslagna ökade skolbildningen för underbefäl och trupp, såsom ock de i allmänhet utsträckta öfningarne, och härpå grundar sig äfven organisationen, som alltså bjuder att stamtruppens styrka icke blifver alltför ringa. Jag vill dock icke nu, som sagdt är, ifrågasätta bifall till Kongl. Maj:ts Proposition i denna del, men hemställer att Utskottets formulering till förslag måtte gillas.

Herr Magnell: Det torde vara obestridligt, att den tid kan komma, då vi behöfva en tillökning af arméens led, och då lättaste medlet härtill utan tvifvel är hvad Utskottet afser, nemligen full frihet att till deras ursprungliga ändamål, då det behöfves, återföra vakanta nummer. Jag kan sålunda ej annat än yrka bifall till Utskottets hemställan, att Kongl. Maj:ts förslag i denna del endast "för närvarande" icke bör antagas. Resultatet blir nemligen detsamma nu, som om reservanternas förslag bifölles, men genom att antaga Utskottets tillägg "för närvarande" bunde man sig icke för framtiden, utan kunde då, om behofvet så kräfde, återföra dessa vakanta nummer till deras ursprungliga ändamål, genom hvilken reduktion således ingen olägenhet, men väl en fördel beredd.

Herr von Troil: Jemte det jag instämmer i det yttrande som af den föregående talaren afgafs, äfvensom i de skäl som af Herr Chefen för Landtförsvars-departementet blifvit framlagda, ber jag få fästa Kammarrens uppmärksamhet derå, att den egentliga skilnaden mellan Utskottets och reservanternas hemställan är, att Utskottet önskar "för närvarande" afslag å punkten, reservanterna åter helt enkelt afslag. Jag tror, att både denna punkt och de båda följande under Litt. C och D äro af större vikt, än hvad man i början velat föreställa sig, och att vi icke nu definitivt utan blott för närvarande böra afslå den föreliggande punkten, ty det är klart att, för att vi en gång skola få ett ordnad försvar, det i olika delar af landet måste finnas stamtrupper, kring hvilka beväringen kan samlas. Men nu är det vissa delar af landet, der ingen annan möjlighet finnes att erhålla en sådan stamtrupp än just genom uppsättande af der befintliga vakanta nummer, hvarföre jag anser det särdeles olämpligt att nu definitivt afslå punkten, enär det ju sedermera vore möjligt att uppgöra ett nytt och modifieradt förslag i detta hänseende, hvarigenom de hårdast betungade befriades och de öfriga vakanta numren återfördes till sitt ursprungliga ändamål.

På dessa skäl förenar jag mig med dem som bifalla Utskottets förslag i nu föreliggande punkt.

Friherre Liljencrantz: Om det verkligen vore så oskyldigt som man tycker förmena att vid beslutet i denna punkt använda den ordställning Utskottet uppställt, så skulle äfven jag kunna biträda Utskottets förslag oförändradt, och detta så mycket mer som det kunde innebära ett tillmötesgående af Herr Krigsministerns önskan; men jag anser, att man icke kan göra det, så framt man icke vill välja en form, som icke uttalar ens verkliga tanke. Hvarföre har man väl infickat dessa orden: "för närvarande?" Jo, naturligtvis derföre att denna ordställning icke skulle innebära ett definitivt underkännande af förslaget, utan att man blott för ögonblicket icke anser lämpligt att bifalla detsamma. Men för dem som icke gilla förslaget, vore ju antagandet af denna ordställning att välja en form, som icke uttrycker hvad man menar. För min del anser jag, att den nuvarande stammen icke behöfver ökas, och att, om ett sådant behof framdeles skulle göra sig gällande, det då är tids nog att derom besluta; men att nu icke vilja bestämdt och tydligt uttala sin verkliga åsigt i frågan anser jag vara orätt. Jag tror således, att man handlar klokast, om man icke utsätter sig för den förebräelse för inkonsequens, hvarom åtskillige talare ordat, hvarföre jag ock i allo instämmer i det yttrande angående denna punkt, som af Herr John Ericson blifvit afgifvet.

Herr Hedlund: Det har ofta blifvit återopadt, att 1867 års Riksdag uttalat den grundsats, att Svenska arméen borde bestå af stam och beväring, och detta yttrande har användts mot dem som nu hysa dubier mot att ingå på införande af detta stamsystem i vidsträcktare skala. Jag ber härvid få erinra, att vid detta tillfälle det icke förekom några bestämmelser angående omfånget af denna stam, eller efter hvilka proportioner och egenskaper denna armé skulle sammansättas. Det låter så-

lunda lätt förena sig, att samma personer, som deltog i denna Riksdags beslut, väl kunna medgifva, att möjligen och för tillfället stam och beväring böra bibehållas, men dock i öfriga delar lemna frågan öppen. För min del hyste jag år 1867 den åsigten att, om man skulle bibehålla en stamtrupp, så torde densamma kunna betydligt reduceras i stället för att förökas. Jag vidhåller denna åsigt och anser, att, i fall Regeringen får klart för sig, att Riksdagen icke medgifver en ytterligare utvidgning af stamtruppen, hon äfven skall afstå från sina bemödanden i denna riktning; och det är just för att få denna sak klar för Regeringen, som jag tillstyrker, att Kongl. Maj:ts förslag i denna del icke måtte bifallas.

Herr Sven Nilsson: Då det ifrågavarande antalet af vakanta nummer enligt den Kongl. Propositionen utgör 1,787, hvilka, efter en vakans-afgift af 100 R:dr per nummer, bereda Statsverket en inkomst af 178,700 R:dr, så kan jag ej annat föreställa mig, än att det under alla omständigheter vore fördelaktigare att låta dessa nummer fortfarande erlagga denna vakansafgift, hvarföre jag ock yrkar bifall till reservanternas förslag i denna punkt.

Herr Bergström: Det må icke anses endast såsom en strid om ord, om man här förordar det ena eller andra förslaget till beslut i förvarande punkt. Jag vill i korthet angifva skilnaden mellan Utskottets och reservanternas uppfattning af frågan, och förmodar, att det sedan skall blifva lätt för hvar och en af Kammarens ledamöter att, efter den ståndpunkt han i ämnet intager, fatta sitt beslut. Utskottets formulering af dess hemställan innebär ett erkännande af den eventualiteten, att uppsättning af ifrågavarande vakanta nummer en gång kan blifva nödvändig; och jag föreställer mig, att denna eventualitet icke bör förnekas. Reservanterna deremot blicka så långt in i framtiden, att de förmena sig kunna redan nu förutse, att fråga om dessa vakanta nummers uppsättande icke någonsin kan förekomma, och derföre afstyrka de äfven definitivt Kongl. Maj:ts förslag.

På grund af hvad jag nu anfört, yrkar jag bifall till Utskottets förslag till beslut.

Herr Adolf von Proschwitz: En talare har sagt, att uti den skrifvelse i detta ämne, som af 1867 års Riksdag afläts till Kongl. Maj:t, blott den önskan uttrycktes, att arméén skulle bestå af stam och beväring; men deremot inlät sig icke Riksdagen i närmare bestämmelser i detta hänseende. Af Herr Krigsministerns förslag synes, att stammen endast är beräknad att användas till befäl- och flygelkarlar uti de taktiska enheterna, och mindre kan väl ej beräknas, om stam skall finnas uti organisationen; hvarföre jag yrkar bifall till Utskottets hemställan i denna punkt.

Efter denna öfverläggning framställde Herr Talmannen, enligt de afgifna yrkandena, propositioner å såväl bifall till Utskottets förslag som afslag derå och bifall till den åberopade reservationen. Den sednare af dessa propositioner fann Herr Talmannen besvarad med öfvervägande ja,

men då votering begärdes, blef nu uppsatt, justerad och anslagen en så lydande voteringsproposition:

Den, som bifaller hvad Särskilda Utskottet hemställt i 25:te punkten af dess Utlåtande N:o 1,

röstas ja;

Den det ej vill,

röstas nej;

Vinner nej, har Kammaren, med afslag å Utskottets hemställda bifallit det förslag, som i afseende å förevarande punkt blifvit framställt i Herr Sven Nilssons nu vid Utlåtandet fogade reservation.

Omröstningen utföll med 55 ja och 97 nej, hvadan Kammaren beslutat enligt nej-propositionens innehåll.

Punkten 26.

Herr Engman: I konsekvens med de beslut Kammaren fattat i afseende på flera föregående punkter af Utlåtandet, yrkar jag bifall till reservanternas förslag äfven i nu föredragna punkt.

Herr vice Talmannen Mannerskantz: Såvidt jag rätt uppfattat den föregående talarens yttrande, så yrkade han bifall till reservanternas förslag å 56:te sidan af Utlåtandet, hvarest det heter: "att Riksdagen, med afslag å hvad Kongl. Maj:t i denna punkt föreslagit, måtte hos Kongl. Maj:t i underdånighet anhålla, att, i mån af inträffande afgång, *ifrågavarande* båtsmansnummer ställas på vakans och vakansafgifterna ingå till Statsverket." Skulle detta reservanternas förslag blifva bifallet och följaktligen dessa båtsmansnummer icke komma att öfverflyttas till landtförsvaret, så är det som jag yrkar, att äfven samma fördel må tillerkännas andra orter i landet, der vakanta båtsmansnummer finnas. I detta afseende anser jag, att en sådan förmån i främsta rummet bör få tillkomma sådana trakter som Blekinge och Södra Møre, som mera än andra nu äro ganska hårdt betungade genom det stora antal båtsmän som de måste hålla, ty om hela landet i samma proportion som dessa trakter skulle underhålla krigsmanskap, så skulle den indelta krigsmagten komma att utgöra 80,000, i stället för såsom nu några och tjugutusen man.

På grund af hvad jag nu yttrat yrkar jag fortfarande återremiss af Utlåtandet i denna punkt, på det att Utskottet måtte komma i tillfälle att taga ärendet i närmare öfvervägande; och hoppas jag, att Utskottet, när dess uppmärksamhet blifvit fästad vid hvad jag nu anfört, äfven skall inse billigheten af hvad jag här ofvan yrkat.

Herr John Ericson: De skäl, hvilka jag vid behandlingen af föregående punkt anfört, tala till fullo för bifall till det af reservanterne framlagda förslaget i afseende på den nu föredragna punkten. Det kan visserligen anmärkas, att en orättvisa ligger i den ojemna fördelningen att somliga orter hafva stamtrupp, då andra deremot sakna sådan; men i fall Kammaren anser — hvilket det nyss fattade beslutet tyckes gifva vid handen — att någon tillökning i den stående krigsstyrkans numerär icke bör

ega rum, tror jag, att Kammaren bör bifalla reservationen. Uti Utskottets förslag att ifrågasättande rotar skulle ställas på vakans för att ingå i den organisation af rikets försvar, som framdeles kan blifva antagen, ligger ett godkännande af hvad Kongl. Maj:t härutinnan föreslagit, ett godkännande som jag icke kan biträda. Jag anhåller derföre om proposition å afslag på Utskottets hemställan och bifall till reservanternas förslag.

Herr Petter Andersson: Skulle, såsom jag förmodar, Kammaren afslå Utskottets hemställan och bifalla reservationen, torde det med skäl kunna ifrågasättas, om icke en sådan förmån, som den Herr vice Talmannen förordat, borde utsträckas äfven till Blekinge län, synnerligast som jag derom till Riksdagen afgifvit motion. Jag yrkar alltså bifall till vice Talmannens förslag, med särskildt påstående det Blekinge måtte tillmätas fördelen att i mån af båtsmansrotarnes ledighet rusthållarne måtte få erlägga vakans i stället för desammas rekryterande.

Herr Carl Ifvarsson: Jag kan icke, i likhet med ett par föregående talare, finna, att det skulle för en eller annan ort medföra någon fördel, att ifrågasättande rotar ställdes på vakans, utan jag utgår från den synpunkten, att det vore en fördel för Staten, att de indrogos och att rotheållarne ålades skyldighet att betala vakansafgift till Staten, till dess man finge se, om båtsmanskompanierna vore för landtförsvaret behöfliga eller icke. Då likväl allmänna meningen inom Kammaren synes vara, att vårt landtförsvaret bör grundas på allmän värnpligt, torde Kammaren, i konsekvens dermed, anse dessa båtsmanskompanier för den indelta arméen obehöfliga.

Hvad angår Herr Petter Anderssons yrkande, att äfven båtsmansrotarne inom Blekinge län borde ställas på vakans, så kan jag icke finna fördelen af en sådan åtgärd, ty det torde icke ligga i Statens intresse, att båtsmän från aflägsna trakter kommenderas till tjenstgöring i Carlskrona, då sådana finnas på närmare håll.

Då det således torde vara lämpligast, att bifalla reservanternas förslag, instämmer jag i yrkandet derom.

Herr Bergström: Jag kan icke finna annat, än att det måste anses axiomatiskt, att det effektiva utgörandet af roteringen är en tunga, och att dess ställande på vakans är en fördel. Enligt Kongl. Maj:ts förslag skulle 4 Norrlands-kompanier, 2 Hallands-kompanier, 2 Gotlands-kompanier, 1 Westergötlands-kompani, 1 Östergötlands-kompani och 100 man af Bohusläns kompani, hvilka vore för sjöförsvaret obehöfliga, till landtförsvaret för dess ordnande öfverflyttas. Hvarföre har Kongl. Maj:t valt just dessa kompanier? Jo, derföre att i de provinser, der dessa kompanier äro förlagda, behövas stamtrupper. Då nu Kammaren icke tyckes vilja ingå på att denna för sjöförsvaret obehöfliga del af båtsmanshället öfverflyttas till landtförsvaret, synes mig det af Herr vice Talmannen framställda förslaget vara ganska behjertansvärdt. Det torde nemligen vara billigt, att fördelen af rotarnes ställande på vakans någorlunda jemnt fördelas inom hela riket. Jag instämmer derföre i yrkandet om återremiss.

Det förvånade mig icke, att en representant från Halland Herr Carl Ifvarsson talade för bifall till reservanternes förslag, ty nämnde provins skulle deraf skörda fördel, och jag väntar äfven, att representanter från öfriga landskap, för hvilka lika med Halland en lättnad i båtsmanshållet komme att beredas, skola uppträda och yttra sig i samma syftning som Herr Carl Ifvarsson, men för min del kan jag icke förbise det billiga uti vice Talmannens förslag.

Herr Engman: Jag kan icke förstå, hvori den omtalade lindringen skulle bestå, ty om rothällarne sjelfve underhålla sina båtsmän eller betala vakansafgift till Kronan torde vara detsamma. Med stöd så väl häraf som af de skäl, hvilka ligga till grund för reservationen, fortsätter jag mitt yrkande om bifall till denna, ty utom det att man måste betala vakansafgift till Staten, får man väl ändå behålla de gamla båtsmännen vid rotarne till deras död eller ock taga dem på fattigvården, således inga afundsvärda fördelar.

Herr vice Talmannen Mannerskantz: På grund af Kammarens nyss fattade beslut, hvarigenom uttalats den åsigt, att någon tillökning i den stående arméen icke bör ega rum, hemställer jag, att det antal båtsmansrotar, som icke vidare behövas för Flottan, väl måtte, såsom Utskottet föreslagit, i mån som de blifva lediga, ställas på vakans, men att en sådan åtgärd måtte vidtagas inom hela båtsmanshållet, och icke endast inom de kompanier båtsmän, som Kongl. Maj:t i sammanhang med arméorganisationen föreslagit, skola till stamtrupp för infanteriet förvandlas. Jag begär icke, att Kammaren skall nu afgöra denna af mig väckta fråga, utan önskar blott att den må komma under Utskottets pröfning; och jag är fullt öfvertygad att, sedan frågan blifvit af Utskottet utredd, flertalet bland Kammarens ledamöter skall finna, att det anspråk, som jag, för att framhålla min orts intresse att, då Statens väl sådant medgifver, få samma förmån sig tillerkänd, som åt andra orter beviljas, här framställt, är grundadt på billighet och rättvisa.

Herr Friherre Alströmer: Jag anser det vara angeläget, att Kammaren icke fattar sitt beslut angående denna punkt i enlighet med reservanternas förslag, ty derigenom skulle man göra det omöjligt att åter uppsätta dessa rotar, i fall behof deraf framdeles skulle uppstå. Reservanternas förslag innehåller: att Riksdagen, med afslag å hvad Kongl. Maj:t föreslagit, måtte hos Kongl. Maj:t i underdånighet anhålla, att, i mån af inträffande afgang, ifrågavarande båtsmansnummer ställas på vakans och vakansafgifterna ingå till Statsverket. Jag tror, att frågan skulle kunna hållas öppen, om Kammaren beslöt, att, med antagande i öfrigt af reservationen, efter ordet båtsmansnummer tillägga "tills vidare och intilldess annorlunda beslutas". Jag anhåller om framställande af proposition derå, dock vill jag icke motsätta mig en återremiss, i fall Kammaren skulle vilja besluta en sådan åtgärd.

Herr Carl Ifvarsson: Jag kan icke förstå, att antagandet af reservanternas förslag skulle kunna lägga hinder i vägen för återuppsättandet

af de nummer, som nu äro i fråga att ställas på vakans, om sådant i en framtid skulle blifva behöfligt. Jag tror derföre, att det tillägg, Herr Friherre Alströmer föreslagit, är alldeles öfverflödigt, ty genom bifall till reservationen kommer man till samma resultat.

Med anledning af en talares yttrande ber jag att få fästa uppmärksamheten derpå, att det ingalunda är meningen med förslaget att bereda rotehållarne någon fördel, och jag tviflar på att rotarnes ställande på vakans skall medföra någon besparing.

Om Herr vice Talmannens förslag om återremiss skulle vinna Kammarens bifall, tviflar jag på, att Utskottet skulle kunna, i anledning af Herr Petter Anderssons under diskussionen gjorda framställning, afgifva något förslag om åtskilliga båtsmansrotars inom Blekinge län ställande på vakans, då Kongl. Maj:ts Proposition icke något derom innehåller eller motion, sammanhängande med den föredragna punkten, derom blifvit väckt.

Herr A. v. Proschwitz: Skulle här Riksdagen besluta i enlighet med Utskottets förslag, kunna desse båtsmans-rotehållare sjelfve bestämma, hvad de vilja betala uti vakansavgift, emedan de eljest svara, att vi vilja rotera, hvilket de ej få. I Statens intresse yrkar jag återremiss af punkten i enlighet med Herr Mannerskantz' förslag.

Herr Petter Andersson: Jag har begärt ordet endast för att bemöta Herr Carl Ifvarssons anmärkning, att Utskottet, i händelse af en återremiss i denna punkt, icke skulle kunna komma till något resultat i afseende å båtsmanshållet inom Blekinge län, derföre att Kongl. Maj:ts Proposition derom ingenting innehåller, äfvensom att ingen motion i ämnet till Utskottet inkommit. Detta bevisar, att den värde talaren icke gjort sig reda för verkliga förhållandet och ej heller uppmärksammat mitt förra yttrande i denna fråga, och får i anledning deraf upplysa, att jag väckt motion i syftning af båtsmansrotarnes inom Blekinge län ställande på vakans, hvadan Utskottet torde vara oförhindradt att derom fatta beslut. För att få denna fråga behörigen utredd af Utskottet, instämmer jag i Herr vice Talmannens yrkande om ärendets återförvisande dit.

Mig synes det oförklarligt, att Utskottet utan något yrkande, hvarken af Kongl. Maj:t eller enskild motionär, derom fallit på den tanken, att inom åtskilliga kompanier, såsom Norrlands, Hallands, Gotlands, Westergötlands och Bohusläns, rotarne, i mån af inträffande afgang, måtte ställas på vakans, men då nu sådant skett, anser jag Utskottet bort desto heldre kommit till samma resultat i fråga om båtsmanshållet i Blekinge, helst sådant yrkande kommit under Utskottets pröfning, och i min tanke följaktligen bort företrädesvis kommit i åtanke med denna förmån, enär det icke lär kunna bestridas, att provinsen Blekinge jemförelsevis med rikets öfriga provinser är den som rusthålls-skyldigheten drabbar hårdast, men detta oaktadt nästan alltid icke allenast i fråga om lindring i denna skyldighet, utan jemväl i flera andra hänseenden, blifvit stufmoderligt behandlad. Emellertid hoppas jag, att om, såsom det vill synas, återremiss icke bifalles och frågan alltså icke vidare kommer till Utskottets pröfning, den af Kongl. Maj:t tillförordnade komité för utredande af frågan om

lindring i båtsmanshålls-skyldigheten skall noggrannare uppmärksamma förhållandet i denna del hvad Blekinge angår.

Herr Anders Gudmundsson: Jag tror icke, att de ifrågavarande rotarnes ställande på vakans kommer att för rotehållarne medföra någon lindring, ty det blifver i vissa fall dyrare att betala vakansafgift än att sjelf sätta upp. Jag förenar mig derföre i det af min länskamrat och granne framställda yrkandet.

Herr Adlersparre: Hvilket förslag som antages, vare sig Utskottets eller reservanternas, betyder i sak detsamma, ty vakansafgiften skulle så i ena som andra fallet ingå till Statsverket och penningarne således kunna användas för en blifvande arméorganisation.

En talare har yttrat, att vakanserna borde fördelas lika på alla båtsmanskompanier. Ja, det vore rätt, om fråga vore om *lindring*, men så är icke förhållandet, utan frågan afser en omorganisation, hvarigenom vissa båtsmanskompanier skulle förändras till stamtrupper, och orsaken hvarföre just de i förslaget omnämnda kompanierna blifvit utsedda, är att i de orter, der de äro förlagde, saknas stamtrupper.

Jag har ingenting emot en återremiss, men jag kan dock icke se, att Utskottet kan komma till något annat resultat än att möjligen förorda bifall till reservanternas förslag, hvilket, såsom förut är nämndt, är i hufvudsak detsamma som Utskottets förslag.

Herr vice Talmannen Mannersskantz: Jag tvingas ånyo upprepa, att det just är med anledning af denna Kammares förut fattade beslut, att vid regementen och korpser nu befintliga indragna eller för särskilda ändamål vakanta nummer af det skäl *icke* skola uppsättas, att man icke här vill öka den indelta härens styrka, som jag framställt yrkande om återremiss af denna punkt. Annat vore förhållandet, om Riksdagen beslöt, att infanteri-stamtrupp skulle uppsättas ej blott för alla dessa redan indragna soldatrotar, utan ock för nu till indragning ifrågasatta båtsmansrotar, ty då finnes giltiga skäl att företrädesvis till vissa orters försvar utbyta båtsmanshållet emot ny indelt stamtrupp, men detta har denna Kammare motsatt sig, och deraf har jag hemtat anledning till mitt yrkande.

Sedan öfverläggningen förklarats slutad, upptogos de yrkanden som blifvit gjorda, nemligen: afslag å Utskottets hemställan och bifall till reservanternas förslag; vidare: punktens återförvisande till Utskottet; och slutligen: afslag å Utskottets hemställan och bifall till reservationen, men med den ändring deri som föreslagits af Herr Friherre Alströmer. På så väl bifall till Utskottets förslag i oförändradt skick som jemväl bifall till hvar och ett af nu omförmälda yrkanden afgaf Herr Talmannen särskilda propositioner, och förklarade den mening omfattad med öfvervägande ja, som ville afslag å Utskottets hemställan och bifall till reservanternas förslag. Votering blef då begärd, och sedan återförvisning antagits till kontraproposition, blef nu uppsatt, justerad och anslagen denna voteringsproposition:

Den som, i fråga om 26:te punkten af Särskilda Utskottets Utlåtande N:o 1, biträder deras mening, som yrka att, med afslag å Utskottets hem-

ställan, det förslag måtte bifallas, som rörande nämnde punkt blifvit framställt i Herrar Sven Nilssons, S. A. Hedlunds med fleres vid Utlåtandet fogade reservation,

röstar ja;

Den det ej vill,

röstar nej;

Vinner nej, är den ifrågavarande punkten till Utskottet återförvisad.

Voteringen utföll med 98 ja mot 54 nej, och hade Kammararen alltså, med afslag å Utskottets hemställan, bifallit det i oftanämnda reservation rörande denna punkt framställda förslaget.

Punkten 27.

Herr Nils Larson: För min del kan jag icke finna, att Utskottet haft giltiga skäl för sin åsigt, då Utskottet, emot innehållet af Kongl. Maj:ts Proposition, förmenat den ifrågasatta indragningen till Kronan af de på Sävedals härad indelta, till stadsvakt i Göteborg anslagna 44 soldatrotarne icke kunna ske utan godtgörelse till staden Göteborg. Till stöd för sin åsigt anför till en början Utskottet, att samtliga de myndigheter, hvilkas Utlåtanden i ämnet infordrats, funnit staden till sådan ersättning berättigad; men häremot kan med skäl invändas, att det väl icke är myndigheternas till- eller afstyrkande af en sak, utan de utredda faktiska förhållandena, som böra vara bestämmande för dem, hvilka skola afgöra saken. Hvad nu dessa faktiska förhållandena angår, så anför Utskottet, att Konung Carl XI genom särskild resolution förklarar, att Göteborgs stads privilegier skulle få förblifva orubbade. Jag vill härvid anmärka, att det icke var genom dessa privilegier, som Göteborgs stad tillerkändes rättighet att begagna soldater från dessa rotar, utan gafs detta medgifvande af Konung Gustaf II Adolf genom en särskild handling några år efter privilegiernas utfärdande, hvilken handling benämnes memorial. Jag vet nu visserligen icke hvilken grad af orubblighet bör tilläggas en sådan handling, men jag tror dock icke, att denna orubblighet kan vara större, än att Kongl. Maj:t till och med utan Riksdagens hörande eger i denna anordning vidtaga ändring eller till och med helt och hållet upphäfvadensamma. Om nu det äfven skulle kunna invändas, att detta memorial utgör ett slags bihang till Göteborgs stads privilegier, så kommer man i allt fall dermed icke längre än på sin höjd derhän, att Kongl. Maj:ts och Riksdagens gemensamma samtycke skulle erfordras för ändring uti eller upphäfvande utaf ifrågavarande anordning. Så vidt jag känner, finnes icke någon särskild föreskrift derom, huru dylika frågor, som angå ändring i eller upphäfvande af stadsprivilegier, skola behandlas. 114 § Regeringsformen, hvilken handlar om privilegier, talar allenast om de forna Riksståndens privilegier, hvilka icke kunna ändras eller upphävas utan Konungens och Riksdagens sammanstående beslut, samt, i fråga om Ridderskapet och Adeln eller Presterskapets privilegier, med bifall, i förra fallet af Ridderskapet och Adeln, samt i det sednare af allmänt Kyrkomöte. Nu ifrågavarande stadsprivilegier höra emellertid icke till någon af dessa kategorier af privilegier, och kunna därför icke tillerkännas större orubblighet än hvarje annan författning af liknande art. I denna fråga, der icke heller

något ömsesidigt aftal af kontraktsnatur ligger till grund, bör således icke någon underhandling mellan Kongl. Maj:t och Göteborgs stad ifrågasättas, utan beror det på Kongl. Maj:t och Riksdagen att härom besluta. Då kan visserligen uppställas den frågan, huruvida icke billighetsskäl tala för att medgifva ersättning; men i det afseendet torde jag få upppepa hvad Krigsministern i sitt anförande till Statsråds-protokollet yttrat derom, att, sedan Göta Artilleriregemente och en afdelning af husarregementet Konung Carl XV blifvit förlagda till Göteborg, denna stad i afseende å vakthållningen blifvit vida bättre lottad än förut. Utskottet föreslår, icke blott att ersättning för de mistade rotarne skall till Göteborg utgå, utan äfven att denna ersättning skall till sitt belopp bestämmas genom öfverenskommelse mellan Staten och staden Göteborg, det vill med andra ord säga, att, sedan indragningen en gång blifvit beslutad, staden skall ega att uppställa vilkoren för samma indragning. Jag vill härvid erinra, att, i så fall, anspråken torde komma att blifva temligen dryga, ty stadsfullmäktige och magistraten i Göteborg, i ämnet hörda, hafva fordrat icke blott ersättning fullt motsvarande vanliga vakansafgiften, utan äfven godtgörelse för mistningen af det bidrag till beklädnaden åt de ifrågavarande soldaterna, som staden hitintills lär hafva uppburit af rotehållarne. Af den författning, som rörer detta ämne, visar sig likväl, att staden fått sig ålagdt såsom vilkor för dispositionen af dessa rotar att sjelf löna och bekläda soldaterna; och det förhållandet, att under tiden efter det omtalade memorialets utfärdande en uppgörelse åstadkommits med rotehållarne, hvarigenom dessa, i sin okunnighet om sin rätt, åtagit sig att till Göteborgs stad erlægga penningar för soldaternas beklädnad, bevisar icke något i denna fråga och lemnar således icke det ringaste skäl för stadens framställda ersättningsanspråk.

På grund af hvad jag sålunda haft äran andraga yrkar jag, att Kamraren, med afslag å Utskottets hemställan i denna punkt, måtte bifalla Kongl. Maj:ts Proposition i ämnet.

Herr Staaff:

Herr Vougt: Det synes mig, att Utskottet här vid lag gått något mera liberalt till väga, än man af vissa andra företeelser haft skäl att vänta. Då man tager i betraktande hvad Herr Krigsministern till Statsrådsprotokollet anført, finner jag det besynnerligt, att någon ersättning utaf Statsverket kan ifrågasättas, ty det är väl icke meningen att bereda Göteborgs stad någon förtjenst, hvilket skulle blifva förhållandet, om Utskottets förslag antogs, enär i det Memorial, hvori ifrågavarande stadsvakt bestämdes, är stadgadt, att Göteborg skulle löna och underhålla vaktmanskapet. Andra städer hafva sin polisbetjening, men Staten har icke på något sätt dertill bidragit. Då man dessutom tager i betraktande, att Göteborg med dess stora fastighetsvärde och rörelse icke underhåller mer än 80 båtsmän, så torde icke ens billighetsskäl tala för den föreslagna ersättningen. Jag yrkar derföre afslag å Utskottets hemställan.

Herr Hedlund: Då Göteborgs myndigheter blefvo hörda öfver detta ärende, voro stadens rättslärd ense derom, att stadens rättighet till ersättning

sättning för indragning af ifrågavarande soldatroter icke kunde bortresonneras. Med kändedom härom ansågo sig stadsfullmäktige icke kunna förorda någon eftergift af stadens juridiska rätt. Jag var dock af en motsatt mening och uttalade den i Utskottet, men frågan fick der en annan vändning, då det upplystes, att alla de myndigheter, hvilkas yttranden blifvit infordrade, tillstyrkt ersättning, ehuru Chefen för Landt-försvars-departementet icke brytt sig om att göra detsamma. Det ansågs äfven tvifvelaktigt, om man borde ingripa i den privata rätten, då man icke med visshet kunde förutse de konsekvenser, som deraf på annat håll kunde blifva en följd; och man trodde, att, då icke kriget stod för dörren, denna privata rätt borde respekteras och ersättning således lemnas staden, om den icke efterskänkte densamma.

Man har sagt, att, om indragningen nu beslutas, deraf skulle kunna framkallas ökade anspråk från stadens sida. Jag vågar påstå, att Göteborgs myndigheter icke föranledt berättigande af en sådan misstanke; men för att undanrödja en dylik farhåga får jag föreslå, att slutorden i Utskottets förslag erhålla följande förändrade lydelse:

“dock under förutsättning att uppgörelse derom på antagliga vilkor kan med staden träffas.“

Herr Björck: Denna fråga kan visserligen i och för sig synas obetydlig och är så kanske äfven från Riksdagens standpunkt; men den innebär dock i sig en temligen viktig principfråga. För min del kan jag icke finna annat, än att den rätt staden Göteborg nu eger till dessa rotar är grundad på stadens privilegier, ty om det Kongl. memorial, hvarom här blifvit taladt, icke skulle anses utgöra en förklaring rörande tillämpningen af privilegierna, hvilket namnet synes antyda, så har dock den förenämnda rättigheten varit underkastad reduktion och sedermera blifvit staden återgifven med samma rätt som de öfriga reducerade privilegierna; och intilldess jag blifver öfvertygad om motsatsen, torde jag derföre tills vidare få utgå derifrån, att denna rättighet blifvit staden Göteborg i likhet med dess öfriga privilegier tillförsäkrad. Då det nu ifrågasättes, huruvida denna rättighet bör för framtiden bibehållas eller icke, så blifver frågan, om staden skall afstå denna sin rätt med eller utan ersättning. En värd talare har påstått, att alla städernas privilegier skulle kunna af Regeringen och Representationen när som helst indragas; men i anledning deraf tror jag mig endast böra fästa uppmärksamheten derpå, att nämnda fråga är en allt för viktig och omfattande sak att nu göras till föremål för pröfning, och att formen för granskningen af städernas privilegier ännu icke blifvit bestämd och minst synes vara den man nu här vill tillämpa. Det är ock från en allmän synpunkt, som saken efter min mening bör betraktas, enär frågan beror af det sätt, hvarpå man anser sig böra i allmänhet tillvägagå, för att undanrödja privilegier, som i forna tider tillkommit. Man kan nemligen antingen undersöka grunden för deras tillkomst och, då denna icke eger bestånd, helt enkelt undanrödja dem; eller ock erkänna deras giltighet och genom öfverenskommelse eller medelst affösning på annat sätt afskaffa dem. Det sednare sättet tror jag vara det rätta, emedan, sedan samhällsförhållandena en gång blifvit ordnade, det icke är

nyttigt eller lämpligt för staden att, i frågor som denna, ställa sig på den stränga rättens ståndpunkt. Derest icke denna grundsats följes, så skall otvifvelaktigt inträffa, att alla förhållanden, öfver hvilka man i ett eller annat hänseende anser sig ega skäl att beklaga sig, skola blifva underkastade tvist. Visserligen kan man då genom domstolarne komma till målet, men hvad man vinner i det uttalade behandlingssättet förlorar man genom den allmänna osäkerhet i rättsförhållandena, som derigenom skall inträda.

Vill man nu se till, hvilka skäl blifvit i den Kongl. Propositionen använda, så återfinner man dem i Herr Krigsministerns yttrande till Statsrådsprotokollet. De äro hufvudsakligen tvänne. Det första af dessa skäl är, att staden Göteborg, då ifrågavarande anordning gjordes, erhöi denna rättighet i anseende till den nyanlagda stadens ringa tillgångar och oförmåga att sjelf bestrida nödig vakhållning, men att dessa orsaker för länge sedan upphört att vara gällande. Vare det långt ifrån mig att vilja bestrida det lyckliga förhållandet, att staden Göteborg numera icke befinner sig i en sådan ställning, och om härifrån kunde hemtas skäl för den åsigt, som finnes uttalad i Kongl. Maj:ts Proposition, så skulle man möjligen icke sakna anledning att se saken på samma sätt som Krigsministern; men ginge man till väga så vid alla likartade fall, att nemligen tillse på hvilka grunder privilegier i allmänhet tillkommit, så är jag säker, att icke något privilegium finnes, som vidare kan anses hållbart, ty så stora förändringar hafva vanligen under tiden inträffat, att man sällan återfinner de förhållanden, under hvilka privilegiet tillkommit. Orsaken dertill, att denna fråga så olika bedömes, torde hufvudsakligen ligga deruti, att man icke gör tillräcklig skilnad emellan motiv och vilkor. Derest memorialet innehållit, att ifrågavarande rättighet vore beroende af stadens blifvande förmåga att sjelf underhålla sin vaktgöring, så vore icke något att säga, men då så icke förhåller sig, utan yttrandet om stadens oförmåga att bestrida vakhållningen anförts allenast såsom ett motiv för att åt staden anslå dessa rotar, så torde det blifva svårt att åt saken gifva en sådan lösning, som nu blifvit af Kongl. Maj:t ifrågasatt. Vill man slå in på den vägen, att nemligen först tillse huru privilegier tillkommit, och derefter, för den händelse de motiv, som legat till grund för dessa privilegiers beviljande, icke längre existera, afskaffa samma privilegier, så skulle otvifvelaktigt stora förändringar i många riktningar komma att inträffa. Såsom exempel vill jag anföras frälsesäterirättigheten, hvilken i så fall svårligen skulle kunna bibehållas. Denna rättighet tillkom mot skyldighet för jordegaren att rusta, hvilket vilkor sedan bortföll, och ålades honom i stället att väl bebygga sin gård och i godt stånd underhålla dessa åbyggnader. Om nu detta vilkor icke vidare anses innebära något Statens intresse, så skulle ju säterifriheten böra indragas, men derom har Kongl. Maj:t icke framställt något förslag.

Det andra skälet för dessa rotars indragning utan ersättning till Göteborgs stad skulle vara, att staden nu eger en garnison, nemligen Göta artilleriregemente, med hvilken vaktgöringen kan bestridas. Härtill vill jag blott invända, att, derest Herr Krigsministern, med den honom tillkommande magt och myndighet, vill förordna, att vaktgöringen i staden

skall bestridas af garnisonen, så, ehuru jag dertill saknar fullmakt, tror jag mig dock kunna försäkra, att staden icke vidare skall hålla på denna rättighet. Hvad sjelfva vaktgöringen beträffar, förhåller sig dermed så, att staden nödgas hålla vakt vid jernvägen, hvilken är så inrättad, att den är öppen och tillgänglig på flera sidor, såsom den ock för sitt ändamål måste vara; hvilket påkallar ständigt vakt för att förekomma tillgrepp. Hvarje natt äro också 5 man å platsen posterade, hvilket med tre vaktombyten gör 15 man hvarje natt, hvarförutom en man behöfves för att bevaka stadens kassor. Förut var äfven vakt posterad vid stadens häkte, men sedan detta numera sammanslagits med Kronans, har denna stadsvakt blifvit indragen. Då nu i allmänhet man icke är berättigad att till tjänstgöring inkommendera hela styrkan på en gång, utan allenast en del af manskapet i sender, samt till den dagliga tjänstgöringen erfordras, med befäl, 18 man, och dessa skola hafva hvar tredje natt fri, så följer häraf, att antalet af de ifrågavarande soldaterna, 44 man, icke är större än som för ändamålet behöfves. Väl skulle man kunna indraga den vakt, som bevakar stadens kassor och hus, men deremot kan vaktgöringen vid jernvägen icke undvaras, utan måste på ett eller annat sätt underhållas. Derjemte vill jag anmärka, att staden icke genom den ifrågavarande styrkan undgår kostnaderna för ordningens upprätthållande, utan att den tvärtom tillika har en talrik polispersonal att underhålla. I öfrigt slutar jag med samma yttrande som jag redan vid ett föregående likartadt tillfälle begagnat, att nemligen jag, för min del, aldrig kommer att rösta för någon slags reduktion.

Herr Sven Nilsson: Den talare, som först hade ordet efter föredragningen af denna punkt, yttrade, att enligt hans åsigt vederbörandes utlåtanden icke bort läggas till grund för frågans pröfning utan faktiska förhållanden. Nå väl, om man då gör det och håller sig till de "faktiska" förhållandena, så visar sig ju af dem uppenbart och otvetydigt, att Gustaf II Adolf skänkt hela Säfvedals härad och fögderi med alla dess land och tillhöriga pertinentier, såvida häradet Kongl. Maj:t tillhörde, till staden Göteborg, och att samme konung sedermera, att jag så må säga, kommenderat dit soldaterna, som väl måste betraktas såsom Kongl. Maj:ts tillhörighet, såvida det afsåg att disponera deras tjänstgöringsskyldighet. Sedermera har vid Carl XI:s reduktion Göteborgs obestridliga rätt i detta hänseende lemnats oantastad samt icke heller blifvit bestridit förr än nu. Vid indelningsverkets ordnande, då äfven Säfvedals härad blef åsatt visst rotetal, nedsattes visserligen de till vakthållningens bestridande i staden anvisade rotarne till 44, men sjelfva rättsgrunden blef derigenom icke på något sätt begränsad eller förändrad; och jag tror, att densamma ännu i denna stund är så obestridlig å Göteborgs stads sida, att, om Riksdagen och Kongl. Maj:t skulle besluta indragning af dessa soldatrotar utan någon staden lemnad godtgörelse, domstolarne, om staden med laga rättgång mot Kongl. Maj:t och Kronan gjorde sin rätt gällande, icke skulle tveka att tillerkänna Göteborg den rätt staden på grund af privilegier och andra förordnanden fördom fått sig medgifven. För icke så länge sedan hafva vi afhandlat frågan om den rätt, som skulle tillkomma egaren af Dylta svafvelbruk till de så kallade frisocknarnes tjänstbarheter till bruket,

och denna fråga har, sedan den flera gånger varit före, men icke kunnat emot egarens bestridande afgöras, ändtligen vunnit sin lösning, men — jag ber Herrarne observera det — på grund endast af *egarens medgifvande* och hans antagande af de för aflösningen af hans rätt framställda villkor, sedan åtskilliga jemkningar i dem egt rum samt Kongl. Maj:t och Kronan till och med försökt att genom rättegång mot egaren få hans privilegier rubbade. Hans dokumenter måtte väl dock icke vara mera värda än dem Göteborgs stad har att framvisa och åberopa. Man har sagt mig, att Första Kammaren, der den större erfarenheten och det mognade förståndet företrädesvis skola hafva säte och stämma, beslutat indraga rotarne; men jag må helt öppet bekänna, att, om så är, den gången åtminstone beslutet i denna Kammare, enligt mitt förmenande, dock lagt i dagen en anmärkningsvärd omogenhet och icke visat någon synnerlig erfarenhet om hvad som är rätt eller orätt. Detta angående rättsfrågan.

I öfrigt kan ej nekas, att det visserligen vore Göteborgs stad värdigt, om den gjorde Kronan en present af dessa rotar, som för staden måste vara af mindre betydighet, men ingalunda kan jag för min del biträda ett beslut, som upphäfver hvad som af forna konungar blifvit staden everdligen donerad; och det förvånar mig, att ett sådant förslag kunnat framläggas tväremot samtliga i ämnet hörda myndigheters sammanstämmade uttalanden, hvilkas insigt i rättsfrågan icke rimligen kan förnekas.

För min del yrkar jag således bifall till Utskottets hemställan i nu föredragna punkt.

Herr Statsrådet Abelin: Då man i Kongl. Maj:ts framställning rörande denna fråga velat se bristande aktning för eganderätten, finner jag mig uppkallad till ordet och får dervid på förhand förklara, att, om Riksdagen finner rätts- och billighetsskäl påkalla någon ersättning åt Göteborg för här omförmälda rotars indragning, jag för min del icke har något att deremot erinra.

De skäl, som Kongl. Maj:ts Regering, lika med mig, ansett tala för förslaget, på sätt det framkommit, finnas antydda i det underdåniga memorialet; men jag tillåter mig att till ytterligare ledning vid frågans bedömande gå till sjelfva urkunden. Den lyder så:

Memorial för det nu tillsatta Götheborgska StadsRådet, hvar efter H. Kongl. Maj:t vill att Stadsregeringen skall företagen varda. Actum Götheborg d. 23 Febr. 1624.

Till det sextonde. Efter Hans Kongl. Maj:t förnimmer, att en hop skal- kar och bofvar bruka stor motvillighet på gatorna om nattetid, slå och röfva folk, kasta fönstren in och andra sådana bofvestycken öfva, att man icke uti en fredig stad säker vara kan; så, på det sådant må förekommet varda, skall Rådet vid Hans Kongl. Maj:ts onåde till görande hafva flitigt upseende, att sådant må tillbörligen straffadt varda och den som med sådant blifver beslagen och lagligen tillvunnen, densamma skall mista handen efter såsom uti Hans Kongl. Maj:ts mandat vidare derom förmäles. Till det sjuttonde. Hvarföre skall uti staden god vakt hållas och på det

borgerskapet icke med någon vakt må besväradt varda och icke desto mindre uti staden alltid god vakt hållen blifva, tyckes Hans Kongl. Maj:t bäst vara, att när någon utskrifning sker, de ock desslikes uti Säfvedahls härad utskrifua låta, och vill Hans Kongl. Maj:t dem nådigst de trettiotre knektar, som der uti häradet allaredo äro, hafva efterlätit, att med utskrifningen Fyratioåtta tillsamman blifua, hvilka kunna komma rotetals till staden och hålla vakt. Hvad deras lön och underhåll vidkommer kunna de gifva dem såsom andre Hans Kongl. Maj:ts knektar hafua, hvar en åtting hemman och sedan när de på vakten är, hvar knekt en daler om veckan, hvilket borgerskapet efter som de hafva makten till utgöra skola så lagandes att stadens inkomster icke derigenom förminskade varda.

GUSTAVUS ADOLPHUS.

De förutsättningar och förhållanden, som i denna handling äro angifna och hvilka ligga till grund för öfverlåtelsen, lærer väl ingen vilja påstå fortfarande ega rum. Jag har dessutom sjelf frågat mig, om dessa rotar må anses tillhöra arméén eller icke. I förra fallet måste öfverlåtelsen betraktas såsom tillfällig och rotarne till arméén utan särskild godtgörelse återlemnas; i sednare fallet åter, eller om de icke må anses tillhöra arméén, böra de utan något anspråk på återlemnande af staden Göteborg behållas.

Nu har emellertid Utskottet uttalat sin mening vara, att sagda rotar tillhöra arméén, samt att de böra till Kronan indragas; — och jag anser således att, ehuru Utskottet icke gillat förslaget i sin helhet, det i hufvudsaken gifvit ett stöd för min uppfattning af saken — hvaraf synes mig böra följa, att någon godtgörelse till staden Göteborg för återlemnandet af dessa rotar icke bör ega rum.

Herr Carl Anders Larsson: Ehuru jag anser, att den ifrågasvarande stadsvakten hindrat, att "skalkar och bofvar" fått fritt spelrum i Göteborg, och jag icke vill taga på mitt ansvar, att genom borttagandet af desse "Kongl. Maj:ts knektar" bidraga dertill, att dylika kanaljer kunde komma dit tillbaka, vill jag för min del betrakta frågan förnämligast såsom en fortsättning af den stora reduktionen. Det har blifvit sagdt, att staden vardt förskonad från den reduktion som Carl XI lät öfvergå landet, och således är det Carl XV som nu söker fullborda verket, då han utsätter staden för en liten reduktion i miniatyr. Om man vill rätt träffa egennyttan, anslår på sådana här små obetydligheter. Det är precis det-samma, som då man sträcker ut handen och säger till rust- och rotehållarne: "Vi hafva ansett lämpligt att på annat sätt ordna landets försvar; och om ni icke vill gå in på det och det, kommer Kongl. Maj:t att rotera er för att kunna ta' ifrån er edra räntor." Der hafva vi en slags reduktion emot 3,000 rusthållare, hvilkas häfdvunna och heligt bekräftade rättigheter man icke skyr att vilja gifva till spillo. Men för min del vill jag hålla i respekt alla sådana rättigheter, om hvilka ingen kan påstå eller ådagalägga, att de hvila på olaglig grund; och då jag tror, att Göteborgs stad åtkommit den rätt, hvarom nu tvistas, på sådant sätt, kan

jag för min del icke annat än yrka afslag å såväl Utskottets som Kongl. Maj:ts förslag i denna del, sådant desto heldre som, enligt hvad handlingarne förmåla, de roterade hemmanens innehåfvare icke blifvit i saken hörda.

Herr Nils Larson: Jag förstod genast, då jag såg Herr C. A. Larsson uppträda för att tala, att han var rädd för sina afsutne kavalieriregementen, fruktande att det beslut, som här åsyftas, kunde gifva ett dåligt exempel till efterföljd vid den snart förestående behandlingen af frågan om dessa regementen.

Emellertid har jag anmält mig till ordet blott för att fästa uppmärksamheten å en omständighet, som kanske icke nog beaktats. Desse rusthållare, om hvilkas rätt här redan vid ett föregående tillfälle så mycket talats, hafva nemligen att stödja sig vid ömsesidigt mellan dem och Kronan ingångna aftal, hvilka, såsom innefattande ömsesidiga och hvarandra betingande förpligtelser, måste tillerkännas egenskapen af kontrakt. I afseende å frågan om Säfvedals-rotarne åter har ingen kunnat påstå, att något sådant förhållande eger rum. Öfverlåtelsen af dessa rotar till Göteborgs stad innefattar nemligen endast ett till tiden obestämdt medgifvande från Kongl. Maj:ts och Kronans sida utan några deraf till förmån för Kronan följande förpligtelser från den andra sidan. I öfrigt vidhåller jag mitt förra yttrande.

Herr Key:

Herr Rundbäck: Då här uteslutande talats om staden Göteborg och Statens rätt, ber jag att få yttra några ord om tredje mans rätt, som äfven beröres af frågan, eller rusthållarnes. Så vidt jag fattade Herr Krigsministerns yttrande rätt, låg deri en vink, att icke utredt vore, om här omförmälda rotar höra till arméen eller staden Göteborg. Skulle nu befinnas, att dessa 44 soldatrotar tillhöra arméen, kunde, genom bifall till Kongl. Maj:ts förslag, rusthållarne blifva tvungne att uppsätta soldater till hären och derigenom ådragas betydliga kostnader. Och då, beträffande deras rättigheter eller skyldigheter i denna del, ännu är outredt, om de kunna åläggas rotering eller icke, anhåller jag för min del, att ärendet må återremitteras till Utskottet, på det att äfven denna ganska viktiga del af frågan må komma att tagas i öfvervägande och tillses, om ej genom förslaget rubbas de privilegier, som rusthållarne fått sig tillerkända, eller vid hvilka de i åtminstone öfver 200 år varit bevarade.

Då öfverläggningen nu förklarades slutad, upptog Herr Talmannen de särskilda yrkandena, hvilka voro: *först* och *främst*: bifall till Utskottets hemställan med den förändring Herr Hedlund föreslagit; *vidare*: afslag å Utskottets hemställan och bifall till Kongl. Maj:ts Proposition; *dernäst*: afslag å såväl Utskottets hemställan som den Kongl. Propositionen; och *slutligen*: punktens återförvisande till Utskottet.

Å de propositioner som nu afgåfvos, först på bifall till Utskottets förslag i oförändradt skick och derefter på bifall till hvart och ett af

ofvan anförda yrkanden, svarades med blandade ja och nej. Propositionen på bifall till Utskottets hemställan, med den ändring deri som föreslagits af Herr Hedlund, blef då förnyad och förklarades hafva blifvit med öfvervägande ja besvarad. Votering begärdes, och då, i fråga om kontrapositionen, Herr Talmannen fann ja öfvervägande för deras mening, som, med afslag å Utskottets hemställan, yrkat bifall till Kongl. Propositionen, begärdes äfven härom votering.

Efter fattadt beslut att till motproposition, i voteringen om kontrapositionen, skulle antagas yrkandet om afslag å såväl Utskottets hemställan som den Kongl. Propositionen, blef för kontrapositionens bestämmande nu uppsatt, justerad och anslagen följande voteringsproposition:

Den, som till kontraposition i hufvudvoteringen öfver 27:de punkten i Särskilda Utskottets Utlåtande N:o 1 antager deras mening, som yrka att, med afslag å Utskottets hemställan, Kongl. Maj:ts nådiga förslag i det ämne, hvarom förevarande punkt handlar, måtte bifallas,

röstas ja;

Den det ej vill,

röstas nej;

Vinner nej, ställes kontrapositionen på bifall till deras mening, som yrka, att såväl Utskottets hemställan som Kongl. Maj:ts förslag måtte afslås.

Omröstningen utföll med 97 ja mot 49 nej; och företogs derefter hufvudvoteringen enligt en så lydande voteringsproposition:

Den, som bifaller hvad Särskilda Utskottet i 27:de punkten af dess Utlåtande N:o 1 hemställt, med förändring likväl af sista meningen i Utskottets hemställan från dess nuvarande lydelse till följande: "Dock under förutsättning att uppgörelsen derom på antagliga vilkor kan med staden träffas",

röstas ja;

Den, det ej vill,

röstas nej;

Vinner nej, har Kammarerna, med afslag å Utskottets hemställan, bifallit Kongl. Maj:ts nådiga förslag i det ämne, hvarom förevarande punkt handlar.

Denna omröstning visade 49 ja mot 90 nej, hvadan Kammarerna, med afslag å Utskottets hemställan, bifallit det förslag, som blifvit framställt i den Kongl. Propositionen.

Sedan denna utgång af omröstningen tillkännagifvits, yttrade:

Herr Sven Hansson: Emot detta Kammarernas beslut får jag inlägga min protest, och jag gör det hufvudsakligen derföre, att Riksdagen enligt mitt förmenande är obehörig att till pröfning och afgörande upptaga frågor, som röra enskildes eller menigheters rätt.

Herr Sven Nilsson: Äfven jag får anmäla min reservation emot det beslut Kammaren nu fattat, emedan jag anser, att Kammaren beslutat en olaglighet.

Herr Hedlund: Jag reserverar mig emot Kammarens beslut i denna punkt.

Herr *Treffenberg* och Herr *Westblad* reserverade sig likaledes mot beslutet.

Herr Carl Anders Larsson: Sannolikt har ingen af dem, som medverkat till detta beslut, mot hvilket jag får mig reservera, haft någon tanke för den omständigheten, att öfverlåtelsen af ifrågavarande 44 rotar, om de tillhöra arméen, till Kronan kan medföra en utgift för rusthållarne af tusende riksdaler mera än man beräknat. Men så är det dock; och jag hade derföre föreställt mig, att Kammaren ej mot den stora minoritet, som motsatt sig det Kongl. förslaget i denna del, skulle vilja lemna det-samma sitt godkännande.

Herr Jöns Pehrsson: Jag har velat tillkännagifva, att äfven jag måste nedlägga min lifliga reservation emot detta beslut, hvilket, om det vinner kraft, skulle kunna medföra ganska vådliga följder.

Dessa reservationer antecknades; och åtskiljdes derefter kl. 3 $\frac{1}{4}$ e. m. Kammarens ledamöter, men sammanträdde åter

Kl. 6 e. m.

§ 5.

Fortsattes behandlingen af Särskilda Utskottets Utlåtande N:o 1, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga Proposition till Riksdagen angående landtförsvarets organisation samt i anledning af de inom Riksdagens båda Kamrar i samma ämne väckta motioner.

Förekom *punkten 28.*

Herr Per Nilsson från Örebro län: På de skäl, reservanterna under Litt. B anført, får jag yrka afslag å Utskottets förslag i denna punkt och bifall till reservanternas å pag. 57 under Litt. F gjorda hemställan.

Vidare anfördes ej. Med afslag å Utskottets hemställan biföll Kam-maren det förslag, som i afseende å denna punkt blifvit framställt i Herr Sven Nilssons med fleres vid Utlåtandet fogade reservation.

Punkten 29.

Herr John Ericson: På förut anförda skäl får jag yrka afslag å Utskottets hemställan i denna punkt och bifall till min med fleres reservation.

Efter detta yttrande afslogs Utskottets hemställan och bifölls det förslag, som rörande denna punkt finnes upptaget i ofvan omförmälda reservation.

Punkten 30.

Herr Sven Nilsson: Jag vill ej besvara Kammaren med ett uppreparande af alla de skäl, som tala emot bifall till Utskottets förslag i denna punkt, utan inskränker mig till att, med hänvisande till de af reservanternas pag. 58 framställda skäl, yrka afslag å punkten.

Herr Statsrådet Abelin: Emot det förslag, reservanternas i afseende å denna punkt framställt och de skäl, som blifvit för samma förslag anförda, ber jag att få göra några anmärkningar.

Reservanternas förmena, att genom Kongl. Maj:ts förslag rörande anskaffning af hästar vid krigsutbrott skulle en ny skatt eller gärd påläggas, och de stödjade detta förmenande på det antagande, "att hästpriserna vid de årliga markegångssättningarna icke blifva desamma, som en häst vid ett utbrytande krig komme att i verkligheten kosta". Härvid är dock att märka, att kommunerna sjelfva, genom sina ombud, bestämma markegångsprisen, hvarföre ingen rimlig anledning synes förefinnas dertill att dessa pris skulle komma att understiga hästarnes verkliga värde, synnerligast som en dylik prisbestämning endast komme att tillämpas i afseende å den ersättning kommunen, i händelse af mobilisering, egde att undfå för aflemnade hästar.

Reservanternas säga vidare, att de icke ur den Kongl. Propositionen kunna "med säkerhet draga den slutsats, att andra beskattningsföremål än för fastighet vore skyldiga bidraga till betäckande af den förlust, som för kommunen kan uppstå genom ifrågavarande hästleverans." I den Kongl. Propositionen står dock, att "*kommunen* må vara skyldig att anskaffa och på ort inom länet aflemla" etc.; af hvilka ordalag det synes uppenbart, att det är kommunen som skall anskaffa hästarna, och att således kostnaderna därför drabba på samma sätt som hvarje annan utgift, som kommunen såsom sådan åligger. Då emellertid kommunerna så oändligt variera i omfång och folkrikhet m. m., kunde ju icke ifrågasättas, att hvarje kommun skulle lemna lika många hästar, utan var det nödigt att utfinna någon annan grund för fördelning på rikets samtliga kommuner af det behöfliga antalet hästar. Denna grund har lämpligast ansetts vara fastighetstaxeringsvärdet, såsom varande det minst föränderliga, och då det befunnits att ett antal af omkring 10,000 hästar vore det som vid mobilisering af arméens behöfdes samt då fastighetstaxeringsvärdet uti landet utgör omkring 2,000 millioner, har af dessa anledningar blifvit föreslaget, att kommunernas skyldighet att tillhandahålla hästar vid krigsutbrott skulle bestämmas till en på hvart 200,000 R:dr i fastighetstaxeringsvärde. Att detta förslag kunnat tydas så, som skulle uppsättningen af hästar endast åligga egare af fastighet, synes mig oförklarligt; men skulle ett förtydligande i detta afseende befinnas önskvärdt, så torde ett sådant tillägg som Utskottet föreslagit undanröja hvarje möjlighet till missstyding.

Under förutsättning att förlust för kommunen ovilkorligen skulle vid hästleveransen uppstå, hafva reservanterna erinrat: "att, då antalet af hästar, som en kommun skall uppställa, beräknas endast efter *fastighets-taxeringen*, men all taxerad förmögenhet inom kommunen skulle deltaga i kostnaden, hvaraf blefve en följd att i en kommun, der t. ex. endast hälften af fyrken vore fastighetsfyrk, en egare af fastighet endast drabbades till hälften emot hvad händelsen blefve med en fastighetsegare i en kommun, der icke andra beskattningsföremål funnos än fastigheter."

Om förlust på denna hästanskaffning skulle någon gång uppkomma, hvilket, af skäl jag förut uppgifvit, dock icke rimligen bör inträffa, så skulle förhållandet visserligen kunna blifva sådant, som reservanterna här tänkt sig, men då man besinnar huru ytterst ringa förlusten nödvändigtvis måste blifva, när man tager i betraktande att fråga endast är om anskaffande af *en* häst på 200,000 R:dr fastighetstaxeringsvärde, så synes väl som om farhågan för den ytterst obetydliga förlust, som möjligen kan uppstå och som för mindre fastighetsegare icke kan räknas i riksdaler utan i ören, icke borde förhindra genomförande af en åtgärd, hvarigenom en stor brist i vår krigsorganisation blefve afhjelpat, en brist som, huru vårt försvarsväsende i öfrigt organiseras, dock måste på ett eller annat sätt fyllas.

I de flesta Europeiska stater har man ock varit angelägen ordna detta viktiga krigsbehof och på förhand vidtagit åtgärder för att vid krigsutbrott, så vidt möjligt, tillförsäkra arméen ett tillräckligt antal hästar, hvarpå jag tillåter mig anföra ett par exempel. I Preussen är hvarje hästegare, undantagande embetsmän och egare af posthästar, förpligtad aflemna sina tjenstedugliga hästar mot en godtgörelse af 100 till högst 120 Thaler per häst. Vid mobiliseringen 1859 togos på detta sätt i anspråk 13,274 hästar mot ett medelpris af 107 Thaler, eller omkring 286 R:dr R:mt. I Schweiz är genom en lag af år 1851 bestämdt, att kantonerna, enligt mellan dem på förhand uppgjord fördelning, skola vara skyldiga att vid mobilisering anskaffa för arméen behöflige 6,106 hästar.

Fördelarne af Kongl. Maj:ts förslag i denna punkt har Utskottet för öfrigt så bevisande framhållit, att jag derutöfver ej har något att tillägga, utan hemställer endast om bifall till Kongl. Maj:ts Proposition.

Herr Sven Nilsson: Endast den omständigheten att denna hästanskaffning är en stats- men icke en kommunalangelägenhet anser jag utgöra tillräckligt skäl för afslag å Kongl. Maj:ts Proposition i denna del. Kommunerna böra sköta sina egna angelägenheter, men icke Statens, dem bör Staten sjelf draga försorg om.

Kommunerna skulle också komma att allt för ojemnt drabbas af denna skyldighet, och om nu ett krig utbröte och Stockholms stad skulle på en gång uppköpa 700 hästar — jag vill minnas att stadens fastighetstaxeringsvärde uppgår till ett så högt belopp, att staden skulle vara skyldig lemna detta antal — så tror jag att den skulle komma att betala bra för dessa.

Nu kan det visserligen ej nekas, att det är af stor vikt, att arméen vid utbrottet af ett krig eger tillgång på tillräckligt antal hästar. Men jag är öfvertygad om, att arméens behof i detta hänseende skall kunna

mer än väl fyllas genom de hästar, som egare af extra roterad jord nu äro skyldige att lemna, samt medelst anlitan af den vanliga kronoskjutsen, såvida arméén skall gagna inom landet.

Hvad markegångssättningarne beträffar, så är det visserligen sannt, att kommunernas medlemmar i första hand bestämma dem, men Kammarkollegium och Kongl. Maj:t höja eller sänka dem sedan efter eget behag. Dessutom befarar jag, att det skulle komma att gå med priset på hästarne alldeles som med prisen på roteringsprestationerna. Dessa pris få stå i markegångstaxorna från det ena året till det andra, och den väsendtliga skilnad, som förekommer emellan de belopp, hvartill de äro på olika ställen bestämda, kan ej förklaras på annat sätt, än att man på somliga orter icke på länge brytt sig med att tänka på dem.

Jag yrkar fortfarande afslag å denna punkt.

Herr Carl Anders Larsson: Af alla punkter i Kongl. Maj:ts Proposition synes mig ingen så opraktisk som denna. Om detta förslag komme att bifallas, så skulle det ju kunna hända, att de som bo i Halland finge skicka hästar till Haparanda och tvärtom. Att slå ihop 200,000 R:drs fastighetsvärde för att köpa en hästkrake synes mig också vara en alltför stor omgång, och jag är öfvertygad om, att blott Kronan annonserar att den vill köpa hästar, så skola någontida entreprenörer anmäla sig för anskaffande af sådana till ett antal mångdubbelt större än det som behöfves. Jag yrkar därför afslag å punkten.

Herr John Ericson: Jag kan ej underkänna vigten deraf att försäkra arméén om att vid ett krigs utbrytande ega tillgång på ett tillräckligt antal hästar. Emellertid kan jag ej gå in på Kongl. Maj:ts Proposition, jag tror nemligen icke att den deri föreslagna anskaffningsmetoden är riktig, och att det för arméén behöfliga antalet hästar vida lättare skulle kunna anskaffas genom enskilda uppköpare.

Denna punkt sammanhänger så nära med den följande, att jag icke kan underlåta att yttra mig om dem begge på en gång. I den följande eller 31:a punkten föreslås, att egare af extra roterad jord skulle befrias från skyldigheten att vid krigsutbrott lemna hästar, mot det att de istället skulle erlägga en kontant afgift. Derigenom skulle Staten beröfvas en tillgång på öfver 2,600 hästar. I likhet med öfrige reservanterna kan jag ej finna lämpligt att öfverflytta skyldigheten att utgöra en prestation från den, som har tillgång till föremålet för prestationen i natura, till den, som måste köpa detta föremål.

Vi hafva för öfrigt redan gjort den erfarenheten, att någon svårighet att anskaffa hästar för armééns behof icke mött. År 1864, då arméén skulle mobiliseras, utgingo annonser att Kronan önskade köpa hästar för artilleriets behof, och då anmälde sig så många säljare, att jag icke tror, att man behöfver befarar, att i en framtid Kronan icke skall kunna erhålla ett tillräckligt antal hästar för drägliga priser.

Af den Kongl. Propositionen kan man ej med säkerhet draga den slutsatsen, om den förlust, som kunde uppkomma på hästanskaffningen, skulle drabba alla beskattningsföremål eller icke. Utskottet har derföre

också i sitt förslag tillsatt en punkt för att afhjelpa denna otydlighet.

En ytterligare oklarhet i Kongl. Maj:ts förslag är den, att der står endast, att hvarje kommun skulle anskaffa en häst för hvar 200,000 R:drs fastighetstaxeringsvärde. Men om nu detta värde i en kommun icke uppgår till 200,000 R:dr, är kommunen då alldeles fri från skyldigheten att anskaffa häst eller icke? Och vidare, om fastighetstaxeringsvärdet i en kommun uppgår till 399,000 R:dr, skall då denna kommun lemna en eller två hästar?

Om Kongl. Maj:ts förslag medförde någon större säkerhet, för att arméen icke skulle komma att sakna ett nödigt antal hästar, skulle jag emellertid ej motsätta mig detsamma. Men då jag är öfvertygad om, att detta behof skall kunna lika lätt fyllas genom uppköp i vanlig ordning, och då dertill kommer, att arméen i händelse af krig väl icke skulle komma att ligga jemnt fördelad öfver hela landet, såsom förhållandet blefve med hästarne, utan i stället komme att sammandragas till vissa orter, der hästarne just komme att behövas, yrkar jag afslag å Utskottets förslag och bifall till min reservation.

Herr von Troil: En bland de mest tänkvärda af alla de punkter, detta omfattande förslag innehåller, är just den, som nu utgör föremål för våra öfverläggningar. Något hvar, som tänkt sig in i dessa förhållanden, kan nog inse de stora svårigheter som möta mobiliseringen af en truppstyrka, om den icke är försedd med ett tillräckligt antal hästar, och något hvar, som vet huru det plägar tillgå i dylika fall, finner lätt att, om Staten skulle genom köp anskaffa alla de hästar, som vid sådana tillfällen behövas, priset å hästarne skulle, under sådana omständigheter, gå långt utöfver kreaturens verkliga värde. Då jag således anser det af Kongl. Maj:t föreslagna sättet för anskaffande af arméens trosshästar vid ett infallande krig särdeles lämpligt, har jag velat förorda bifall till Utskottets hemställan derom, men deremot tror jag, att i afseende på nästa punkt, der Utskottet föreslår befrielse för egare af extra roterad jord att vid krigsutbrott in natura anskaffa trosshäst, de härtill skyldige verkligen böra anskaffa häst i stället för att erlägga en kontant afgift, emedan kostnaden för Staten då alltid blir mindre, än om Staten skall besörja uppköpen. Man talar så mycket om den stora svårigheten för kommunerna att anskaffa den ene 7 eller 8, den andra 4 eller 5 hästar o. s. v. Men jag för min del tror, att, när anskaffandet blir en kommunens angelägenhet, kommunen skall få dessa hästar till mycket billigare pris än någon annan, och jag är öfvertygad derom, att så mycken kommunalanda finnes alltid, att de som ega hästar icke vilja preja på sin egen kommun, något som deremot kunde vara ganska tvitvelaktigt, i fall anskaffandet af ifrågavarande hästskatur åläggdes Kronan.

En talare har sagt, att det ej vore värdt att fästa sig vid det pris å hästarne, som vid de årliga markegångssättningarne skulle för hvarje markegångsdistrikt bestämmas, ty Kammarkollegium, som eger att revidera markegångstaxorna för länen, skulle nog draga försorg om att ned-sätta priset på hästarne, i fall någon fördel på de skattdragandes bekostnad derigenom skulle kunna vinnas. Jag tager mig med anledning häraf

friheten fästa uppmärksamheten derpå, att Kammarkollegium numera ganska sällan beslutar någon förändring i markegångstaxorna, och då det sker, så gäller förändringen merändels priset på soldatmunderingspersedlarne, hvilket är olika vid olika regementen, men hvaruti det anses nödigt att få en viss likhet öfver hela riket. På de hufvudsakligaste artiklarne såsom spannmål m. m., beslutar Kammarkollegium deremot ytterst sällan någon förändring. I öfrigt veta nog de, som deltagit i markegångsättningarne, att priset å spanmålen sättes så lågt som möjligt, hvaremot prisen å persedlar, hörande till fouragering och indelningen, bestämmas ganska höga i allmänhet, och jag är öfvertygad derom, att, i fall detta förslag antages, priset på hästar ingalunda skulle blifva lågt. Jag tror, att denna fråga både bör och kan behandlas särskildt, utan att behöfva bedömas i sammanhang med de öfriga organisationsförslagen, och då genom Utskottets tillsatta vilkor hvarje utgift, som genom denna anordning skulle någon kommun tillskyndas, skall genom kommunens skattskyldige efter fyrktal fördelas — hvarigenom således är förekommet att endast fastighetsegare härutaf skulle kunna drabbas — ser jag för min del intet hinder att bifalla denna punkt, hvadan jag ock hos Herr Talmannen anhåller om proposition härpå.

Herr Sven Nilsson: Jag har en mot den föregående talarens alldeles motsatt erfarenhet i fråga om den förändring markegångstaxans pris undergå i Kammarkollegium, och på denna erfarenhet är jag så mycket säkrare, som nämnda Kollegium just sistförflutna året höjde prisen icke obetydligt å den markegångstaxa, som då var utarbetad för Christianstads län. Samme ärade talare nämnde ock, att stora svårigheter skulle möta för Kronan att vid krigsutbrott anskaffa för arméen erforderligt antal hästar, då detta jemförelsevis lätt skulle kunna gå för sig för kommunerna; men äfven härom är min erfarenhet en annan än hans. Jag tager mig friheten i detta fall åberopa förhållandet år 1848, då Svenska arméen öfverskickades till Slesvig. Vid detta tillfalle behöfde Wendes artilleriregemente en mängd nya hästar; vissa platser utsattes, dit hästegare förde stora skaror af de yppersta hästar, af hvilka regementet uppköpte en stor del, hvarefter det sålde sina gamla hästar, och, efter hvad som sades, gjorde på alltsammans goda affärer. Deremot hände samma år, att tvänne rusthållare i Östra Göinge härad skulle anskaffa en remont och för detta ändamål måste resa omkring till flera byar i tre härad, innan deingo en godkänd häst, som slutligen köptes från Ystadstrakten. Sjelfva resekostnaden, lågt beräknad, gick dock till öfver 33 R:dr, hvarom jag har så mycket säkrare kannedom, som jag just i dag har sett och läst räkningen för uppköpsresan. Så, mine Herrar! föreställer jag mig ock, att det framdeles skulle gå till för kommunalstyrelserna, i fall kommunerna skulle åläggas att vid krigstillfällen anskaffa trosshästar; köper Kronan sjelf sina hästar, så får han dem både billigare och lättare än kommunerna, som deremot mängen gång skulle, jag är säker derpå, löpa den risken att af dem uppköpta hästar skulle af militärbefälet förklaras odugliga och kasseras. De af den siste talaren omnämnda stora svårigheterna tror jag således alldeles icke komma att inträffa, men deremot är jag alldeles öfvertygad derom, att han, i händelse af krig, blott i Malmöhus län

skulle ganska lätt kunna uppbuda så många trosshästar som behöfdes, i fall kriget fördes inom landet; men om jag tänker mig en stor, ståtlig armé, förd utom landets gränser, då kan jag väl medgifva, att den behöfver 10,000 trosshästar; men att bifalla sådant dertill vill jag icke bidra med min röst.

Herr Rosenberg: För min del vill jag genast tillkännagifva, att jag instämmer med den siste talaren och yrkar bifall till reservanternes förslag. Jag gör detta hufvudsakligen af det skäl, att jag icke kunde godkänna den besynnerliga inkonsequens, som, enligt min tanke, vidlåder så väl det kungliga som Utskottets förslag i fråga om sättet att för arméens behof anskaffa trosshästar. Vi känna alla hvilka fri- och rättigheter och hvilka obetydliga bördor den privilegierade jorden redan har, men de få skyldigheter, som äro den pålagda, bör den väl dock fullgöra. Nu sättes här dock i fråga, att en del af dessa skulle aflyftas och läggas på andra som dertill alldeles icke äro förbundne. Vid extra roterings uppsättande har den privilegierade jorden till stor del sluppit undan med blott ett löfte, en förbindelse, att i händelse af krig uppsätta ett visst antal trosshästar, ett löfte hvilket, så länge freden varar, icke kostar ett öre att uppfylla, under det vi öfrige måste äfven under fredens dagar årligen offra betydliga summor för vår andel i försvarsväsendet; men i nästkommande punkt föreslår nu Utskottet, i öfverensstämmelse med Kongl. Maj:ts Proposition, att egare af dylik jord skulle alldeles befrias från uppfyllande af detta löfte, mot det att de vid utbrott af krig till Statsverket erlægga en kontant afgift till lika belopp med den, som Statsverket enligt gällande markegångssättning har att för trosshäst utgifva, hvaremot sjelfva anskaffandet af trosshästarne till hvad pris som helst skulle öfverflyttas på kommunerna, hvilka således skulle få sina bördor förökade, under det den privilegierade jorden finge sina betydligt lättade. Det är detta jag vågar kalla inkonsequens. Man söker visserligen trösta oss med, att vi skola få ersättning för hästarnes anskaffande efter markegångspris, men hvar och en som känner till sättet för bestämmande af markegångsprisen, inser nog, att priset på en häst i markegångstaxan under fredstid ingalunda komme att lända till efterrättelse vid inbrytande krig, och lika med flere föregående talare tror jag man kan med full visshet antaga, att hästprisen under sådana förhållanden komme att i verkligheten stiga ganska högt, då en mängd hästar på en gång uppköpas. I stället att nu låta dem, som förbundit sig att skaffa trosshästar, fullgöra detta löfte, likasom öfrige till indelningsverket hörande måste fullgöra sina, vill man nu befria dem och göra denna skyldighet till ett kommunal-onus; icke ens besväret med hästarnes uppköp skulle drabba de dertill skyldige, utan på kommunen skulle allt både besvär och kostnader falla, under det de privilegierade jordegarna skulle från allt sådant nästan helt och hållet befrias. Såsom det hufvudsakligaste skälet för en dylik anordning har man anført, att man icke kan veta på förband, mot hvilken punkt af vårt land fienden riktar sitt anfall eller i hvilken trakt han ämnar landstiga och trosshästarne således behöfas, hvarföre det vore af vigt att hafva dessa till hands öfverallt, när det skulle möta stora svårigheter att föra sådane t. ex. från Skåne eller södra trakterna af landet

till Norrland eller tvärtom; skall detta skäl väga något synnerligt, må man då taga steget ut och låta oss som äro rusthållare få slippa ifrån kavalleriållningen emot ersättning efter markegångspris, samt förvandla äfven denna skyldighet till ett kommunal-onus. Det vore konsekvent och visade, att man icke vore ömmare om den privilegierade jorden än om den oprivilegierade; och skälet kunde ju vara alldeles detsamma; ty det läser icke vara mindre svårt att förflytta vårt kavalleri, som till största delen är förlagdt i de sydligaste provinserna, till de särskilda punkter af fäderneslandet, som kunna af ett fiendtligt infall blifva hotade, än att dit transportera trosshästar. Såsom jag redan förut nämnt, yrkar jag afslag å Utskottets hemställan och bifall till reservanternas förslag och ber blott få tillkännagifva min åsigt vara den, att det enda fullt konsekventa i hela denna fråga är, antingen att låta hvar och en förut fullgöra sina skyldigheter och det allmänna sedan fylla bristen utan allt afscende på privilegier, eller också upprifva hela indelningsverket och låta ett nytt försvarsväsende uppsättas på allas bekostnad.

Herr Vougt: Äfven jag yrkar afslag å Utskottets hemställan i denna punkt och ber att få instämma i reservanternas förslag. Medan jag nu har ordet, anhåller jag att få fästa uppmärksamheten på en oegentlighet, som insmugit sig uti sista momentet af Utskottets förslag, hvarest det heter att, om, till följd af det föreslagna stadgandet, en utgift skulle någon kommun tillskyndas, denna skall emellan kommunens skattskyldige efter fyrktal fördelas. Men då Utskottet förut föreslagit, att skyldigheten att anskaffa trosshästar skulle åligga såväl stads- som landskommuner, så borde Utskottet jemväl hafva erinrat sig, att fyrktalet icke utgör någon beskattningsgrund i städerna, utan att dessa möjligen blifvande utgifter af nu ifrågasatta slag skulle komma att på annat sätt utdebiteras och uppbäras.

Herr Statsrådet Abelin: Jag vill blott med ytterligare några få ord fästa uppmärksamheten på vigten af det ärende, som är under öfverläggning, och på samma gång söka rätta några misstag i uppfattningen deraf, som jag under diskussionen förnummit. En talare har yttrat, det han omöjligen kunde tro att, i fall kriget fördes inom landet, så många hästar för mobiliseringen kunde behöfvas, som Kongl. Maj:t föreslår; men om denne talare behagat taga kännedom af de mitt anförande åtföljande tabeller, skulle han af den deri uppgjorda fördelningen finna, att de flesta hästarne tagas i anspråk för transporterandet af de särskilda vapenslagens materiel och tross, och att de *alla* äro lika behöfliga, vare sig kriget föres inom eller utom landet.

Samme talare har yttrat, det arméens behof af hästar hufvudsakligast skulle kunna fyllas med vanlig kronoskjuts, men denna tanke hvilar på en fullständig obekantskap med hithörande förhållanden. Det borde dock, äfven vid ett ytligt betraktande, vara lätt insedt, att en armé i fält icke kan göra sina rörelser beroende af den med omvägar och tidspillan förenade, föreslagna utvägen. Hvilken förvirring och osäkerhet i alla anordningar skulle icke häraf blifva en följd! Och huru åstadkomma täta

ombyten af t. ex. de hästar, som användas för transporterandet af artilleriets och ingenjörtruppernas materiel?

En annan talare har funnit förslaget opraktiskt, då det, genom dess antagande, kunde inträffa, att de som bo i Halland finge sända sina hästar till Haparanda och tvärtom. Orten, inom hvilken kommunerna skulle vara skyldige lemna sina hästar, är likväl i förslaget noga begränsad, och en så oklok åtgärd som den att sända de för korpserna i Halland afsedda hästarne till någon af korpserna i Norrland, för hvars behof, om förslaget bragtes till verkställighet, vore på förhand sörjdt, är ej tänkbar, då det just tvärtom är fördelen att hafva hästarne på platsen derifrån ett regemente eller en korps bryter upp, att hafva dem der trupperna äro förlagda, som med företaget afses.

Dessa yttranden, så absurda de än äro, förvåna mig dock mindre än ett inkast, som jag hört från ett håll, der man egt rätt att påräkna någon större kännedom i hit hörande ämnen. Herr John Ericson har nemligen hållit före, att, enär arméén under kriget väl icke skulle ligga jemnt fördelad öfver hela landet, såsom *förhållandet blefve med hästarne*, utan i stället vara sammandragen å några vissa orter, der hästarne just behöfdes, behofvet af hästar lämpligare borde fyllas genom uppköp. Det borde dock icke vara denne talare obekant, att arméén icke kan komma till dessa punkter utan hästar, och att hästarne behöfvas just i uppbrotsorten, för att sedan följa med regementet eller korpserna vid hvarje dess förflyttning. Den som vet huru mycket fortskaffningsmedel som erfordras blott då ett regemente bryter upp — och detta borde icke för talaren varit främmande, — han bör ock kunna inse huru ofantligt mycket större behofvet blir, då, vid ett krigs början, en eller flera armékorpsers skola sättas i rörelse och deraf kunna sluta, huru ytterst angeläget det måste vara att på förhand hafva denna angelägenhet ordnad. Någon så oklar anmärkning hade, som sagdt är, jag icke väntat mig från det hållet.

Jag anhåller ännu en gång, att Kammaren måtte behjerta vigten af den fråga som föreligger och lemna bifall till Kongl. Maj:ts härutinnan afgifna förslag.

Öfverläggningen var slutad. Med afslag å Utskottets hemställan biföll Kammaren det förslag, som i afseende å denna punkt blifvit framställt i Herr Sven Nilssons med flere vid Utlåtandet fogade reservation.

Punkten 31.

Herr Sven Nilsson: Såsom en nödvändig följd af det föregående beslutet torde vara att antaga reservanternas förslag äfven i denna punkt, hvilket jag alltså yrkar.

Vidare anfördes icke. Utskottets hemställan afslogs och bifölls i stället hvad reservanterne, i den ofta återopade reservationen, rörande denna punkt föreslagit.

Punkten 32.

Herr

Herr Carl Anders Larsson: Då Utskottet på sidan 26 i sitt Betänkande motiverar sitt förslag i denna punkt, säger Utskottet, att då Utskottet emellertid anser hela frågan om förändrad organisation af de afsutna rusthållsregementena och korpserna stå i det nära samband med den af Chefen för Landtförsvars-departementet föreslagna reglering en af samtliga indelta infanteri-regementenas nummerstyrka och förläggningsområden, att den endast i sammanhang dermed bör prövas och afgöras; finner Utskottet så mycket mindre för närvarande nödigt yttra sig, hvarken i frågan huruvida roterings- och augments-räntorna borde fortfarande af hemmanen åtnjutas, eller om den årliga afgift, Kongl. Maj:t för sådan händelse föreslår, verkligen kan anses motsvara det värde, hvarför den skulle utgöra ersättning, som frågan om rustnings- och augmentsröntornas bibehållande vid de hemman, som deraf äro i åtnjutande, står i nära sammanhang med den af Kongl. Maj:t föreslagna förändring i sättet för räntans och kronotondens utgörande.“ Sedan Utskottet sålunda förklarat, att Utskottet icke har yttrat sig hvarken i afseende å vakansafgiften eller i något annat fall, kommer Utskottet i 32:dra punkten till det förslag, att, i fall rusthållarne vid afsutna rusthållsregementena och korpserna skulle vägra att ingå på föreslagen förlängning af vakanskontrakten, Kongl. Maj:t täcktes rotera dem till infanteri och till Statsverket indraga rustnings- och augments-räntorna. Till närmare upplysning i denna fråga vill jag meddela upprinnelsen till afsittningen inom min hemort Östergötland, på det ingen må tro, att detta försiggick på rusthållarnes egen begäran. Kongl. Maj:t säger nemligen i sitt bref af den 21 Januari 1791: “Wi hafva under de fälttåg, Wi emot rikets fiender gjort, ofta med bekymmer erfarit, huruledes Wår armé, oaktadt allt det mod och den utmärkta tapperhet densamma vid alla tillfällen ådagalagt, icke alltid kunnat med en emot dess styrka och håg svarande verksamhet åstadkomma, hvad både Wi och arméen sjelfve önskat. Wi hafva sökt orsakerna dertill, och funnit dem egentligen ligga uti arméens sammansättning, hvilken, i många delar ännu bibehållen sådan den för mer än hundra år sedan inrättades efter dåvarande beskaffenhet af rikets gränser och i allmänhet vidtagna krigsbruk, icke svarar hvarken emot nu förändrade sätt att strida eller emot det försvar, rikets sedermera inskränkta gränser fordra; och då Wi för den skull böra vara betänkta att derutinnan göra de förbättringar som Wår och Wåra undersåters säkerhet kräfver, har ibland de första ännen, Oss förefallit, förhållandet emellan den beridna och öfriga delen af Wår armé hos Oss i betraktande kommit. Wi hafva efter moget öfvervägande af de försvarsmedel, Wi till rikets och Wåra undersåters beskydd tarfva, funnit det indelta kavalleriet, som med rikets dryga kostnad underhålles, icke allenast till styrka och antal vida öfverstiga verkliga behovet, utan såsom vi uti alla våra steg och afsigter, så långt möjligt är, önska att med Wårt och rikets förena Wåra trogna undersåters enskilda förmån, att i händelse Wi genom förminskning deraf skulle kunna öka arméen till fot och derjemte förskaffa Statsverket en skäligen inkomst till bestridande af de öfriga i försvarsverket nödiga förbättringar, riket å ena sidan skulle få ett lämpligare försvar, och en ansenlig del af Wåra undersåter å den andra vinna en betydande lindring i deras besvär och utgifter. I denna afsigt och på

dessa mer än vigtiga skäl, att förtiga dem, som kunde hemtas af den vinst, allmänna hushållningen af ryttarehästarnes indragning kan sig förvänta, hafva Wi fördenskull beslutat, att så länge rikets gränser, derpå grundade försvar och nuvarande krigsbruk förblifva i samma skick de nu äro, befria rusthållarne vid Östgötha kavalleri-regemente från underhållandet af de vanliga rustningshästar med allt hvad till hästmunderingen hittills hört, samt, intill dess detta Regemente återigen skulle till häst behövas, låta detsamma till fot exercera uti egenskap af Wåra Lifgrenadierer, hvartill Wi, i anseende till den tapperhet och utmärkta välförhållande de från Östergöthland utgjorda trupper under hela det förflutna kriget ådagalagt, härmed vilja detsamma jemte der indelta Infanteri upptaga.“ Vidare anföres i hvad med denna fråga sammanhang eger: “Wår och Rikets etc. *) Detta är sålunda ett beslut som Kongl. Maj:t, rusthållarne ohörda, på förhand fattat. Sedan har dock Kongl. Maj:t genom dess Befallningshafvande sett till, huruvida rusthållarne skulle vilja härfpå ingå. Man finner, att rusthållarne slutligen, efter många om och men, på landshöfdingens öfvertalande gått in på hvad Kongl. Maj:t föreslagit. Man kan verkligen hafva skäl att i denna fråga med en gammal aktad ledamot af Bondeståndet säga: “Förliten eder icke uppå förstar“. Har icke detta Kongl. Maj:ts beslut, som jag nyss påpekat, något att säga? Skulle detta konungabref icke hafva den ringaste betydelse, eller vill man göra dessa afsutne rusthållare till föremål för ett nära nog uppenbart våld? Under den föregående debatten har jag fullständigt utvecklat hvart ett sådant förfarande skulle leda och hvilka rättsgrunder som böra hindra Riksdagen att härutinnan företaga någon rubbning. Här är helt enkelt frågan om att förändra sjelfva naturen hos de hemman, som äro anslagna till rusthåll och som i våra jordeböcker under en tid af 200 år upptagits under frälse-, skatte- och krono-rusthåll. Dessa rättigheter äro allt för heliga för att kunna mot jordegarnes bifall kränkas, men här är äfven fråga om enskildes rätt, icke blott rusthållarnes utan äfven deras, som på god tro lånat penningar åt dessa rusthållare. De ifrågasatta förändringarne skulle med hälften, om icke ännu mera förminska hemmanens värde. I den tabell, kommitterade uppställt, se vi, att det finnes hemman, hvars taxeringsvärden icke äro upptagna högre än till 2,300 riksdaler. Nu kan ett sådant hemman hafva en ränta sig anslagen på 2 à 300 riksdaler. Huru stor förlust skulle det icke för detta hemman vara, om man frångår dem denna ränta?

Jag anser dessutom, att Riksdagen icke alls behöfver lägga sig i frågan om dessa vakansafgifter, då Kongl. Maj:t tillföre vid flera tillfällen utan Riksdagens hörande gjort öfverenskommelser om förlängning af dessa afgifter. Något beslut i denna punkt anser jag sålunda icke behöfva fattas, utan torde det vara tillräckligt att endast afslå Kongl. Maj:ts Proposition så väl som Utskottets förslag.

Herr Friherre Koskull: Jag skulle kunna inskränka mig till att i korthet instämman med Herr C. A. Larsson i hans yttrande, då jag i denna

*) Den här återopade bilagan har ej kunnat återfinnas bland manuskriptprotokollen, och ej heller har den handling som här antagligen åsyftas kunnat i Riksarkivet uppletas af

fråga är af samma åsigt som han. Jag betvivlar högeligen, att Riksdagen i denna fråga kan fatta något beslut, då jag anser rusthållarnes ståndpunkt vara sådan, att de icke kunna mot sin vilja åläggas högre eller annan skyldighet, än de förut ega, eller att anskaffa häst och munderin.

Jag förnyar därför den framställda anhållan, att Riksdagen icke måtte lemna sitt bifall till sednare delen af den nu föreliggande punkten.

Herr Johannes Andersson från Elfsborgs län: Som vi veta, äro vakanskontrakten med år 1870 tilländagångna, och jag anhåller därför om Riksdagens beslut, huruvida rusthållarne efter denna tids utgång skola vara skyldige att ingå på hvilka villkor som helst, eller om de hafva rättighet att kvarblifva vid de gamla kontrakten.

Jag för min del är Utskottet tacksam, därför att det tagit steget ut i det syfte det gjort och velat förlänga de gamla kontrakten för ytterligare trenne år. Jag anser det icke vara farligt att gå in på ätven den sednare delen af denna punkt, helst som på många rusthållsnummer betydliga tillskott måste göras på augmentsräntorna, och kommer roteringen att ske med den grundsats, att $1\frac{1}{2}$, $1\frac{3}{4}$ à 2 hela hemman anslås, så tror jag en allmän belåtenhet åstadkommes, och jag får därför hemställa om bifall till Utskottets förslag.

Herr Statsrådet Berg: Efter de åsikter, som rörande föregående punkter af förevarande Betänkande gjort sig inom denna Kammare gällande, kan jag svårigen föreställa mig hvilket beslut Kammaren i denna punkt kan komma att fatta. Då man här uttalat den åsigt, att icke Konung och Representation tillsammans äro de beslutande magterna i fråga om särskilda klassers eller individers skyldigheter i afseende å landets försvar, utan att hvarje beslut i detta hänseende skall vara beroende af ett medgifvande å den särskilda samhällsklassens eller individens sida, är det helt naturligt, att man råkar i ganska stora förvecklingar och motsägelser. Då man nemligen förut påstått, att den allmänna värnplikten icke kan åläggas en rothållare utan hans eget begifvande eller under andra villkor, än han sjelf kan finna tjenligt föreskrifva, synes mig deraf framgå såsom en följdriktig slutsats, att man icke heller, såsom nu blifvit ifrågasatt, kan ålägga en rusthållare några förändringar i hans förra åligganden, med mindre han sjelf dertill lemnar sitt bifall.

När den förra af dessa frågor här var föremål för behandling, tog jag mig friheten uttala den mening, att knektekontrakten icke borde anses utgöra hinder för statsmagterna att utsträcka den allmänna värnplikten i den mån sådant för Statens ändamål ansågs nödigt, och jag vidhåller samma åsigt i fråga om statsmagternas rätt att förändra rusthållarnes nuvarande förpligtelser. Rothållarnes knektekontrakt — med rusthållarne hafva ej ens, så vidt jag vet, några sådana kontrakt blifvit ingångna — afslutades alldeles icke med hvarje rothållare särskildt, utan med den representation, som på den tiden var ett uttryck för rothållarnes mening, nemligen landskapsföreningarne, landskapsmötena. Efter den utbildning vårt samhällsskick sedan dess fått, hafva dessa landskapsmöten numera försvunnit och deras befogenhet öfvergått i Riksdagens hand. Det är således Riksdagen, som numera är den lagliga representanten så väl för rote- som rusthål-

larne och som å dessas vägnar eger att uti ifrågavarande hänseende med gällande verkan fatta beslut. Dermed vill jag likväl ingalunda hafva sagt, att Riksdagen, lika litet som Regeringen skall vid utöfvande af sin beslutanderätt förnärma eller åsidosätta rusthållarnes eller rotehållarnes lagliga rätt — det ligger nemligen redan i begreppet representant, att man icke bör tillintetgöra dens rätt man representerar — men det är viktigt att ihågkomma, att Riksdagen representerar ej blott en enskild del af samhället utan samhället i dess helhet, och att således hvarje representant bör uppfatta sin ställning något högre än att anse sig böra såsom ombud för en viss landsort eller stad, för rusthållare eller rotehållare o. s. v. böra företrädesvis befrämja dessas enskilda fördelar och intressen, ty han representerar ju det Svenska folket, och endast ur denna synpunkt bör han således bedöma den nu föreliggande frågan om rusthållarnes anspråk.

De från Statens sida åt rusthållarne anslagna räntor hafva, såsom vi veta, blifvit dem beviljade såsom ersättning, för det de å sin sida skola upprätthålla ett kavalleri. Om nu detta icke vidare behöfves, kunna då dessa rusthållare ega rätt att säga: att Staten icke vidare behöfver det kavalleri vi åtagit oss uppsätta, är godt och väl, vi lemna således detta åtagande å sido och hålla hvarken häst eller ryttare, men vi fordra att icke desto mindre få behålla de räntor, som för denna skyldighets utgörande blifvit åt oss anslagna? Såvida man, såsom jag tänker mig representantens kall, uppfattar detta icke såsom ett ombudsmannaskap endast för rusthållarne med skyldighet att tala för befrämjande ensidigt af dessas enskilda intressen, utan tager hänsyn till hvad som är med samhällets fordringar och allas rätt förenligt, synes det mig, om jag utgår derifrån, klart och oförtydligt, att, då rusthållaren fått sig ifrågavarande räntor tillförsäkrade, endast under vilkor och förbehåll att han fullgör rustnings-skyldigheten, kan han, när Statens ändamål icke vidare fordrar att skyldigheten fullgöras, icke heller ega något giltigt anspråk att längre få behålla de såsom ersättning derför honom beviljade räntor.

Man har visserligen medgifvit, att rusthållaren bör betala en viss vakansafgift, men, mine Herrar, huru stor skall denna afgift vara? Skall det bero på rusthållaren sjelf att bestämma detta, hvad hindrar honom då att säga: "jag betalar icke någon afgift alls." Och om i sådant fall Konung och Representation icke hafva rätt att bestämma beloppet, blir ju följden att han befrias från alla de skyldigheter, som förut ålegat honom, och nog är detta till rusthållarens fördel, men är det — jag lägger särskild vikt härpå — är det väl också hans rättighet? Grundar sig hans rätt till räntorna på något annat än rustningsskyldighetens fullgörande? Och om denna skyldighet upphör, bör ej då det medgifvande Staten å sin sida dervid fäst, också förfalla? Man har talat om aftal, som ej få brytas. Med undantag af vakanskontrakten, som snart tilländagå, vet jag dock icke att något kontrakt förefinnes mellan Kronan och rusthållarne. Jag medgifver att jag i detta fall icke eger den kännedom om förhållandena, att jag tilltror mig kunna med absolut tillförlitlighet härom uttala mig — en följd derutaf att mina föregående studier icke legat åt detta håll — men jag tror mig ej begå något misstag, då jag säger att inga kontrakt mellan Kronan och rusthållarne finnas. Såvidt jag erfarit, har i de flesta fall till rusthållsskyldighetens fullgörande kronohemman anslagits, och genom dessas

skatteköp kan väl rusthållarens ställning icke hafva blifvit förändrad eller han förvärfvat någon annan eller bättre rätt, än ursprungligen varit afsedt.

Sedan jag nu behandlat frågan från rättslig synpunkt — jag ber om ursäkt att jag till följd af gammal svaghet alltid börjar med rätten — vill jag äfven betrakta den från en annan synpunkt, nemligen billighetens, ty genom att allt för strängt hålla på rätten, kan man lätt komma att öfverskrida billighetens gräns. En ledamot af denna Kammare har väl i en af de handlingar som tjenat till ledning för ifrågavarande förslags uppgörande, uttalat den åsigt, att det, som är rätt, också är billigt, och att det, som är billigt, äfven måste vara rätt. Jag tror dock, att den, som gjort sig en klar uppfattning af begreppen rätt och billighet, måste medgifva, att dem emellan finnes en ej oväsentlig skilnad, och att, fastän det låter underligt, det likväl kan vara sannt hvad ordspråket säger, "att högsta rätt är högsta orätt." Utgående från den juridiska rättens ståndpunkt, måste jag väl, i strid mot detta ordspråk, antaga, att högsta rätt är rätt, men jag förhindras ingalunda deraf att medgifva, att rätten i sin strängaste tillämpning kan inom folkmedvetandet och inför den allmänna känslan förefalla såsom moraliskt orätt, såsom obillig, och således bör eftergifva något af sina fordringar. Efter att hafva sökt bevisa Statens rätt att efter rustningens upphörande återtaga de dertill anslagna räntor, har jag derföre trott mig äfven böra tillse huruvida en sådan åtgärd kan i någon mån anses mindre billig.

Att egaren till ett hemman, till hvilket under ett par hundra år vissa rustningsräntor varit anslagna, under tidernas längd så införlifvat sig med tanken, att dessa räntor voro en hemmanets omistliga tillhörighet, som ej framdeles kunna detsamma åter afhändas, är ju helt naturligt, och vid skedda köp af detta hemman har denna förutsättning ej kunnat undgå att utöfva inflytande på köpeskillingen. Hemmanets egare har väl vetat, att med rättigheten till räntorna varit förenad skyldighet att rusta eller erlagga en deremot svarande vakansafgift, och från fulgörande af endera af dessa skyldigheter kan han således ej hafva något anspråk att vinna befrielse. Men något tredje alternativ, sådant som det nu föreslagna, eller att, mot rustningens utbyte mot rotering, främtaga honom de gamla rustningsräntorna, har han ej haft någon anledning att antaga, och billigheten af en sådan åtgärd torde derföre kunna ifrågasättas.

Det ligger nemligen i sakens natur, att räntorna å ena sidan och rustningskostnaden å den andra ej alltid kunna vara så jemnt afpassade mot hvarandra, att ej i vissa fall de förra i värde öfverstiga de sednare, under det i andra fall ett motsatt förhållande eger rum. En del af rusthållarne skulle således gerna vilja afstå från räntorna mot befrielse från rustningsskyldigheten, en annan del åter skulle heldre vilja sätta upp häst och ryttare än skiljas från dessa räntor. De förra skulle nemligen i den föreslagna åtgärden se en vinst, under det de sednare derigenom tillskyndas en kanske ej obetydlig förlust, så mycket hårdare som de ej haft någon anledning att förutse eller beräkna den. Det är också tanken härpå som legat till grund för Kongl. Maj:ts framställning, att äfven efter rusthållsskyldighetens upphörande rusthållaren väl skulle få behålla räntorna, men i stället för rustningen prestera en afgift motsvarande den kostnad

denna skyldighets utgörande skulle ådraga honom. Om Kongl. Maj:t härvid träffat det rätta beloppet, derom kan man visserligen tvista, men sjelfva grundsatsens billighet borde man dock erkänna. Om Konungen och Representationen, när Staten icke längre är i behof af rustningsskyldighetens fullgörande, säga till rusthållarne: I stället för denna skyldighet, skolen I fullgöra andra prestationer, som mot densamma svara, sker ju dem ingen orätt. Ingen kan derpå vinna eller förlora mera, än om han uppsatte karl och häst. Jag tror alltså, att vid ombytet från rust- till rotehåll den lämpligaste utvägen är att uppskatta skilnaden i penningar och ålägga rusthållarne en deremot svarande afgift, med rättighet derjemte för dem att tillgodonjuta samma lindringar och nedsättningar, som möjligen kunna rotehållarne medgifvas.

Man har emellertid sagt, att det skulle dröja länge, innan rusthållarne inginge på det af Kongl. Maj:t framställda förslaget. Är förhållandet sådant och tilltror sig icke Riksdagen att bestämma den vakansafgift, som bör af rusthållarne erläggas, återstår icke någon annan utväg än att ställa sig på rättens ståndpunkt och, såsom Utskottet hemställt, tillsäga rusthållarne, att, så vida de icke vilja gå in på merbemälda afgift, de komma att återinsättas i sitt gamla läge och med förlust af rustningsräntorna underkastas rotering. En föregående talare har väl yttrat den åsigt, att Konung och Riksdag icke ens skulle ega rätt att fatta ett sådant beslut, som Utskottet föreslagit, utan att allt skulle bero på den öfverenskommelse, som möjligen kunde träffas med rusthållarne sjelfva; men huru skulle det då komma att gå — jag upprepar det — om rusthållarne sade: "vi gå icke in på Edert förslag, vi göra icke alls några prestationer? Skulle de vara berättigade att göra sig fria från det, i min tanke, större onus, som är förenadt med rustningen, för att slippa det mindre, eller vakansafgiften? Jag tror det ej, och anser således i ty fall icke någonting annat vara att göra, än att försätta rusthållshemmanen i samma ställning som den öfriga jorden.

Samme talare har för öfrigt sagt, att den föreslagna förändringen i rusthållarnes skyldigheter skulle hafva ett menligt inflytande för dem, som på god tro lånat penningar åt rusthållarne, emedan rusthållen, om en högre afgift lades på dem, skulle sjunka i värde, och således den, som i förlitande på rusthållens förra värde å dem lemnat lån, skulle få en mindre säkerhet, än han förut egde, då han icke beräknat en sådan eventualitet. Jag ber att deremot få erinra, att här ej är fråga att ålägga rusthållshemmanen några tyngre onera än dem, hvarmed de redan äro belastade, och det anförda argumentet förefaller mig dessutom icke riktigt väl öfverensstämmande med hvad förut från samma håll blifvit anfördt, då man icke tvekat att öfverflytta de skyldigheter, som hvilat på rotehållen, på den nu privilegierade jorden; ty i detta fall kan med skäl sägas, att den, som lånat penningar med sådan jord såsom säkerhet, visserligen gjort det under förutsättning, att denna jord icke skulle kunna åläggas förbindelser, från hvilka privilegierna frikalla dem.

Jag har redan förut gifvit till känna, att, såsom icke ledamot af Kam-maren, jag icke här kan framställa något yrkande, utan att jag endast velat uttala mina åsikter, till den kraft och verkan de kunna ega.

Herr Rylander: Jag är Utskottet synnerligen tacksam för hvad det föreslagit i första momentet af den nu föredragna punkten, hvilken jag således till alla delar gillar; men deremot måste jag erkänna, att jag icke kan instämma uti det sednare momentet af samma punkt. Det förefaller mig nemligen, som om Utskottet, då rusthållarne hittills icke visat någon motvilja att gå in på förlängning af de gamla kontrakten, icke skulle behöft stadga detta äfventyr, i fall de nu mot förmodan skulle finnas motvilliga att ingå på någon ytterligare förlängning. Detta äfventyr synes mig dessutom såsom prejudikat, äfven om det icke komme att tillämpas, vara af den vådliga beskaffenhet, att jag ingalunda kan gilla detsamma. Jag yrkar sålunda afslag å sednare momentet af denna punkt.

Herr Anders August Andersson: Den nu föreliggande punkten af detta Betänkande kan jag för min del icke annat än afstyrka, då jag anser den vara helt och hållet obehöflig. Jag kan icke tänka mig annat, än att Kongl. Maj:t nu likasom förr skulle, utan att Riksdagen dermed behöfde befatta sig, kunna med de afsutna rusthållarne ingå öfverenskommelse om deras kontrakts förlängning, på sätt han lämpligast funne. Icke heller har man kunnat vid de sammankomster, som härutinnan förevarit, hos rusthållaren märka någon obenägenhet att ingå på en sådan förlängning. Jag anser till och med, att de äfven mot en *mätlig* tillökning i vakansafgiften skulle ingå på en sådan förlängning; men den tillökning, som under den gamla ståndsindelningen blifvit föreslagen, var dock alltför högt tilltagen af de båda första Stånden, som härutinnan icke hade något speciellt intresse för det skattdragande folket. Hafva deremot de begärda förhöjningarne varit måttliga, har jag aldrig sett det Svenska skattdragande folket vilja undandraga sig en sådan börda.

Beträffande den sista delen af denna punkt, anser jag det icke vara rätt af en riksförsamling att komma fram med ett sådant hot mot en viss folkklass, som denna punkt innebär, isynnerhet då man icke har någon erfarenhet deraf, att de skulle vilja undandraga sig sin skyldighet. På grund häraf kan jag icke annat än yrka afslag å Utskottets förslag i denna punkt.

Herr Sven Nilsson: En föregående talare har åberopat den rätt, som skulle tillkomma rusthållarne på grund af kontrakten. Mig veterligen finnes dock icke härutinnan några andra kontrakt än vakanskontrakt. Rusthållarnes skyldigheter hafva nemligen icke tillkommit på samma sätt som rotehållarnes, genom någon öfverenskommelse emellan Kongl. Maj:t och jordegarna, utan rusthållsinrättningen har deremot uppstått på det sätt, att Kongl. Maj:t anslagit vissa hemmansräntor till att utgöra rustning. Det enda kontrakt härutinnan, jag lyckats upptäcka, är det som i Carl XI:s tid upprättades angående Jemtlands dragonregemente. Detta gör äfven, att rusthållarnes ställning i rättsligt afseende icke är densamma som rotehållarens. Den, som roterar, fullgör derigenom sin värnpligt och betalar dessutom sin hemmansränta till Staten, då deremot rusthållarens ränta är anslagen till underhåll af häst och rustning, och hans värnpligt fullgöres af ryttaren. Så har jag hittills betraktat saken, och jag tror detta vara rätta sättet.

När emellertid dessa vakanskontrakt nu gå till ända åren 1870 och 1871, hvad skulle väl Utskottet göra? Utskottet *måste* ju framkomma med ett förslag, huru frågan för den efterföljande tiden borde ordnas. Utskottet har emellertid härvid icke gått längre än att föreslå vakanskontraktens förlängning till 1873. Äro således rusthållarne nöjde med vakanskontrakten, då är ju ingen skada skedd! De kunna ju behålla dessa kontrakt till 1873, och de hafva tillfälle att derefter ingå på nya kontrakt. Deras ställning synes mig sålunda vara ganska god. Men Utskottet har icke kunnat besluta en sådan förlängning utan alla vilkor, ifall de icke ville ingå på någon förlängning, och härvid låg närmast till hands Herr Johannes Anderssons motion, att hemmanen skulle roteras till infanteri. Jag har här ett sammandrag öfver till rustning anslagna räntor, hvaraf synes, att, då de vid Andra Lifgrenadier-regementet uppgå till 336 R:dr för hvarje nummer öfver hufvud, så uppgå de vid Westgöta regemente endast till 202 R:dr per nummer. Denna skilnad i räntornas belopp på olika ställen torde vara orsaken till det olika sätt hvarpå frågan betraktas, men räntornas olika belopp lemna rättsgrunden orörd. Rättast hade varit att föreslå rusthållarne, att, om de ej vilja betala den vakansafgift Staten fordrar, så skola de utrusta ryttare; men Utskottet har icke gjort ett sådant förslag och, efter mitt omdöme, knappast kunnat göra det, då hvarken Kongl. Maj:t eller någon motionär påyrkat uppsättandet af några tusen man kavalleri inom ett par år. Endast en förlängning på kort tid af de gällande vakanskontrakten kunde föreslås, och då något vilkor måste utsättas för rusthållarne, som ej kunna tvingas att betala vakansafgift, låg närmast till hands det af en motionär för rusthållare föreslagna.

Jag tror emellertid, att rusthållarne icke hafva något att frukta af det ifrågasatta beslutet. Vilja de förlänga sina kontrakt — hvarom tvifvel ej läser finnas — står detta ju för dem öppet. Jag skulle vilja besvara en annan talares yttrande men afstår från detta till en kommande punkt och får nu endast yrka bifall till Utskottets förslag i denna punkt.

Herr Carl Isak Bengtsson: Jag kan för min del icke ingå på den grundsats, att dessa ifrågavarande regementen och korpser skulle förvandlas till roteradt infanteri och derjemte förlora sina af ålder tillagda rustnings- och augmentsräntor. Dessa förmåner hafva de nuvarande innehafvarne af rusthållsjorden åtkommit, på samma gång de förvärfvat jorden, utan att ens kunna ana, att de genom något Riksdagens åtgörande skulle kunna gå miste derom.

Af dessa skäl och dem, som af Herr C. A. Larsson blifvit anförda, yrkar jag afslag å sednare delen af den nu föreliggande punkten.

Herr Ridderstad: Denna fråga berör i icke så ringa mån Östergötland. Vi hafva också redan hört trenne representanter från provinsen derom uttala sina åsikter. Dessa hafva velat bifalla den första delen af denna punkt men deremot afslå den andra delen såsom ett intrång på rusthållarnes kontraktsenliga rätt. Äfven jag representerar — lika väl som någon af dem — Östergötland; men kan fördenskull icke förbise, att jag just *derigenom* äfven är en — om också svag och obetydlig — repre-

sentant för riket i sin helhet. Så mycket jag älskar och värderar den provins jag har äran att tillhöra, kan och får jag därför ej förbise landets stora intressen och anspråk i allmänhet. Detta är min uppfattning af representantkallet. Förty kan jag ej förena mig med mina länskamrater uti de af dem uttalade åsigtorna, utan måste frambära en ganska olika.

En af representanterna från Östergötland uppläste nyss en del af den kungliga skrifvelse, hvarpå vakanskontrakten grunda sig och till följd hvaraf de blifvit ingångna. Jag tillåter mig att ytterligare anföra ur detta dokument, som är dateradt Stockholms slott den 21 Januari 1791 och sålunda tillkommit straxt efter det ett krig blifvit slutadt, några vidare upplysningar. Det heter nemligen i ingressen, att Kongl. Maj:t funnit arméen icke vara så organiserad som den borde, att en mängd reformer fordrades för att sätta den i sådant stånd, som landets sjelfständighet kräfde, att Kongl. Maj:t dervid trott sig se, det fotarméen borde ökas på kavalleriets bekostnad, och att därför åtskilliga regementen borde sitta af för att på samma gång öka fotarméen och bereda Staten en väl behöflig inkomst i och för befrämjande af arméens utveckling. Med hänsyn härtill och i anseende till den tapperhet och det utmärkta välförhållande, som trupperna från Östergötland under kriget ådagalagt, ville Kongl. Maj:t — enligt ordalydelsen i skrifvelsen — låta en del af dem "till fot exercera." Så lyder inledningen. Och i fortsättningen af det Kongl. Brefvet heter det vidare, att den sålunda föreslagna afsittningen endast gäller, "så länge Rikets gränser, derpå grundade försvar och nuvarande krigsbruk förblifva i samma skick, de då voro" samt "intilldess detta regemente återigen skulle till häst behöfvas." Jag ber att särskildt och ånyo få fästa uppmärksamheten derpå, att ifrågavarande skrifvelse är daterad år 1791. Sedan dess hafva — som hvar man känner — rikets gränser mycket förändrats, och dessutom påkallas nu åter en förändrad arméorganisation. Under dessa förhållanden äro vakanskontrakten påtagligen utan all betydelse, i fall statsmagterna skulle — hvilket förhållandet nu äfven är — fordra en förändring. Rusthållaren måste alltid underkasta sig de vilkor, hvarunder kontrakten ingingos. Statens rätt att, när dess fördel sådant fordrar, besluta i detta afseende, torde sålunda aldrig ådagalagts just genom samma Kongl. Bref, som från motsatta sidan till rusthållarnes försvar blifvit åberopadt.

Jag anhåller om bifall till Särskilda Utskottets förslag i denna punkt.

Herr Carl Anders Larsson: Det torde kanhända anses förmätet af mig att uppträda mot den aktade ledamot af Stats-Rådet, som talat i denna fråga; men då sakens rättsliga grund blifvit af denne talare åberopad, ber jag att äfven från denna sida få se saken. På sid. 84 af Herr Krigsministerns anförande förekommer nemligen "Litt. a". Man citerar här de kraftigaste ord, en Konung någonsin skrifvit. Kan det då väl förundra, att man på dessa ord satt något värde? Är detta orätt, har jag och många med mig blifvit bedragna.

För närvarande äro rusthållarnes onera icke så tryckande, utan de åtnjuta till och med genom dessa räntor någon liten fördel. Men är det rätt att nu taga från dem dessa fördelar, som blifvit dem på det heli-

gaste sätt tillförsäkrade? Dertill kommer, att, om det äfven för ett och annat hemman uppstår någon vinst af dessa räntor, så är detta dock icke fallet med alla hemman, många hafva på dessa icke någon behållning. Detta synes alltför väl af komiterades betänkande. Under sådana förhållanden anser jag det högst förvånande, att man vill säga till rusthållarne, att, så framt de icke vilja fullgöra hvilka skyldigheter Riksdagen behagade föreskrifva, de skola blifva roterade till infanteri, och rusthålls- och augmentsräntorna dem fräntagas. Jag anser det vara ett i högsta grad olämpligt och orättvist sätt att gå till väga.

Herr Statsrådet Berg har påstått, att rusthållarne nu icke skulle vilja hålla hvarken soldat eller häst, men jag frågar: har någonting sådant ens blifvit satt i fråga?

Konungen har, såsom vi veta, rätt att åter befalla de afsutna rusthållsregementena att sitta upp. De gamla skyldigheterna inträda då åter och måste motsvaras af de gamla rättigheterna. Men nu säger Herr Statsrådet vidare, att, om rusthållarne icke utgöra något rytteri, de icke heller längre borde hafva rätt till några räntor. Detta är samma förhållande, som om Kongl. Maj:t och Kronan inginge kontrakt med ett gevärsfaktori att detta under 50 års tid skulle leverera till Kronan ett visst antal gevär, men sedan Kongl. Maj:t, sedan efter några år gevären befunnits vara mindre ändamålsenliga, skulle vilja undandraga sig detta kontrakt. Troligen skulle icke gevärsfaktoriet härmed låta sig nöja.

Herr Sven Nilsson har påstått, att ingen skada skulle vara skedd genom att ingå på denna punkt. Ja, detta är på sätt och vis riktigt, så till vida som troligen icke någon rusthållare skulle vägra att ingå på förlängning af de gamla kontrakten. Men om vi nu erkänna denna punkt, hafva vi med detsamma erkänt Statens rätt att taga bort från rusthållarne de till dem anslagna rusthålls- och augmentsräntorna. Det är denna rätt jag vill bestrida Staten. Jag kan derföre icke finna, att vi behöfva fatta något sådant beslut, som i andra punkten föreslås, utan får jag deremot föreslå, att vi endast bifalla första delen af denna punkt, hvilken jag helst önskade se så förändrad, att orden "för tre år" utbyttes mot "tills vidare", på det, i fall frågan år 1873 ännu är oafgjord, vi icke må befinna oss på samma tvistiga ståndpunkt som för närvarande.

Herr Statsrådet Berg: Jag har begärt ordet hufvudsakligen i anledning af den näst föregående talarens yttrande, likväl icke egentligen för att vederlägga de deri framställda åsigtorna, utan fast heldre för att ådaga-lägga, det desamma i sin konsekventa tillämpning innefatta ett godkännande af de grundsatser jag förut förfäktat, men han bestridt, och att vi således, såsom jag tror, i *sak* föga skilja oss från hvarandra. Den ärade talaren har bland annat förmenat, att det i sednare delen af den förevarande punkten framställda alternativa förslag, enligt hvilket rusthållarne vid de afsutna rusthållsregementena och kårerna, *för den händelse de skulle vägra den erbjudna förlängningen af nu gällande vakanskontrakt* skulle till infanteri roteras, endast innefattade ett hot, som vore alldeles onödigt, emedan, enligt talarens öfvertygelse, samtliga rusthållare skulle vara villige att ingå på förlängning, äfven om något äfventyr icke vore för motsatt fall stadgadt. Jag skulle för min del vara ense med

talaren derutinnan, att alla rusthållare verkligen inse, att de nuvarande vakanskontrakten äro så förmånliga, att någon protest i fråga om dem icke rimligen borde kunna befaras; såvida nemligen icke den föreställningen hos rusthållarne uppstode, att genom afgifvande af en sådan protest de skulle helt och hållet undandraga sig eller åtminstone erhålla en större eller mindre lindring i de nuvarande afgifterna. Till förekommande häraf gifves det, enligt min tanke, endast två utvägar. Den ena, hvilken åtminstone jag icke anser vara i minsta mån inkonstitutionel, är den, att Konung och Riksdag gemensamt besluta att under ifrågavarande tid vakansafgifterna skola utgå till oförändradt belopp, ehvad rusthållarne äro dermed belåtna eller icke. Den andra att vid erbjudandet af de nuvarande kontraktens prolongerande fästa ett vilkor, såsom Utskottet föreslagit. Förutsätter man deremot ovilkorligen en frivillig öfvenskommelse emellan Kongl. Maj:t och rusthållarne, så hemställer jag huru man skulle förfara, derest denna öfverenskommelse till följd af vägran från rusthållarnes sida eller från några af dem icke skulle ävägbringas. Vid den tidpunkt, då svaret från rusthållarne skulle inflyta, vore Riksdagen icke samlad, och för min del vore jag i sådant fall tveksam, huru man rätteligen borde förfara. Kanske skulle man stadna vid det beslutet att icke uttaga några vakansafgifter, utan låta saken bero. Jag föreställer mig, att den värde talarens mening ej varit sådan, utan att de gamla kontrakten i allt fall borde tillämpas; men om man sålunda icke erbjuder utan ålägger rusthållarne vid de afsutna regementena en vakansafgift till det eller det fixa beloppet, medgifver man ju Riksdagens rätt att i allmänhet besluta i detta ämne, och jag har då ej heller deremot något att invända, helst deraf otvifvelaktigt följer, att Riksdagen en annan gång kan bestämma dessa afgifter till ett högre belopp. Statsmagternas rätt att, utan rusthållarnes medgifvande, i frågan besluta är för mig hufvudsak. Man har i afseende å denna rätt yttrat, att, om Riksdagen och Kongl. Maj:t skulle sätta dessa afgifter till allt för högt belopp, så vore det en orättvisa och ett våld emot rusthållarne. I detta yttrande ligger likväl, enligt min tanke, ett misskännande af Riksdagen och dess uppfattning af sitt kall. Ty Riksdagen representerar just det skattdragande folket; och då Riksdagen beslutar en afgift, kan det ej tillkomma de skattdragande att påstå det Riksdagen handlat orätt. Den, som pröfvar hvad som är rätt eller orätt i detta fall, är ej den enskilde eller folket i dess helhet utan dess lagliga representant; och har denna, det vill säga Riksdagen, fällt sitt utslag, så ligger det ej inom den enskildes befogenhet att uppträda deremot; och skulle han än göra det, torde hans röst betyda föga, åtminstone inför den som ifrån en riktig synpunkt bedömer det lagbundna samhället och fattar hvad med lag och frihet rätteligen bör förstås.

Man har till stöd för rusthållarnes förmenta rätt åberopat ett så kalladt kungsord, hvilket icke skulle kunna rubbas. Men jag ber att få fästa uppmärksamheten derpå, att, om ett sådant kungsord, som här åberopats, skulle vara alldeles oryggligt, skulle vi ännu i vår politiska utveckling befinna oss på 1200-talets ståndpunkt. Jag är nemligen säker på, att man ur arkiven från den tiden skulle kunna uppleta månget annat kungsord, som vi ej godkänna och som vi sedan länge öfvergifvit, emedan det, ehuru giltigt för sin tid, icke längre är förenligt med när-

varande förhållanden. Ett kungsord har nemligen ej större betydelse än en författning, och huru dessa kunna förändras se vi ju dagligen. Jag hemställer derjemte, om det kan vara riktigt att sålunda begagna, låt vara äfven ett kungsord, såsom en sköld, bakom hvilken man kan gömma sig undan fullgörandet af sina för rikets sannskyldiga nytta åtagna förbindelser. Man har sagt, att detta kungsord finnes intaget i jordeböckerna och derigenom satt sin prägel på jordens värde. Jag betvivlar denna uppgift, man vill endast erinra, huru litet man vill respektera de kungsord som ostridigt blifvit gifna och fortfarande gälla för den privilegerade jorden. Då man ifrågasätter, att det rusthållaren nu åliggande onus skall öfverflyttas från ett slag af jord till annat, ställer man sig sannerligen ej på den positiva rättens eller jordebokens ståndpunkt.

Herr Friherre Gripenstedt: Af hvad jag vid ett föregående tillfälle yttrat framgår tydligen, att jag delar den åsigt, som af Herr Statsrådet och Chefen för Landtförsvars-departementet äfvensom af Herr Statsrådet Berg blifvit uttalad, att nemligen från den absoluta rättens synpunkt intet hinder för statsmagterna förefinnes att göra den förändring i rusthållets organisation, att rustnings- och augmentsräntorna frångas rusthållarne vid de afsutna regementena, på samma gång deras skyldighet af kavallerirustning upphör. Detta har, såsom mig synes, genom nämnde talares yttranden blifvit segrande ådagalagdt. Men jag delar ock den siste talarens åsigt derutinnan, att en sträng tillämpning af denna absoluta rätt skulle gå ända till den yttersta gränsen af det rätta och lätteligen inträda på obillighetens område, eller att, såsom han uttryckte sig, "den högsta rätt här kunde blifva högsta orätt". Just derföre tror jag ock, att man bör gå försigtigt till väga och vid detta tillfälle, då nödvändigheten icke föranleder uttalandet och tillämpningen af grundsatsen i hela dess stränghet, icke heller derom fatta något beslut. Såsom skäl för upptagandet af det ifrågavarande alternativet har man frågat, hvad man i annat fall skulle företaga sig, derest rusthållarne vägrade ingå på förlängning af de nu gällande vakanskontrakten. Jag föreställer mig, att det är lämpligast låta med svaret på denna fråga anstå, till dess man får erfara, huruvida det förutsatta fallet inträffar eller ej. För min del är jag öfvertygad, att någon vägran ej skall ifrågakomma, och att således det icke är nödvändigt att för detta fall uppställa något visst äfventyr. Men *om* motsatsen skulle inträffa, så gifves det, äfven utan uttrycklig föreskrift derom, ett äfventyr, och det motsatt hvad man här föreslagit, nemligen att man låter rusthållarne sitta upp. Man kan emot en sådan åtgärd invända, att den är olämplig, enär vi ej för närvarande behöfva mera kavalleri, än det vi ega. Denna invändning är i viss mån riktig. Men derest vi vore bragta i nödvändighet att välja detta alternativ, så är jag ock förvissad derom, att, om framställning gjordes till rusthållarne vid andra nu beridna kavallerikorpsar med det erbjudande, att, efter som Östgötarne icke voro benägne att vidare erlägga de afgifter, som för befrielse från uppsittningen af dem fordras, det skulle stå nämnde rusthållare öppet att, derest de sådant önskade, sitta af emot erläggande af samma afgifter — en sådan framställning skulle med tacksamhet af dem emottagas. På detta sätt skulle Östgötarnes vägran bemötas med det fullkomligt lag-

liga tvånget af uppsittning; och jag tror, att redan en sådan utsigt är fullkomligt betryggande med hänsyn till deras blifvande svar på den ifrågasatta förlängningen af vakanskontrakten. Jag nämner också detta mindre såsom en utväg, den der kan komma i fråga att praktiskt tillämpas, men emedan detta medel dock är en slags tumskruf, hvars möjliga användande bör förhindra en vägran ej blott af den i förevarande punkt föreslagna förlängningen af kontrakten, utan ock af de förändringar och jemkningar i kontrakten, som framdeles kunna ifrågakomma. Jag tror äfven, att denna utväg är att föredraga framför någon förändring i sjelfva jordnaturen, som obestriddigen verkar till rubbning i många enskilda förhållanden, och till hvilken jag derföre ej kan medverka, utom i det fall att samhällets väl det oundgängligen påkallar.

Jag hemställer på dessa grunder, att sednare delen af ifrågavarande punkt måtte utslutas och Riksdagen uppskjuta med bestämmandet af hvarje slags tvångsmedel, intilldess man får se, om ej Östgötarne, långt ifrån att vägra, icke i stället med tacksamhet emottaga det erbjudande, man gör dem.

Herr Lönnberg: Då man vill ombilda gamla institutioner, bjuder den vanliga klokheten, att man ej må drifva rätten till det yttersta utan så mycket som möjligt taga hänsyn till billigheten. Utskottet har, enligt min tanke, i denna punkt något förbisett denna grundsats. Emot första delen deraf kan ingenting vara att invända: så mycket mera vid det sednare momentet. Man har visat sig särdeles öm, då det gällt rotheållarne i olika delar af riket; men då frågan kommit till rusthållarne vid de afsutna kavalleriregementena, har ömheten alldeles saknats. Om de ej vilja samtycka till förlängning af kontrakten, ämnar man helt enkelt indraga de till dem en gång anslagna rustnings- och augmentsräntorna. Jag vill i afseende härå erinra, att då Bohusläns dragonregemente — de så kallade Gröna dragonerna — under åren 1777—1783 fingo afsitta, så efterskänktes rustningsskyldigheten utan någon slags restitution från rusthållarnes sida, ett förhållande hvaråt Utskottet ej synes lemnat någon uppmärksamhet. Men då Utskottet föreslår indragning af ifrågavarande räntor, ber jag äfven att få anmärka, hurusom i dessa rusthåll ingå åtskilliga säterier, och då dessa enligt sina privilegier äro fria från rotering, har jag svårt att förstå, huru ifrågavarande rusthållare skola lagligen kunna till infanteri roteras. Dermed må emellertid vara huru som helst; för min del vill jag ej lägga synnerlig vikt på detta inkast. Utskottet nämner icke, om den tänkt sig den ifrågasatta roteringen såsom effektiv eller ej. Jag antager det sednare. Deri ligger då en betydande inkonsekvens. Ty då uti Betänkandet föreslås, att t. ex. tio båtsmanskompanier skola öfverflyttas till landtförsvaret, så hafva reservanterne afstyrkt all åtgärd derutinnan och dervid föreslagit dessa båtsmanskompaniers indragning såsom båtsmanshåll, mot erläggande af vakansafgift som skulle till Staten ingå. På samma sätt har förfarits vid åtskilliga andra punkter, der fråga varit om effektiv rotering. Äfven der hafva reservanterna bifogat sitt afstyrkande; och om ej detta Betänkaude i så många andra fall lede af uppenbara inkonsekvenser, skulle denna tvifvelsutän gifva anledning till åtskilliga funderingar. Om man emellertid utgår från billighe-

tens synpunkt, torde det vara lämpligast, att sednare delen af punkten utginge, derom jag alltså får anhålla om proposition.

Herr Jöns Pehrsson: Jag kunde visserligen anse öfverflödigt att yttra mig i denna fråga; men jag vill dock uttala, att jag lika med flera föregående talare anser det orimligt, att vi antaga sednare delen af denna punkt, då vi nu snart komma till en punkt, som är af vida större vikt, nemligen den om roteringsbördans aflösning, och genom hvars antagande det här ifrågasatta alternativet uppenbarligen förlorar allt stöd.

Jag är derföre glad att för en gång få instämna i det yttrande, som en ärad talare på Stockholmsbänken i ämnet afgifvit, då jag nu anhåller, att sednare delen af Utskottets Betänkande i denna punkt måtte utgå.

Herr Orre: Då jag tillhör en ort, inom hvilken finnas åtskilliga af de här ifrågavarande afsutne rusthållare, tillhörande Smålands grenadierbataljon, bör jag tillkännagiva min åsigt, att dessa rusthållare med nöje skola ingå på den ifrågasatta förlängningen af vakanskontrakten intill 1873. Deremot anser jag vådligt antaga sednare delen af Utskottets förslag och instämmer härutiinnan med Friherre Gripstedt.

Medan jag har ordet, ber jag äfven att kortligen få uttala min ringa mening rörande frågan i dess allmänhet. Man har från vissa håll uttalat den åsigt, att de närvarande knekte- och rusthållskontrakten äro af privilegii-natur och således ej kunna utan rusthållarnes medgifvande upphävas eller förändras. Jag delar icke denna åsigt. Utgår man från denna synpunkt, skola alla försök till lindringar i eller aflösning af roteringsbördan omöjliggöras. Jag ansluter mig i fråga härom till den mening, som Herr Statsrådet Berg i sitt första anförande uttalat, och får alltså yrka bifall till hvad Utskottet i första delen af förevarande punkt föreslagit.

Herr vice Talmannen Mannerskantz: Då jag begärde ordet, hade i frågan endast yttrat sig ledamöter från den provins, som mest skulle lida af en förhöjning i vakansafgifterna. Sedan dess hafva åtskillige talare betraktat ämnet från den synpunkt, som jag intager. Jag skulle derföre kunna inskränka mig till ett instämmande i deras åsikter; men vill dock till hvad de yttrat lägga det, att, om man än icke kan förneka statsmagternas rätt att i förevarande ämne fatta de beslut, som de anse med samhällets bästa öfverensstämmande, så måste likväl härvid den yttersta uppmärksamhet fästas å angelägenheten deraf, att ej den enskilde förnäras i hans välfångna rättigheter, och detta skulle otvifvelaktigt ske, om rusthållarne påläggas större tunga, än som af ålder dem ålegat, eller de nu, sedan de under längre tid åtnjutit befrielse från uppsättande af häst och karl, dertill skulle förpligtas. Det är således, enligt min tanke, högst angeläget, att rusthållarnes på aftal eller häfd grundade skyldigheter icke förökas; och då nu det kan visas, att rusthållarne år efter år betalat en viss afgift, är dess förhöjande, såsom mig synes, icke rättsligen grundadt. Jag anser, att man ej bör försöka drifva upp afgifterna högre än de för närvarande äro och allraminst på det sätt, som blifvit af Re-

geringen föreslaget, hvarigenom de skulle blifva synnerligen hårdt betungade. Genom sådana ständiga förändringar åstadkommes endast en osäkerhet i egendomsvärdet och alla dervid sammanhängande förhållanden, hvilket är särdeles vådligt. Man har här sagt, att om man ej beslöte sig för att, i fall af vägran från rusthållarnes sida att samtycka till den ifrågasatta förlängningen af vakanskontrakten, låta dem roteras till infanteri, sådant skulle medföra den olägenhet, att man vid den tidpunkt, då vakanskontrakten ginge till ända, ej visste, huru man skulle förfara. Men då en sådan vägran är högst osannolik, hemställer jag, att Kammaren ville besluta, det sednare delen af Utskottets förslag i denna punkt finge utgå.

Herr Key:

Herr Jonas Andersson: Jag vill icke ingå i bedömande af sjelfva rättsfrågan, då jag anser, att rätta tidpunkten för dess pröfning ännu icke är inne. Det synes mig nemligen, att Utskottet, i konsekvens med dess uttalande å 26 sid. af Betänkandet, ej bort affåta ett definitivt tillstyrkande i detta ämne, utan dermed låta tills vidare anstå. Utskottet har emellertid antagit som en möjlighet, att rusthållarne vid de afsutna kavalleriregementena skulle vägra ingå på den erbjudna prolongationen af vakanskontrakten. För min del tror jag icke, att det är möjligt att rusthållarne skola vilja undandraga sig detta. Men i fall så skulle blifva händelsen, så får man äfven erinra sig, att de ifrågavarande kontrakten löpa till ända först vid slutet af 1870. I början af samma år sammanträder ny Riksdag; och då under mellantiden det visat sig, huruvida, emot all förmodan, svaret på det gjorda erbjudandet skulle från rusthållarnes sida blifva nej, så har man alltid tid nog att bestämma hvad som bör göras. Jag tror jembväl, att det icke vore särdeles välbetänkt att för närvarande uttala ett positivt omdöme, huruvida rusthållarne böra åter uppsitta eller roteras till infanteri. För tre år sedan var den allmänna meningen den, att vi egde för ringa antal beridna trupper, och fråga var då å bane att låta något af de afsutna regementena åter sitta upp. Åsigterna halva sedan dess förändrats derhän, att man nu anser kavalleriets numerär tillräckligt, om ej rent af öfverflödigt. Det synes vid detta förhållande vara af vigt, att, innan en ny arméorganisation genomföres, vidare erfarenhet i ämnet inhentas och frågan alltså tills vidare hålles öppen. Jag delar derföre Friherre Gripenstedts åsigt, att man icke kan eller bör bifalla sednare delen af Utskottets förslag i denna punkt; och beträffande första delen deraf föreslår jag, att Riksdagen måtte hos Kongl. Maj:t anhålla, att rusthållarne vid de afsutna kavalleriregementena och korpserna erbjudas förlängning af nu gällande vakanskontrakt *tills vidare*. Jag anser nemligen detta obestämda uttryck, "tills vidare" vara att föredraga framför bestämmandet af en viss tid, emedan, då en ny arméorganisation står för dörren, det bör vara Riksdagen när som helst öppet lemnadt att i fråga härom utan hinder af en nyss ingången öfverenskom melse förfoga.

Herr Ridderstad: Jag är nu i tillfälle att komplettera mitt förra yttrande angående Kongl. Brevet af 1791. Afsittningen från kavalleri och till infanteri föreslås deri rusthållarne helt och hållet *vilkorligt*. Och vilkoret är af den tydliga och bestämda egenskap, att det icke lemnar rum

för den minsta tvetydighet. Det heter nemligen, att förvandlingen till infanteri skulle af rusthållarne kunna få påräknas "så länge rikets gränser, derpå grundade försvar, och nuvarande krigsbruk förblifva i samma skick de nu äro." Ett vilkor — ord för ord så formuleradt — låter icke bortresonnera sig af någon slags advokatyr. Enär också rikets gränser sedan 1791, som hvar man har sig bekant, blifvit betydligt förändrade, samt i följd deraf äfven det derpå grundade försvaret, hvarjemte vår tids krigsbruk äro helt annorlunda än den tidens; lära väl alla vilkor, som kontraktet förutsätter, kunna med allt skäl tagas i anspråk. Men icke nog härmed. I fortsättningen af det Kongl. Brevet fixeras särskildt den tid, då vakanskontrakten lupit till ända och hvad som då åligger rusthållarne. I andra punkten af dessa bestämmelser heter det: "Att enär de föreskrifna vakans-åren tilländagått, och vi eller våra efterträdare på tronen skulle finna nödigt att regementet åter till häst öfva och bruka, böra och skola hästarne af oss och Kronan till regementets fulla styrka anskaffas, emot det att rusthållaren för hvarje häst då betalar hvad en rustningshäst vid de Skånska kavallerierna vid den tiden vanligen kostar." Kan väl en bestämmelse, kan väl ett vilkor vara tydligare? Svåriligen. Med anledning af detta Kongl. Bref voro äfven rusthållarne kallade af Konungens Befallningshafvande till Linköpings landskansli den 5 Maj samma år, för att deröfver höras och derå afgifva sitt yttrande. Enligt utdrag ur det protokoll, som dervid fördes, förklarade rusthållarne sig med "den i nåder bestämda afgiften väl i behåll" — såsom orden föllo sig — "och begärde att saken utan uppehåll ovilkorligen måtte med jakande härom afslutas". På slutligen gjord hemställan besvarades frågan också med ett *starkt ja, utan att någon motsägelse kunde förmärkas*.

Sådan är vakanskontraktenas uppkomst och vilkoren deri.

Statsmagternas lagliga och kontraktensliga rätt att — i öfverensstämmelse med Kongl. Maj:ts Proposition och det Särskilda Utskottets förslag — nu i sak förfoga lider fördenskull icke det ringaste tvifvelsmål.

En talare har såsom ett bevis på rustningens orimliga tunga framhållet det exempel, att ett hemman, uppgående till 1½ mantal, skall hålla ej mindre än trenne karlar. Det är möjligt; jag hvarken kan eller vill bestrida det, enär förhållandet är mig fullkomligt obekant.

För att emellertid äfven med afseende härå komma på klar fot, torde skäl vara att se till huruledes rustningen i allmänhet uppkom.

Som veterligt är sökte Gustaf I icke blott att bilda en ständig truppstyrka af *inhemskt* fotfolk utan äfven att förskaffa landet ett likaledes *inhemskt* rytteri, enär, efter hvad man redan erfarit, adelns rusttjänst icke var tillräcklig. Vid konungens död funnos också redan 1,379 sådana ryttere. Under de närmast följande konungarnes tid fullföljde man systemet, som likväl icke erhöill någon fast fot, utan förblef ganska sväfvande. Först Carl XI, denna mäktige organisatör, fulländade verket. Dervid tillvägagick han likväl lika allvarligt som rättvist. Såsom grundregel gällde, att, såvidt möjligt vore, hvarje rusthåll eller så kallad rustningsstam, hvarför en ryttare skulle underhållas, borde bestå af ett godt helt hemman, så behållet att det kunde svara för rustningen. För att i alla hänseenden hållbart och fullständigt genomföra denna regel, tillsattes särskilda komissarier

—

sarier, hvilka på det noggrannaste sätt undersökte hemmanens beskaffenhet. Sålunda refvades och skattlades ånyo jorden i allmänhet samt förmedlades till de mantal och räntor, som de befunnos kunna draga, hvar efter hemmansegarne åtogo sig rustningen *mot eftergift af räntorna*. Befunnos dervid stamhemmanets förmåner ej vara tillräckliga för att betäcka rustningen, anslogos, såsom ett erforderligt fyllnadsbehof, särskilda så kallade augmentshemman, hvilkas räntor till stamhemmanet skulle utgå. Och vidare, efter sålunda slutad indelning, hördes en hvar rusthållare, huruvida han för sin del hade något att erinra eller att anmärka, i hvilket fall rättelse skulle ske; och först derefter utfärdades *icke* rustningskontrakt, hvarom man vid behandlingen af detta ärende inom Andra Kammarerna hört så mycket talas, *utan* s. k. *rustningsbref*.

På grund af hvad jag nu anfört, vittnande om Carl XI:s strängt rättvisa afsigter och karakter, kan man äfven vara fullkomligt öfvertygad om, att rustningsskyldigheten så fördelades, att några erinringar mot rättvisan deraf icke med minsta fog kunna eller böra göras.

Förefinnes exempel derpå att hemman, endast utgörande 1½ mantal, hafva att underhålla trenne karlar, kan man vara förvissad om, att hemmanet är af den godhet, att detsamma icke bär större rustningstunga än flera andra af mindre godhet.

Bemärka måste man också, att mantalsbenämningen icke numera kan anses fixera hemmanens verkliga och relativa värden, utan är till sin betydelse ett ganska sväfvande uttryck. Sålunda hafva vi mantal af ganska höga värdebelopp, återigen andra af särdeles obetydliga.

Men för att återkomma till rustningens sjelfva uppkomst, så förekommer jemväl dervid en omständighet, som alldeles påtagligen innebär möjligheten och rättsligheten af förändringar.

Rusthållarne betryggades nemligen dervid visserligen för de eftergifna räntorna, såsom ersättning för sjelfva rustningen; men dessa räntor, såväl hemmanets egen som augmentsrättan, *utanordnades* fördenskull blott utan att därför *afhändas Staten*. Följaktligen äro och förblifva dessa räntor, äfven från denna synpunkt, alltid underkastade indragning till Statsverket, om och när Statsmagtarna enligt 80 § i grundlagen såsant besluta.

Ej heller detta lär kunna bortresonneras.

För min del anser jag det icke ligga så stor vikt vid hvilket af de alternativ, som nu äro föreslagna, Kammarerna stadnar. Men jag anser det vara af den största vikt, att frågan blifver fullständigt utredd, samt att beslutet kommer att fota sig på lagligt rättvis och så tillvida ofelbar grund. Jag hyser det största förtroende till Östergötlands befolkning samt är öfvertygad om, att en här uttalad strängt rättvis opinion endast behöfver återljuda inom provinsen för att göra sig gällande. Jag tror, att rusthållarne blifvit missledde och har ingenting emot, om de erfara att jag sökt bidraga att skingra förvillelsen.

Herr Hedlund: Då man inom Utskottet tillstyrkte ett erbjudande af de nu gällande vakanskontraktens förlängning, så berodde det derpå, att man ansåg Kongl. Maj:t och Kronan vara i sin goda rätt att i fråga om förvandlande af rusthållet till rotering fritt förfoga; men man ville

i allt fall genom ett uttryckligen stadgadt äfventyr skydda sig emot möjligheten af en vägran från rusthållarnes sida. Under diskussionen har frågan emellertid blifvit bragt i det stadium, att jag icke kan undertrycka vissa betänkligheter. Det af Herr Key anmärkta förhållandet med Bohusläns regemente gifver isynnerhet dertill anledning. Den börda, som i och för roteringen hvilat på Bohuslän, är i sjelfva verket af den mest tryckande beskaffenhet. Ett till ett och ett tredjedels hemman, utgörande ibland endast 40 till 50 tunnland, bilda ett rotehåll. Vid öfvergången från rustning till rotering har man lagt rusthållet till grund och härigenom har nu denna ojemna fördelning af bördan uppkommit.

En annan här vidrörd omständighet af principiell natur kan jag ej lemna oanmärkt. Man har sagt från deras sida, som försvara rusthållarne, att jordegendomens natur med hänsyn till rustning eller rotering ingått i dess värde. Derpå svarar man, att vi ej ega att skaffa dermed, om någon icke skulle taga denna omständighet i betraktande vid inköp af en egendom, utan därför betala mera än den är värd. Men härigenom vidkännes man ock i grunden resonnementet från den motsatta sidan. Emellertid, om man vill beakta värdförhållandena i fråga om rotering, synes man ock böra taga den i betraktande, när det gäller rustningen.

För min del skulle jag äfven obetingadt anslutit mig till dem, som yrkat, att paragrafens sednare del måtte utgå, om Kammarern icke genom förmiddagens beslut i fråga om de 44 rotarne vid Säfvedals kompani af Bohusläns regemente visat, att den ej synnerligen respekterar de principer, på hvilka den nu synes vilja bygga sitt beslut. Och jag argumenterar härvid ingalunda för Göteborgs enskilda fördel, emedan jag såsom medlem af dess stadsfullmäktige yrkat, att kommunen måtte efterskänka sin rätt i afseende å dessa rotar. Det gäller här att vara konsekvent, och den som aktar derpå och ser huru statsmagterna stå i begrepp att ingripa på de enskilda rättigheternas område, den aktar sig ock för första steget, i medvetande derom att det endast är detta som kostar på.

Herr Statsrådet Berg:

Herr Wigardt: Då jag hoppas och är öfvertygad, att icke allenast nu föreliggande fråga utan äfven öfriga sådana angående försvarsväsendets ordnande före 1873 års slut skola få en tillfredsställande lösning, så instämmer jag uti Friherre Gripenstedts yrkande, att första momentet af Utskottets hemställan i denna punkt måtte bifallas, med den förändring att i stället för orden "till 1873 års slut" insättas orden "tills vidare"; samt att det sednare momentet af Utskottets hemställan måtte afslås.

Herr Rosenberg: Att representanterna från Östergötland förfäktat sina rättigheter kan jag icke förtänka dem, helst jag alltför ofta funnit, att huru varm fosterlandsvän man än är, hemorten dock är det käraste. Jag skulle icke heller hafva begärt ordet för att bemöta deras anföranden, emedan jag väl funnit, att de hafva sin orts intressen att bevaka; men då jag fick höra en representant från Sunnerbo anslå samma sträng, oakadt den icke berör hans ort, kan jag icke underlåta att uttala min uppfattning i afseende å föreliggande ämne i den föredragna punkten. Här äro visserligen endast tvänne alternativ synliga, nemligen att antingen betala vakansafgift till 1873 års slut eller ock roteras till infanteri; men påtag-

ligen måste ett tredje alternativ ligga derunder, nemligen att låta de afsutna kavalleriregementena åter sitta upp.

Jag tror nemligen, att om rusthållarne icke längre än de ingångna kontrakten föreskrifva vilja betala vakansafgift, så kan man icke tvinga dem dertill, ty af två kontrahenter kan icke den ena ensidigt bryta ett kontrakt utan den andres samtycke, och när vakanskontraktet upphör, måtte väl det ursprungliga knektekontraktet ega bestånd. Men om nu rusthållarne säga nej, både till att fortfarande betala vakansafgift och att roteras till infanteri, skall man väl då, såsom den föregående talaren frågade, låta dervid bero och låta dem slippa att betala någonting? Jag kan ej förlika mig med ett sådant antagande, lika litet som jag kan tycka att, såsom en annan talare uttryckte sig, det här är fråga om en högst betydlig tillökning i afgifter, då deremot frågan blott gäller samma afgifter som hittills utgått.

Om alltså rusthållarne icke vilja ingå på något af dessa tvänne föreslagna alternativ, så kunna Statsmagterna befalla att de åter skola fullgöra rustningsbesväret, oaktadt sådant möjligen icke behöfves. I sådant fall vågar jag dock, ehuru jag icke har något särskildt uppdrag dertill, tryggt försäkra, att t. ex. rusthållarne i Skåne skulle vara mycket tack samma, om de mot en sådan vakansafgift som den, hvilken erlågges i Östergötland, blefve befriade från utgörande af rustningsskyldigheten; hvarföre jag ock tror, att man icke behöfver befara en vägran från rusthållarnes sida att ingå på det nu framlagda förslaget. Jag kan följaktligen ej finna annat, än att man bör bifalla den sednare delen af punkten lika väl som den förra, då det ju i allt fall står rusthållaren fritt att ingå på hvilket alternativ han vill; hvadan jag ock yrkar bifall till Utskottets hemställan i oförändradt skick.

Herr Vougt: Herr Talman! mine Herrar! Jag skulle icke tillåtit mig att i denna fråga begära ordet, derest densamma icke specielt berörde den provins jag tillhör. Men då inom Södermanlands län finnas förlagda 111 nummer af Lifregementets grenadierkorps, anser jag mig skyldig uttala några ord i ämnet, oaktadt så mycket derom redan är yttradt, att Kammarens tålmod icke skäligen bör dermed ytterligare för någon längre stund sättas på prof.

Lika med den högt ärade medlem af Konungens Stats-Råd, hvilken förut i frågan sig yttrat, finner jag de begge Statsmagternas lagliga rätt att besluta förändringar i afseende å de afsutne rusthållarnes nuvarande åligganden vara i allo klar och ostridig. Men på samma gång anser jag, att man härvid bör tillvägagå med yttersta varsamhet och iakttaga största möjliga billighet, isynnerhet som allmänna meningen med skäl fordrar beredandet af lättnader i rustnings- och roteringsbördorna öfver hela landet. Om en sådan princip fått gälla vid sednaste till de afsutne rusthållarne skedda framställningar om vakanskontraktenas förnyande, i stället att Regeringen, på föranledande af 1863 års riksdagsbeslut då ansåg sig böra fordra en ganska betydlig förhöjning af vakansafgifterna, så är det temligen säkert, att alla rusthållarne med tacksamhet äntagit erbjudandet af kontraktens förlängning på 30 år; och jag är fullt förvissad, att åtminstone inom Södermanlands-kompaniet af Lifregementets grenadierkorps en

sådan öfverenskommelse icke kunnat möta hinder från de rustandes sida. Önskligt hade varit, att saken blifvit fullständigt reglerad i tillräckligt god tid före vakanstidens slut, så att, i händelse af rusthållarnes möjliga obenägenhet att ingå på förnyade billiga kontrakt, nödiga åtgärder för regementenas återuppsittning till rytteri redan nu kunnat förberedas. Svårigheterna vid en dylik öfvergång äro efter min uppfattning både många och stora. Visserligen sammanträder Riksdagen hvarje år, men att först 1870 besluta i afseende på hvad som bör ske under samma år, måste dock blifva en särdeles brydsam uppgift; och då för tvänne af de ifrågavarande regementena vakanstiden tilländagår med det nämnda året, vill det för mig syvas, som skulle Staten kunna gå miste om all inkomst, åtminstone för ett år, utaf rusthållen vid dessa regementen. Å andra sidan får likväl icke förbises, att derest regementena snart komma att uppsitta, remonteringen ovilkorligen tager i anspråk en utgift på en gång, vida öfverstigande flera års vakansafgifter, och att således rusthållarne i allt fall icke finge skörda någon vinst af förändringens något sentidiga genomförande. Hvad manskapet angår, torde det vara alldeles omöjligt för flertalet att uppsitta; och ej heller vore det med rättvisa och billighet öfverensstämmande att detsamma i massa afskedas, för att ersättas med yngre, för rytteritjensten lämpligt folk. Skulle beslut nu fattas om regementenas förändrande till roteradt infanteri, så fruktar jag, att dervid flera hinder i kameralt hänseende kunna möta. Inom ett och annat regemente finnas t. ex. kronorusthåll, hvilkas innehafvare endast ega åborätten till hemmanen, mot vilkor af rustningens fullgörande och räntornas tillgodonjutande. Om nu dessa rusthållare, heldre än att ingå på förändringen, frånträda åborätten, och ingen annan är villig densamma öfvertaga, skall då Kronan sjelf bruka dessa hemman och för dem uppsätta soldater? Med de berustade säterier, som till regementena blifvit indelade, komma likaledes flera besynnerliga förhållanden att uppstå. Skall den såsom vilkor för rustningsskyldigheternas fullgörande beviljade säterifriheten kunna dem fränkännas? Kunna dessa säterier, i motsats till fräsesäterierna, åläggas ordinarie rotering, äfven om sådant af egaren bestrides? Om så i allmänhet kan ega rum, ingriper icke förhållandet på ett privilegieradt område, för såvidt de berustade säterierna possederas utaf adelsmän? och manne icke härigenom hvarjehanda förvecklingar äro att befara? Huru man må ställa saken, antingen medelst regementenas återuppsittning eller rusthållens förvandling till rotehåll, skall närmaste följden blifva ökade kostnader och deraf naturligen uppkommande allmän missbelåtenhet. Då jag för min del anser angeläget, att sådant så vidt möjligt är förbygges i en tidpunkt, då man allmänt är ense derom, att billiga jemkningar uti indelningsverkets tryckande bördor både kunna och böra åstadkommas, och då det torde med säkerhet kunna antagas, att det nu ifrågasatta erbjudandet till rusthållarne att för tiden till 1873 få betala enahanda vakansafgift som hittills, skall med beredvillighet omfattas; äfvensom att under denna fortsatta vakanstid hufvudfrågan kan vinna sin lösning på ett sätt, som vida bättre än det af Särskilda Utskottet nu framlagda förslaget bör tillfredsställa såväl Statens rättmätiga kraf som de rustandes billiga anspråk; tror jag att man för närvarande skulle kunna förena sig om bifall till den första delen af ifrågavarande punkt, med af-

slag å den sednare delen, på sätt som blifvit hemstaldt af Friherre Gripenstedt, med hvilken jag alltså i detta afseende instämmer.

Herr Medin: Då jag icke befinner mig i samma kategori som den värde talaren från Calmar län, att nemligen vara rusthållare, så kunde jag måhända synas jäfvig att yttra mig i denna sak; men jag anser mig likväl skyldig att med några ord uttala mig om min ort och förhållandena der, i hvad de med den nu förevarande saken ega sammanhang.

Här har mycket talats derom, att, i fall rusthållarne skulle vägra att förlänga kontrakten eller icke vidare vilja utgifva vakansafgiften, så skulle man icke kunna komma till något resultat; men jag har icke på min ort hört någon enda af dessa rusthållare, som icke varit belåten att erlægga den nuvarande vakansafgiften. Derföre tror jag för min del, att man icke från det hållet har att befara någon rubbning af dessa vakanskontrakt. Det är visserligen sannt, att åtskilliga ännu hafva ett eller två år kvar på sina kontrakt, men detta synes mig icke lägga hinder i vägen för att få alla kontrakten förlängda till 1873 års slut.

Således tror jag fullt och fast, att man kan bifalla punktens förra del, i synnerhet med den af Friherre Gripenstedt föreslagna förändringen, så att orden "till 1873 års slut" utbytas emot orden "tills vidare". Deremot yrkar jag på uteslutande af punktens sednare del.

Öfverläggningen var slutad. Sedan Herr Talmannen upptagit de afgifna yrkandena, förmälde ej mindre Herr Ridderstad, än äfven Herrar Carl Anders Larsson, Rylander och Anders August Andersson sig afstå från sina särskilda yrkanden, de tre sednare under yttrande att de förenade sig i det förslag Herr Friherre Gripenstedt framställt.

Sålunda återstodo endast å ena sidan yrkandet på bifall till Utskottets hemställan och å den andra bifall till Herr Friherre Gripenstedts förslag, som afsåg att med godkännande af förra delen utaf Utskottets hemställan utesluta tillstyrkandets sednare del.

Propositioner framställdes på begge dessa yrkanden. Svaren utföllo med blandade ja och nej och votering begärdes.

Följande voteringsproposition blef då uppsatt, justerad och anslagen:

Den, som bifaller i oförändradt skick hvad Särskilda Utskottet hemställt i 32:dra punkten af dess Utlåtande N:o 1,

röstar ja;

Den det ej vill,

röstar nej;

Vinner nej, har Kammaren bifallit den förra delen af Utskottets hemställan, men uteslutit tillstyrkandets sednare del, eller från och med orden: "samt att, för den händelse" etc. — — — intill punktens slut.

Omröstningen visade 80 ja mot 70 nej, hvadan Utskottets förslag utan förändring antagits.

Punkten 33.

Herr Ola Larsson: Troligen är det just denna 33:dje punkt, som lagt största hindret i vägen för hela organisationsförslaget och gjort att detta står på den punkt det nu gör. Hade det lyckats Kongl. Maj:t att inkomma med lämpligt förslag i denna del, så att den årliga afgiften blifvit närmare bestämd, tror jag att vi nu skulle hafva varit ett godt stycke fram med detta förslag till försvarsväsendets ordnande, i stället för att vi nu stå på samma punkt som förr. Hade det lyckats Regeringen att inkomma med ett bemedlingsförslag härutinnan och att derigenom gå Representationens önskingar till mötes, skulle det åtminstone från min ort icke hafva mött stora svårigheter att få beväringsspligten utsträckt. Men då man icke uti detta förslag kunde finna annat, än att den årliga ersättningsafgiften var mycket oviss, så att man icke visste, om den skulle blifva billig eller icke, så kunde man icke vara böjd för förslagens antagande.

Nu synes emellertid ingenting annat vara att göra än yrka bifall till hvad Utskottet hemställt, under förhoppning att rusthållarne vid öfverenskommelsernas uppgörande sjelfve må se sin egen fördel till godo, så långt detta med billighet och rättvisa finnes vara öfverensstämmande.

Vidare anfördes icke och punkten bifölls.

Punkten 34.

Bifölls.

Punkten 35.

Lades till handlingarne.

Punkten 36.

Bifölls.

Punkten 37.

Herr Statsrådet Abelin: Då 1867 års Riksdag uttalade sina åsikter om försvarsverkets ordnande, anhöll nämnda Riksdag hos Kongl. Maj:t, att han måtte, efter pröfning af Riksdagens bemälda åsikter, framlägga ett fullständigt förslag till arméens omorganisation. De åsikter Riksdagen så nyligen uttalat och på hvilka hufvudsakligt afseende blifvit fästadt i det förslag, som nu föreligger, hafva med skäl kunnat anses utgöra den allmänna meningen inom dåvarande Riksdag och jemväl inom hela landet. Huruvida denna mening nu kan i grunden vara förändrad, derom kunna tvifvel uppstå, oansedt allt hvad så väl inom som utom Riksdagen blifvit i motsatt riktning anfördt, och hvilket långt ifrån uttrycker någon stadgad åsigt om den form försvarsväsendet bör hafva, hvarom inom landet vittna

bland annat de motioner, som Utskottet åberopat och hvilka alla sins emellan äro stridiga.

Då Utskottet beklagat, "att den komité, som med anledning af 1867 års Riksdags underdåniga skrivelse varit förordnad att utreda frågan om roterings- och rustningsbesväret, ej fick sig uppdraget att till pröfning upptaga den viktiga frågan om indelningsverkets aflösning", är det skäl erinra, det Riksdagen begärde, att "Kongl. Maj:t täcktes låta utreda och vid uppgörande af nådigt förslag till arméens organisation taga i öfvervägande, om och på hvad vilkor det nu på rote- och rusthållare hvilande besvär må kunna lindras eller ock aflösas."

Kongl. Maj:t, som vid öfvervägande häraf icke funnit skäligt att indelningsverket skulle aflösas, har låtit verkställa den begärda utredningen om lindring och afgifvit förslag i denna riktning; och då Riksdagen begärde förslag om antingen lindring eller aflösning, kunde helt naturligt icke förslag om båda ingifvas.

I anledning af Utskottets hemställan, "att Riksdagen ville hos Kongl. Maj:t i underdånighet anhålla om utarbetande och framställande af ett förslag till så väl indelningsverkets aflösning som organisation af landförsvaret, byggt på grundsatzerna af allmän värnpligt och rättvis fördelning af de bördor, som landets försvar kräfver", tillåter jag mig erinra om det berättigade i den fordran, att det organisationsförslag, som till följd af Riksdagens egen begäran blifvit utarbetadt och som i hufvudsaklig mån hvilar på de grunder Riksdagen sjelf så nyligen framställt, först blifver till behandling upptaget, innan ett annat och på andra grunder bygd förslag kommer till pröfning.

Jag anser mig vidare böra fästa uppmärksamheten på konsekvenserna af Utskottets förslag. I fråga om indelningsverkets aflösning innebär förslaget, i följd af betydelsen af ordet aflösning, att rust- och rotehållare skulle vara skyldige att erlægga en afgäld eller gengäld, bestående af en mot tungan svarande antingen årligen eller en gång för alla utgående afgift. Öfver beloppet af denna afgift torde rust- och rotehållarne svårigen komma att bestämma. Om den, såsom antagligt är, skulle komma att utgå efter värdet af det onus som den skulle ersätta, så skulle bördan för rust- och rotehållarne utgå till samma belopp som förr, fastän under en annan men därför icke mindre tryckande form; ty utan tvifvel är det för rust- och rotehållare i allmänhet vida fördelaktigare att genom jord, som han till soldaten upplåter, och hvilken nu allmännast beräknas till högsta kostnaden, fullgöra sina förbindelser än genom erläggande af en deremot svarande kontant afgift. Ojemnheterna skulle jemväl komma att kvarstå, då, äfven om vid bestämmande af aflösningssummans belopp någon nedsättning, jemförd med nu utgående kostnader, kunde beredas, det i allt fall, såsom jag förut under öfverläggningarne i detta ämne visat, icke vore möjligt åstadkomma denna nedsättning, så att fullkomlig jemnhet vunnes.

Med indelningsverkets aflösning följer behofvet af en ny arméorganisation, hvilken enligt Utskottets förslag skulle grundas på allmän värnpligt och för öfrigt så uppgöras, att bördorna deraf fördelades lika på alla efter gifna grunder och således äfven drabbade rust- och rotehållare

lika med öfrige medborgare, utan afseende på den afgäld, som för jorden nu åliggande krigstjenstskyldighet komme att utgå.

Antaga vi då den, med hänsyn uteslutande till en stor numerär, billigaste formen för organisationen: ett milissystem efter Schweiziskt mönster, och dervid följa det af republikens nuvarande president framlagda arméförslaget, hvilket, i afseende å den uppoffring af öfningstid m. m. det förutsätter, ej särdeles skiljer sig från nu gällande system, så framställa sig följande förhållanden:

Värnpligten skulle blifva *allmän* — kroppslig svaghet och vissa befattningar skulle likväl frikalla derifrån — och tillförbindande från fyllda 20 till fyllda 45 år samt utgöras under 7 år i *eliten* (aktiva arméen), 8 år i *reserven* samt 10 år i *landstormen*.

Öfningarne skulle komma att egnas jemförelsevis rätt mycken tid och uppmärksamhet. Förberedande öfningar skulle komma att fortgå under hela skoltiden; mellan skol- och värnpligtsåldern skulle ynglingen förpligtas till *minst* 15 halfva dagars årlig öfning, och under sjelfva värnpligtsåldern skulle den samfälda öfningstiden, då deri inberäknas det medium af tid, som belöper sig på hvar och en för deltagande i de större truppsammandragningarne (divisionsmanövern), komma att uppgå till 117 dagar. Lemna vi nu äfven å sido de i skolan genomgångna öfningarne och beräkna alla dem som fortgå mellan skol- och värnpligtsåldern till i medeltal endast 21 hela dagar, så erhålla vi likväl en *obligatorisk* öfningstid af tillsammans 138 dagar, in- och utrycknings- samt marschdagar öfverallt oberäknade. Ett viktigt moment att härvid lägga märke till är, att, då, enligt Kongl. Maj:ts förslag, tjänstgöringsdagarne för beväringsskapet, för de till krigstjenst *tvungne* värnpligtige, skulle uppgå till endast 1,125,000 stycken, skulle de, efter tillämpning af Schweizer-systemet, för dessa värnpligtige komma att uppgå till 2,587,000 stycken. Kongl. Maj:ts förslag tager visserligen ett större antal tjänstgöringsdagar än detta sistnämnda uti anspråk, men i hvad det öfverstiger 1,125,000 stycken, drabbar tungan deraf uteslutande de stående trupperna eller dem som *frivilligt* egnat sig åt krigareyrket.

Kostnaderna. I afseende härå är det mig icke möjligt att med ledning af förhållandet i Schweiz kunna uppställa några exakta siffror, enär kostnaderna derstädes bestridas dels af Förbundet, dels af kantonerna, dels af kommunerna och dels slutligen af de enskilde. Uppgifterna om de kostnader, som försvarsväsendet i Schweiz nu medför, variera ganska betydligt; sålunda hafva de uppgifvits till 10 millioner, men ock, bland annat, och detta af en sakkunnig och med dessa ämnen nära förtrogen man i sjelfva Schweiz, till 20 millioner francs. Efter här verkställda approximativa beräkningar skulle systemet, tillämpadt på våra förhållanden, medföra en direkt kostnad af i rundt tal 12,340,000 R:dr; men skulle kostnaderna ställas i analogi med de från Schweiz lemnade uppgifterna, skulle de i vidrigaste fall komma att uppgå till omkring 22,000,000 R:dr.

Vända vi oss åter till andra länder och tänka oss deras system tillämpade på våra förhållanden, så ställa sig uppoffringarne af tid och medel ännu ofördelaktigare, hvarpå jag till jemförelse vill anföra ett par exempel. Med tillämpning af Preussens, d. ä. Nordtysklands försvarssystem, skulle tjänstgöringsdagarnes antal komma att uppgå till 17,000,000 stycken och

den *ordinarie* budgeten till omkring 24,007,000 R:dr, och med tillämpning af Franska arméorganisationen skulle tjänstgöringsdagarnes antal komma att uppgå till 19,000,000 stycken och den *ordinarie* budgeten till omkring 29,718,000 R:dr. I båda fallen skulle det till tjänstgöring i *linien* eller *aktiva arméen* afsedda, till flerårig garnisonstjänst förbundna manskapet uttagas genom lottnings och de genom lottnings från denna tjänstgöring befriade tilldelas reserven eller mobila nationalgardet och der under någon tid underkastas en äfven till flera månader uppgående årlig öfning.

För ett rätt bedömande af alla de kostnader, som med de uppgifna systemen äro förknippade, torde det vara nödigt erinra, att de alla, äfven det Schweiziska, göra truppernas kasernering och deraf uppkommande stora kostnader för kaserners nybyggande till en nödvändighet.

Af det nu anförda framgår, att hvilken form som än må väljas för en ny arméorganisation, grundad på Utskottets förslag om indelningsverkets aflösning och en jemn fördelning af de bördor den nya organisationen skulle förorsaka, icke vinnes derigenom i något hänseende en väntad nedsättning i de på rust- och rothållare nu hvilande besvär.

Då under diskussionens lopp fråga varit om stamtruppens förökning, har en talare, Herr John Ericson, förklaradt att sådant vore obehöfligt. Han har härvid likväl icke uppgifvit huru han tänkt sig stammen och för hvilka ändamål han afsett densamma. Jag kan sålunda icke ingå i någon närmare pröfning af hans omotiverade påstående, men vidhåller att, om stamtruppen skall uppfylla alla de ändamål, som med densamma afses och i det underdåniga memorialet angifvas, en tillökning af densamma är utaf behofvet påkallad.

De som ropa på stamtruppens förminskning, men särdeles de som yrka på dess totala afskaffande, utan att vilja ifrågasätta någon väsentlig utsträckning af de för de värnpligtige ifrågasatta öfningarne eller erkänna vigten och nödvändigheten af de värnpligtiges omsorgsfullare utdanning, stödja sig vanligen på förhållandet i Schweiz, hvars föredöme de åberopa; men de, som så gå till väga, synas mig till en början underskatta de omsorger man i Schweiz egnar sitt försvar och göra sig påtagligen ej reda för de omständigheter, som gjort det möjligt att Schweiz kunnat bibehålla sin arméorganisation vid dess nuvarande mindre fasta form och åt arméen gifva dess, i förhållande till andra, af uteslutande värnpligtige bestående arméer, jemförelsevis ringa öfning. De omständigheter som här förbises, men som i sjelfva Schweiz erkännas såsom väsentligt bidragande orsaker till den för försvaret fasthållna formen och hvilka hos oss icke ega sin motsvarighet, äro: landets garanterade neutralitet, dess terrängförhållanden, hvilka, erbjudande starka och nästan ointagliga positioner, göra fordringarne på manövern och sammanhållighet hos trupperna jemförelsevis mindre stora samt slutligen dess söners alltifrån inträdet i skolan till inträdet i värnpligtsåldern omsorgsfullt ledda militära uppfostran, hvarigenom de reguliera öfningarne för arméen anses kunna i icke ringa mån förminska. De som emellertid af förhållandena i Schweiz draga den slutsatsen, att man der underskattar vigten af fastare organisationer, der omständigheterna så medgifva eller förhållandena göra sådant oafvisligt, irra sig härutinnan fullkomligt. Jag skulle kunna framlägga många bevis på sanningen häraf, och jag har helt nyligen, för att kunna framlägga den

åsigt som inom sjelfva Schweiz i detta hänseende gjort sig gällande, af detta lands tvifvelsutan största militära auktoritet utbedt mig ett öppet meddelande, så mycket heldre som man i yttranden, som tillskrifvits denne utmärkte man, sökt stöd för en oblidkelig förkastelsedom öfver våra egna institutioner. Jag har nemligen låtit tillstålla ende generalen i Edsförbundets tjenst General Dufour en uppsats, innehållande en redogörelse för grunddragen af vår nuvarande arméorganisation och derjemte antydt de hufvudsakliga förändringar jag tillåtit mig att i densamma föreslå; jag har häröfver begärt hans yttrande och dervid uttryckt den tanken att, af hvad man här redan trodde sig känna om hans åsikter, jag icke hade något gillande att vänta. Härfpå har generalen svarat med ett bref, hvars hufvudsakliga innehåll jag tillåter mig att anföra. Uti inledningen till brevet, den jag i öfrigt förbigår, yttrar sig generalen om svårigheten att rätt bedöma försvarsväsendet i Sverige liksom annorstädes utan att noga känna det landets politiska och nationela förhållanden, som böra tagas i betraktande vid försvarets ordnande; men på grund af de meddelanden han nu haft att tillgå har han emellertid ansett sig kunna öfver det nu föreliggande förslaget uttala ett omdöme, hvilket i öfversättning lyder sålunda:

— — — — —
 "Genève den 24 Februari 1869.
 — — — — —

"Mig återstår nu att med några få ord tillägga, det jag, långt ifrån "att fördöma den föreslagna arméorganisationen, tvärtom tycker, för så "vidt jag kan döma af de dokumenter, som ligga här framför mig, att "detta förslag så väl man kan önska uppfyller de militära behoven för "ett land, som, afstående från alla eröfringar, endast tänker på sitt eget "försvar. Det bästa medlet att vinna detta mål äro milistrupper, stöd- "jande sig på en kärna af trupper, föga talrika men väl öfvade; ty då "frågan är att försvara hus och hem, uppvägas de bästa trupper af unga "soldater, som äro väl infattade och väl ledda, dock under det vilkor "att dessa unga soldater ej äro fullkomliga "noviser." Läger man här- "till goda skolor för generalstaben och specialvapnen, så har man allt "hvad man kan önska sig. Det är just hvad Sverige skall få efter den "föreslagna organisationen, om jag annars förstått saken rätt."

— — — — —
 "General G. H. Dufour."
 — — — — —

Jag ber Kammaren vara öfvertygad, att jag begärt detta yttrande icke för att få ett vitsord för mitt eget förslag, utan för att i en vigtig fosterländsk fråga hemta stöd från det land, hvars arméorganisation man, utan afseende på landets med våra vidt skilda nationela, politiska och geografiska förhållanden, åberopar såsom en föresyn och ett exempel för vår egen.

Och nu till slut ber jag, på grund af hvad vid denna frågas behandling förefallit, få tillkännagifva, att de uppgifter jag härvid lemnat ingalunda äro gripna ur luften utan hemtade, så vidt möjligt varit, ur officiela källor, och att de jemförande kostnadsberäkningar jag meddelat äro utarbetade inom det departement, hvars chef jag har äran vara; jag tillåter mig vidare förklara, att jag ingalunda kan vilja föra mina lands-

män bakom ljuset uti en fråga af så stor fosterländsk betydelse som denna lika litet som uti någon annan, vore den än af den minsta vigt. Jag har ej heller med den framlagda utredningen haft för afsigt kränka någons rätt, utan har mitt enda syfte varit att gifva hvarje sak sin rätta dager och att i min mån söka verka för åstadkommande af ett försvarsverk, tillräckligt starkt att skydda ett älskadt fosterland.

Herr Friherre Liljencrantz: Jag är med den siste ärade talaren ense derom, att meningarne inom landet, om hvilken arméorganisation vore den mest önskvärda, visserligen icke äro så stadgade ännu, att man deraf kan hemta ledning för huru man bäst skall genomföra en sådan. Vi sågo nemligen huru för tre eller fyra år sedan — jag menar under 1865—1866 årens riksdag och tiden närmast derförut — det syntes vara en allmänt utbredd mening, att den stående arméen, eller med andra ord stammen, borde afskaffas och ersättas med folkbeväpning. Vi veta äfven den reaktion, som sedan yppade sig emot denna uppfattning och fann sitt uttryck i Riksdagens mycket omordade skrifvelse år 1867. Ett bland de argument, som deri synnerligast framhölls emot Utskottets förslag, var, att, då den politiska ställningen i Europa icke var sådan, att man för ögonblicket gerna kunde undvara en stam, skulle det vara betänkligt att förskaffa sig likasom en öfvergångsformation eller en sådan organisation af försvarsverket, hvilken man icke tänkte sig blifva bestående, utan vore det då vida lämpligare att bibehålla indelta arméen, tills man *omedelbart* kunde öfvergå till folkbeväpningen. Lika litet *nu* som för tvänne år sedan tror jag ställningen i Europa uppmanar till vidtagande af sådana genomgripande förändringar, hvarigenom vår nuvarande arméorganisation skulle sönderbrytas och ersättas af en ny, hvilken säkerligen ej under närmaste framtiden skulle erhålla nödig fasthet.

Men äfven om man lemnar detta å sido, kan man dock icke finna annat än besynnerligt, att Riksdagen skulle vilja af Regeringen äska ett förslag till landtförsvarets organisation, utan att lemna någon sorts ledning derför eller angifva några grunder, hvarpå Riksdagen tänkt sig att en sådan organisation skulle hvila. Här står visserligen i Utskottets Utlatande, att det skulle vara en affösning på billiga grunder; men hvad menas med dessa billiga grunder? Af Herr Statsrådets och Chefens för Landtförsvars-departementet anförande till statsrådsprotokollet ser man kostnaden för hela indelningsverket beräknad till i rundt tal 3,250,000 R:dr, hvilket belopp, kapitaliseradt efter 5 procent, skulle motsvara ett kapital af 65,000,000 R:dr. Nu frågar jag: är det troligt, att rust- och rotehållarne skulle vilja kapitalisera denna utgift efter 5 procent, då man besinnar, att i vårt land de fleste jordbrukarne äro skuldsatte och betala 6 procent på sina lån? Nej, mina Herrar! det är icke troligt, ty det är omöjligt, nemligen under nuvarande förhållanden, och således bör äfven all tanke derpå för det närvarande öfvergifvas. Och om det äfven låte sig göra, så skulle dock rust- och rotehållarne tvifvelsutana taga med i beräkningen, att den nya organisationen blefve dyrare än den gamla, och att allmänna bevillningen således komme att ökas, hvadan jorden ytterligare finge betala bevillning till försvarsverket; men icke är det troligt, att rust- och rotehållarne skulle först vilja kapitalisera sina onera till indel-

ningsverket för att sedan ytterligare få betala afgifter till försvarsverket på en ny väg. Dessutom tillkomme naturligtvis äfven en utsträckt beväringsskyldighet och en utsträckt öfningstid. Allt detta skulle af dem utan tvifvel tagas i betraktande och inverka på bestämmandet af aflösningens egentliga belopp.

Således äro här så många frågor, som framställa sig öfver huru man skulle tänka sig en aflösning, att jag ser ingen möjlighet för Regeringen att kunna framlägga ett förslag dertill, utan att någon ledning är af Riksdagen lemnad.

Jag tror dessutom icke, att det kan vara skäl att nu begära ett nytt förslag, innan Kongl. Maj:t förelagt Riksdagen det, som år 1867 äskades; ty jag kan icke tillerkänna Herr Statsrådets och Chefens för Landtförsvarsdepartementet yttrande till protokollet egenskapen af kungligt förslag, förr än det af Kongl. Maj:t blifvit gilladt och af Stats-Rådets öfrige ledamöter tillstyrkt. För närvarande hafva Stats-Rådets öfrige ledamöter förklarat sig icke varit i tillfälle att ingå i en närmare pröfning af nämnda förslags alla detaljer; och det kan äfven tänkas, att Kongl. Maj:t med anledning af de åsikter, som här inom Representationen uttalats, skall finna sig befogad att något modifiera det förslag, som af Herr Statsrådet och Chefen för Landtförsvars-departementet blifvit Kongl. Maj:ts pröfning underställt, och att vi således till nästa riksdag kunna motse ett nytt kungligt förslag.

Men om jag får uttala min enskilda mening, så tror jag, att vi alla hinna dö, innan någon genomgripande ombildning af försvarsväsendet kommer att ske. Skulle Regeringen finnas benägen att uppgifva största delen af stammen, det vill säga för infanteriet, med bibehållande af en sådan endast för specialvapnen, då kan det väl hända, att en ombildning kan genomföras; men utan att detta inträffar, vågar jag såsom bestämdt säkert påstå, att någon förändring under den närmaste tiden icke kan ega rum, ty icke kunna rust- och rotehållarne lemna aflösning till något belopp, som är värdt att tala om. Men deremot tror jag, att åtskilliga speciela reformer kunna genomföras, och Herr Statsrådet och Chefen för Landtförsvars-departementet har i sitt stora arbete, hvars förtjenster jag är den förste att erkänna och till deras fulla värde uppskatta, äfven om jag icke gillar alla dess detaljer, uppgifvit vissa delar af arméadministrationen, som böra ändras, såsom t. ex. genom Generalstabens sammanslagning med Topografiska korpsen, förändring af intendenturen m. m. Dessa ändringar kunna utan väsentliga rubbningar genomföras, och om Kongl. Maj:t för bestridande af de ökade kostnader, som derigenom kunna uppstå, använder t. ex. de medel, som kunna inbesparas genom båtsmansrotarnes uppförande på vakans, marinregementets indragning m. m., så tror jag, att derigenom kunna åstadkommas de förändringar, som nu äro behöfliga och för den närmaste framtiden möjliga.

Men innan jag slutar, anhåller jag att än en gång få fästa uppmärksamheten derpå, att om Kammaren eller Representationen ändock vill enligt Utskottets hemställan begära, att Kongl. Maj:t skall täckas framlägga förslag till aflösning af indelningsverket, så torde det vara skäl att man med ens säger ut, på hvilka grunder man önskar att en sådan aflösning skall ske; ty det uppdraget att nedlägga tid och möda på utarbe-

tandet af förslag, hvilka, när de framkomma, endast skola möta ett bleklagdt nej, tror jag icke mången skall vilja åtaga sig, och det vore sålunda Representationen mindre värdigt att söka gifva Regeringen ett sådant uppdrag.

På grund af hvad jag haft äran anföra anhåller jag, att Herr Talmannen ville framställa proposition på afslag å Utskottets nu föredragna hemställan.

Herr Key: Då jag förliden Onsdag yttrade mig i detta ämne, framställde jag äfven förslag till en annan redaktion af denna 37:de punkt. Jag gjorde detta af det skäl, att, om man, såsom Utskottet hemställt, blott i allmänhet antydde, att det blifvande förslaget till organisation af landförsvaret borde byggas på grundsatserna af allmän värnpligt, så skulle Regeringen lemnas i ovisshet om hvad Representationen egentligen ville; jag gjorde det så mycket heldre, som jag är fast övertygad, att ett för svar med de förpligtelser, den allmänna värnpligten innebär, blir mera kraftigt och pålitligt och på samma gång mindre kostsamt och besvärligt, om detsamma grundas på stam. Jag anser därför att, äfven om en allmän värnpligt införes, stam såsom princip alltid bör bibehållas.

Denna stam, som bör kunna vara mindre än den nuvarande arméen, kan bildas på tre sätt, antingen genom indelning, genom värfning eller genom rekapitulation. I flera främmande länder, såsom t. ex. Preussen och Frankrike, eger det sistnämnda sättet rum, i förra landet efter 3 och i det sednare efter 5 års tjänstgöring; en militärtjänst af 10 år i Preussen och 12 år i Frankrike berättigar till befordran till åtskilliga civila beställningar i rikets tjänst; detta verkar också, att en dylik rekapitulation med begärlighet omfattas af de värnpligtige.

Det har blifvit yttradt, att, om Utskottets förslag skulle oförändradt bibehållas, så skulle häri ligga en inkonsequens mot Riksdagens vid 1867 års riksdag i ämnet fattade beslut. Jag tror så äfven; vid nämnda riksdag begärdes ett förslag till arméens omorganisation, bygd på grunderna af stam, befäl och trupp samt beväring; att nu motsätta sig införandet ånyo af dessa bestämmelser i förevarande punkt vore ett frångående; att säga dem der vara underförstådda och fördenskull icke behövas, det vore ett kringgående och ingendera delen egnad att ingifva Regeringen någon aktning eller något förtroende att Representationen vet hvad den vill, eller vill hvad den vet. Häremot ser jag icke någon inkonsequens deri, att, när man begärt förslag till lindring eller ock aflösning af indelningsverkets besvär och man blott erhållit ett förslag till lindring, man då äfven begär att få veta hvad en aflösning skulle anses medföra för kostnad, särdeles som man icke känner sig tillfredsställd med det förra förslaget. Dessutom kan alltid ett alternativ vara bra att hafva, ty det kan gifva klaven till ett tredje, som är bättre än de båda andra. På grund af dessa skäl och hvad jag vid behandlingen af förevarande utlåtande förliden Onsdag i ämnet anført, anhåller jag, att Riksdagen, för att inlägga en mera bestämd åsigt om hvad den tänker i ämnet samt tillika handla i konsekvens med hvad Riksdagen förut i ämnet beslutat, ville hos Kongl. Maj:t i underdånighet anhålla om utarbetande och framställande af ett förslag till såväl indelningsverkets aflösning på billiga vilkor för den ro-

terade och berustade jorden, som organisation af landtförsvaret, byggd på grundsatsen af allmän värnpligt med stam och tillräckligt befäl, samt på en rättvis fördelning af de bördor, som landets försvar kräfver.

Herr *Hedenberg* förenade sig i detta anförande.

Herr *Ribbing*: Så besynnerligt det än kan vara att, sedan ett förslag blifvit framlagdt af Utskottet, man nödgas försöka anställa en undersökning om hvad detsamma egentligen innehåller och betyder, så är dock ett sådant försök vid nu föredragna punkt föranledt af de yttranden och utläggningar af samma punkt, som under diskussionen blifvit gjorda till och af medlemmar i Utskottet. Det har blifvit yttradt, att denna 37:de punkt icke skulle utesluta Riksdagens år 1867 uttalade önskan att af Regeringen få ett förslag till landtförsvär, grundadt på *stam* och *beväring*. Utskottet har dock med uttryckliga ord tillstyrkt, att Riksdagen skulle hos Regeringen begära ett dylikt förslag, bygdt på grundsatsen om allmän värnpligt. Såvidt jag nu vet, betyder allmän värnpligt den hvarje vapenför medborgare lika åliggande pligt att vid behof komma fosterlandet vid dess försvar till hjälp. Med bibehållande af denna princip kunna visserligen flera närmare bestämningar vid dess genomförande stadgas; en del af den allmänna beväringen eller de värnpligtskyldige kunna nu visserligen genom fördelning af beväringen i vissa åldersklasser med olika skyldigheter, för en eller annan klass, i högre grad öfvas, såsom t. ex. om en klass bibehålles längre i garnison för öfning än de andra o. s. v. Men deremot kan någon *stam* icke, om den nämnda principen qvarhålles, bredvid den allmänna värnpligten inrättas, ty en sådan kan, enligt mitt förmenande, icke bildas på annat sätt än genom indelning eller värfning, i hvilka båda fall denna *stam* ju är byggd på något helt annat än den allmänna värnpligten. Jag kan således icke fatta något landtförsvär, grundadt på allmän värnpligt, men som tillika uppställer såsom vilkor *stam* och *beväring*. Vidare måste jag fråga hvad verkliga meningen är med Utskottets tillstyrkan, att Riksdagen skulle ingå till Kongl. Maj:t med anhållan om utarbetandet af ett nytt förslag i ämnet. Detta har visserligen förut synt mig klart, ehuru motiveringen af denna punkt är, att jag så må säga, temligen suddig, något som dock icke är ovanligt i detta Betänkande äfven i öfrigt. Men nu har en talare yttrat, det meningen med skrifvelsen icke skulle vara det Riksdagen härigenom skulle hafva uttalat något bestämdt gillande af ett landtförsvär, grundadt på allmän värnpligt, samt att icke heller Regeringen häraf bör hemta anledning att tro, det Riksdagen skulle vara böjd att antaga ett förslag, om ett sådant, bygdt på nämnda princip, af Regeringen framlades; och har samme talare i ett föregående plenum till och med förklaradt, att det borde vara lätt att inse, det Utskottet begärt utarbetandet af Kongl. Maj:t utaf ett nytt förslag, endast på det att Representationen sedermera må komma i tillfälle att tillse, om den kan gilla eller ej den princip, hvarpå samma förslag komme att byggas. Allt detta framgår dock ingalunda tydligt af sjelfva klämman i Utskottets hemställan; ja, jag vågar påstå att det alldeles icke derur kan inhemtas. Hittills har man nemligen ansett, att de båda statsmagterna stode i det förhållande till hvarandra, att de egde tillsammans rådgöra och öfverenskomma om bästa sättet att ordna landets angelägenheter, och att det vidare sedermera tillkomme Regeringen, såsom den exekutiva

myndigheten, att utföra statsmagternas beslut, och lyckligtvis eger detta förhållande rum ännu i dag, hvaremot, enligt den teori, som man nu tyckes vilja uppställa, Regeringen skulle blifva allenast ett slags räkne- och skrifbiträde åt Representationen, när denna någon gång skulle tycka, att det skulle blifva roligt nog att se huru ett förslag i en eller annan syftning komme att taga sig ut på papperet. Detta nya förhållande är för oss i allmänhet så obekant, att en sådan åsigt svårligen, ännu åtminstone, skall lyckas vinna anklang eller ens fattas vara menad i en föreslagen skrifvelse till Regeringen; och jag må tillägga, samma ställning mellan de båda statsmagterna vore ej heller önskvärd eller nyttig, om icke af någon annan orsak, så, för att nyttja ett här mycket begagnadt skäl, redan derföre att detta skrifvare-biträde åt Riksdagen komme att blifva alltför dyrt. Jag håller mig således till det förmenande, att, derest Riksdagen ingår till Kongl. Maj:t med begäran om utarbetande af ett förslag till landtförsvär, bygd på grundsatsen om allmän värnpligt utan stam, Kongl. Maj:t kommer att taga samma framställning på fullt allvar och således anser, att Riksdagen för sin del gillat grundsatsen om allmän värnpligt.

Menar man åter verkligen något annat med Utskottets hemställan, än hvad Utskottets hemställan innehåller, så bör man också tydligt uttala detsamma. — Den siste talaren yttrade, till försvar för Utskottets hemställan och dess tolkning i något mildrad form än den förut nämnda, att det vore bra för Representationen att ega alternativa förslag att vädja emellan; detta må nu så vara och kunde måhända böra tagas i övervägande, i fall frågan vore om att nu för första gången med en anhållan om förslags framläggande ingå till Kongl. Maj:t; men då man känner, att Riksdagen redan för två år tillbaka ingått till Kongl. Maj:t med begäran om ett förslag till landtförsvärets ordnande, grundadt på stam och bevärning, så torde det nu vara något för sent att tala om alternativa förslag, sedan Kongl. Maj:t redan gått Representationens önskan till mötes och uppgjort ett förslag enligt Riksdagens önskningsar. Detta förslag har, enligt hvad Kongl. Maj:t förklarar, ännu icke blifvit så pröfvadt, att Kongl. Maj:t funnit godt att i dess helhet framlägga detsamma för Riksdagen; men då Riksdagen begärt utarbetande af ett sådant på vissa grunder bygd förslag, samt Kongl. Maj:t förklarar att detsamma numera är utarbetadt och blott behöfver en ytterligare pröfning; är det då väl skäl, att, innan samma förslag blifvit pröfvadt, Riksdagen nu efter två års förlopp ingår till Kongl. Maj:t med begäran om ett nytt förslag, bygd på andra grunder? Att på detta sätt öfvergifva ett förslag, innan detsamma blifvit pröfvadt, anser jag innebära uttryck af en sådan missaktning för Kongl. Maj:t och dessutom gifvit ett så ofördelaktigt intyg på Representationens vård om sitt eget anseende, att allenast dessa rent formela skäl synas mig fullt tillräckliga för att Riksdagen icke måtte bifalla Utskottets hemställan i 37:de punkten.

Med anledning af åtskilliga yttranden, framställda under den hela Utlåtandet omfattande diskussionen, bör jag emellertid icke underlåta att taga i betraktande de skäl Utskottet för sitt förslag i denna punkt anfört, för att se till om dessa skäl möjligen skulle vara så starka, att de konsiderations-skäl, hvarom jag nyss talat, för de förra uudantagsvis i

detta fall borde stå till sidan. Det är egentligen två hufvudskäl, som blifvit af Utskottet för dessa förslag anförda: det ena, att indelningsverket står i så nära samband med frågan om en utvidgad värnpligt, hvilken sednare Utskottet ansett nödig för landförsvarets ordnande, att denna värnpligt icke kan införas utan upphäfvande af nuvarande rustning och rotering; samt det andra, att indelningsverket är orättvist, emedan det drabbar jorden ojemnt. Må vi i korthet pröfva halten af hvardera bland dessa skäl. I afseende på det förra, eller det om betydelsen, den rättsliga verkan af knektekontrakten i förhållande till värnpligten, ber jag att få erinra, att, då knektekontrakten uppgjordes, detta i sig innebar, att den jord, som förut varit utsatt för utskrifning för sina innehafvare, befriades från detta onus mot vilkor af rotering. När skulle nu brott emot knektekontrakten alltså inträffa? Jo! derest, jemte rotering, utskrifning ånyo lades på denna *jord*. Deremot inträffar icke brott emot dessa kontrakt, om, med bibehållande af nämnda å jorden lagda realonus, alla Svenska medborgare åtaga sig ett onus för fäderneslandets försvar, i hvilket fall jag förmodar, att rust- och rotehållare väl äfven få anses och vilja anses såsom Svenska medborgare. Den här ifrågasatta utskrifningen utgör nemligen ett *personligt* onus för alla Svenska medborgare. För att belysa detta förhållande medelst en analogi ber jag att få anföra ett exempel. Då en person af Kongl. Maj:t utnämnes till ett embete, ingår han ju med Kongl. Maj:t ett kontrakt om fullgörande af visst arbete mot erhållande i stället af viss lön. Sedermera beslutar Riksdagen och Kongl. Maj:t godkänner viss skatt å kapital och arbete under benämning bevilling, hvilken äfven drabbar embetsmannens lön, som han således aldrig får fullt ut, utan tager Kongl. Maj:t och Kronan en del deraf tillbaka. Nu får han således icke fullt ut den lön, hvartill han genom kontraktet erhållit rättighet, men vill väl någon påstå att kontraktsbrott därför har skett, eller att embetsmannen, för att ej kontraktsbrott skall ske, bör vara befriad från allmänna bevillingen? Derest den ifrågasvarande värnpligtsskyldigheten lades uteslutande på den roterade jorden, då skulle kontraktsbrott hafva skett; icke när den erkännes och dess utgörande beslutas såsom en allmänt medborgerlig personlig pligt. Vill man *icke* försvara fäderneslandet, då bör man, på sätt en talare förliden Onsdag yttrade, taga sitt knektekontrakt i handen och förklara sig fri från alla vidare skyldigheter i detta hänseende samt sedan lugnt sätta sig och se efter, om Sverige förblifver ett konungarike eller — för att nyttja ett i denna Kammare välbekant uttryck — öfvergår till ett furstendöme.

Vill man åter försvara fosterlandet, så måste man ock vilja det och naturligen hvad som därför utgör nödiga vilkor, alltså vilja utvidgning af värnpligtens fullgörande, om detta är ett sådant nödvändigt vilkor för fosterlandets försvar — men med detsamma är det ock klart, att grunden till denna vilja och pligt *icke* är något kontrakt med högstsalig Konung Carl XI, utan det är fosterlandet. Saken är i detta fall den, att, hade någon ock tio knektekontrakt i sin hand, är det dock ett, som den sällige herren icke i dessa lofvat, ej heller kunnat lofva: att fosterlandets behof af försvar skulle blifva detsamma i alla tider, oaktadt de förändrade förhållanden, som under tidernas lopp inträffat, och att hvad som under

hans

hans tid må för försvaret hafva varit tillräckligt, nu och i all framtid skall så förblifva.

Det andra skälet, som Utskottet anfört, är den orättvisa, som ligger i nuvarande rustning och rotering, enär den drabbar jorden så olika, då en del jord är hårdt roterad, annan icke alls. Jag ber i anledning häraf att få erinra, att vi nu icke stå vid uppgiften att konstruera ett nytt samhälle, utan att vi befinna oss i ett gammalt, hvarest sedan århundraden tillbaka genom åtgärder, hvilka nu icke utgöra föremål för ändring eller rättelse, jorden blifvit olika onererad. Jemväl vill jag erinra, att all jord, såsom egendom betraktad, har egentligen såsom kapitalvärde blott det som återstår, sedan besvär och onera blifvit utgjorda: och om genom sekelgamla beslut, som numera icke stå att ändra, somlig jord blifvit skattlagd och roterad samt annan jord deremot blifvit säteri och sluppit rotering, så är allt detta numera ett faktum, som ej innebär något annat, än att två olika jordegendomar, om ock i sig jemngoda, hafva olika kapitalvärden, derigenom att den ena jordegendomen erhållit hårdare onera än den andra. Om en person nu köper ett hemman och betalar detsamma efter dess värde såsom roterad jord och hans granne köper ett icke roteradt hemman, till exempel ett säteri, i sig af lika godhet som det förra, men betalar mera i följd af dess större kapitalvärde såsom säteri: hvari ligger då egentligen orättvisan? Männe deri, att den ene för en mindre summa penningar icke fått lika mycket som den andra för en större? Det nästa steget, konsekvensen af Utskottets åsigt, är att säga: min granne har ett hemman med större areal än mitt och detta är en orättvisa som skall hjälpas genom att frångå honom en del af hvad han lagligen förvärfvat! hvart skulle väl detta leda? Jo! dertill att plundra den som har mera. Och må man väl märka: om en orättvisa ligger deruti, att somliga ega jordegendom af mindre kapitalvärde än andras, så är det ju tydligt, att en ännu större grad af orättvisa ligger deruti, att så många Svenska medborgare finnas, hvilka ega ingen jordegendom alls, hvarken roterad eller oroterad jord, och huru skola väl dessa kunna hjälpas? Jo! genom att taga från dem som ega något. Dessa äro konsekvenserna af Utskottets *andra* skäl till skrifvelsen.

Vill Svenska Folket försvara sitt fosterland och dertill då ock använda sådana utvägar, hvilka kunna verka för detta försvar, då eger otvekydigt Svenska folket rätt att genom sin Representation besluta om de åtgärder, som derför äro nödiga, och sådana beslut fatta vi dagligen. Något hinder för att pröfva oss och besluta om bästa och lämpligaste sättet för landets försvar ligger ej i de nämnda förhållandena; och är det således icke skäl att, innan vi pröfvat det förslag vi sjelfva begärt, kasta bort detsamma för att begära ett nytt, bygd på helt olika principer.

På samma gång jag vill ett försvar så starkt som möjligt, medgifver jag tillika gerna och yrkar, att man bör söka göra detsamma så billigt som möjligt, samt vidare att, då den roterade jorden onekligen är hårdt tryckt, man bör söka förskaffa densamma all den lindring, som med billighet och rättvisa är öfverensstämmande; men detta bör dock icke uppställas såsom vilkor för att förmå de roterade att med andra Svenska medborgare deltaga i den personliga skyldigheten att försvara sitt fosterland, utan grunden är att man alltid bör söka göra så många medborgare

som möjligt så lyckliga som möjligt: detta är billigt mot dem och fördelaktigt för det hela. Men med erkännande af att ett försvar för *godt pris* alltid utgör en uppgift och synpunkt vid försvarets ordnande, vill jag dock erinra, att detta billiga pris dock först i andra hand kommer i betraktande. Det viktigaste är att se till, att försvaret blir *tillräckligt starkt* och i öfrigt ändamålsenligt. Nu veta vi emellertid ju icke, om ej Kongl. Maj:ts förslag, som ännu icke blifvit framlagdt och pröfvadt, möjligen är både det bästa och det minst dyra. Jag återkommer därför till mitt förra yttrande att, innan vi ingå till Kongl. Maj:t med begäran om ett nytt förslag rörande armé-organisationen, fotadt på helt nya grunder, vi böra se till, om icke det redan utarbetade förslaget är lämpligt och ändamålsenligt.

Af alla dessa skäl och med tillbörligt afseende å Kongl. Maj:ts och Representationens eget anseende samt sakens eger natur, anser jag mig böra yrka, att Kammaren afslår Utskottets hemställan i förevarande 37:de punkt, äfven med den modifikation Herr Key dertill föreslagit.

I detta yttrande hördes många ledamöter instämma.

Herr Grefve Posse: Jag skulle icke hafva deltagit i denna lifliga konkurrens om ordet, derest icke en fortsatt tystnad å min sida kunnat tolkas såsom ett obetingadt bifall till förslaget.

Då jag för ett eller annat år sedan läste en brochyr, anslogo mig särdeles mycket följande ord deri: "Hvarje stat måste återgå till en rätt uppfattning af en gammal sats, som nu tyckes vara undanskjuten och glömd. *Litet men godt*. Icke emedan hären är stor, utan emedan den är god, kan ett litet folk räkna på densamma till upprätthållande af sin frihet och ära.

Må dessa mindre stater icke vilja yfvas med en större siffra, en större armé, än de kunna väl bära, väl sköta, underhålla och öfva.

Nederlaget är annars för handen."

Dessa tänkvärda ord, hvilka man måhända igenkänner, utgingo från ett håll, som gaf giltig anledning till förhoppning, att den grundsats, de innebära, skulle godkännas vid uppgörande af förslag till landtförsvarets ordnande. Till min öfverraskning har jag dock funnit, att man för försvarets ordnande i främsta rummet fordrar en större numerär soldater än den nuvarande, att Herr Krigsministerns förslag ifrågakäst, utöfver de omkring 120,000 man som den nu befintliga indelta arméen och fem beväringsskasser erbjuda, ytterligare fem åldersklassers beväring, hvarigenom landet skulle underkasta sig icke blott indelningsverkets tunga oförminskad, utan äfven utskrifning af tio beväringsskasser. Kan denna grundtanke för ordnandet af vårt försvar vara den rätta? Jag tror det icke. Det synes mig med våra tillgångar och vår förmåga mera öfverensstämmande att ordna försvaret utan att tänka på tillökning i den redan befintliga numeriska styrkan utslutande genom att tidsenligt organisera och beväpna redan tillgänglig stam och beväring samt genom ändamålsenligt tillgodogörande af indelningsverkets alla tillgångar. Ställer man organisationen på denna bas, skall landet, utan att behöfva underkasta sig outhärdliga uppoffringar, kunna underhålla en visserligen liten, men i alla fall god armé, och det skall undvikas att vidare fortsätta denna förödmjukande strid emellan

statsmagterna om indelningsverkets afösning eller lindring, som blifvit en följd af den ifrågasatta ökade beväringsskrifningen.

Till denna anmärkning ber jag dock att få foga det erkännande, som är allmänt i landet, att Herr Krigsministern med oförtröttadt nit egnat mycken omsorg åt denna fråga, vid hvars slutliga lösning det af honom nedlagda värderika arbetet kan blifva af stort värde.

Jag öfvergår nu till den föredragna punkten, och kan dervid icke undgå att finna stora skiljaktigheter emellan de åsikter, som Riksdagen år 1867 uttalade, och hvad Utskottet nu föreslår. Vid förstnämnda tillrälle förklarade Riksdagen sin åsigt vara, att arméen borde bestå af stam, befäl och beväring, men detta är uteslutet ur den skrifvelse, om hvilken nu är fråga. Jag anser mig då berättigad till det antagande, att Riksdagen år 1867 hade en klarare uppfattning af hvad den ville, och att denna nu är mera sväfvande, utom i det afseendet att man nu vill bestämdt uttala en önskan om indelningsverkets afösning. Genom den behandling, man nu lemnat frågan, har man sannolikt icke fört den framåt.

Den stora princip, som först blifvit uttalad af forntidens republiker, och som den Franska i vår tid åter kallat till lif och som slutligen blifvit tillämpad af Preussen, den nemligen att hvarje medborgare är pliktig att försvara sitt fosterland, visade år 1813, då Preussen befann sig på branten af undergång, hvilken kraft den bär inom sig. Preussen kunde då inom den korta tiden af några få veckor uppställa en armé å 120,000 man, som snart ökades till 300,000 och sedermera besegrade Frankrikes segervanda legioner vid Grossbeeren och Leipzig. Jag medgifver villigt, att denna princip är stor; men det torde å andra sidan icke förbises, att, om den skall tillämpas i sin fulla utsträckning, medför den större bördor, än ett folk bör underkasta sig, då det afstått från hvarje eröfringslystnad och vill inskränka sig till försvaret af sin sjelfständighet.

Vid behandlingen af denna fråga, särdeles vid denna riksdag, har man icke uttalat hvad man menar med allmän värnpligt, man har icke definierat den. Det finnes mången i denna Kammare, som vet hvad den betyder, då den medför en tung börda, men det finnes också andra, som tro att den kan genomföras utan att blifva betungande, att den är liktydig med ett godtköpsförsvar. Jag tror dock, att desse sednare icke kunna vinna hvad de åsyfta, nemligen ett både starkt och billigt försvar.

Så länge man icke tydligt och oförtydbart uttalar hvad man med allmän värnpligt menar och hvad man vill offra på fäderneslandets altare för att genom en derpå grundad arméorganisation få ett fullt tillfredsställande försvar; så länge man icke uttalar hvad man menar med en billig afösning, hvilket också är ett sväfvande uttryck, skall jag icke med min röst bidraga till att sönderbryta det försvar vi redan ega. När man kommer och säger: vi vilja nu, sedan vi lärt känna dem, åtaga oss de bördor för folkbeväpningen, under hvilka Preussen och flera andra länder nu sucka; då men icke förr kan jag måhända finna mig nödsakad gifva min röst för upphäfvande af indelningsverket.

Dessutom torde det förefinnas betänkligheter, huruvida man under nuvarande förhållanden har giltig anledning att framlägga en sådan skrifvelse som den ifrågavarande. Af det vid Kongl. Maj:ts Proposition fogade statsrådsprotokoll inhemtas, att Hans Maj:t Konungen i diktamen till

protokollet yttrat följande: "Hvad särskildt indelningsverket beträffar, finner jag detsamma vara af den vigt för försvarsväsendet, att någon rubbning eller eftergift deruti, utöfver hvad nu blifvit ifrågasatt, ej bör ega rum". Det är tydliga ord, uttalade af Konungen i Rådet, och deraf måste dragas den slutsats, att en framställning i motsatt syftning icke skulle vinna afseende hos Konungen eller dess rådgifvare.

Slutligen finnes ett grannlagenhetsskäl, hvilket redan blifvit påpekadt, men å hvilket jag ber att ytterligare få fästa uppmärksamheten. Riksdagen har år 1867 i underdånig skrifvelse med angifvande af vissa hufvudgrunder anhållit om framläggande af ett förslag till arméens organisation, och detta förslag har Riksdagen ännu icke hufvudsakligen pröfvat. Innan det skett, torde det således icke vara lämpligt att besvara Kongl. Maj:t med framläggande af ett nytt förslag i ämnet.

På alla dessa skäl anhåller jag om afslag å Utskottets hemställan i 37:de punkten.

Herr Ekenstam: Jag har begärt ordet endast för att tillkännagiva, att jag yrkar bifall till förslaget med det af Herr Key gjorda tillägget.

Herr Hedlund: Då Utskottet funnit sig nödsakadt att afstyrka bifall till de af Kongl. Maj:t framlagda grunderna, framställde sig ovilkorligen frågan, huruvida man hade rätt att stadna vid denna negativa lösning för ögonblicket af det vigtiga ärendet, eller huruvida man icke borde gifva Regeringen någon anvisning om den väg Riksdagen ansåg böra beträdas vid det föreliggande reformarbetet. Så uppstod inom Utskottet fråga om indelningsverkets aflösning, hvaraf krigsorganisationens byggande på den allmänna värnpligtens grund måste blifva en följd, och så vann den meningen majoritet, att Riksdagen borde hos Regeringen begära ett förslag i detta syfte. Det är, om man så vill, ett skrifbiträde, som deri blifvit begärdt; men af hvilken skulle väl detta i förevarande fall begäras, om icke af Regeringen? Eller anser man, att Riksdagen borde sjelf utse en komité för detta ändamål? Jag tror för min del ej, att tiden för riksdagskomitéers nedsättande ännu är inne; men yrkar man derpå -- välan, icke skall jag skygga tillbaka därför.

Att Kongl. Maj:ts Propositioner nu ej kunnat bifallas, och att sålunda den af Chefen för Kongl. Landtförsvars-departementet uppgjorda organisationsplanen kan anses hafva förfallit, har legat i sakens natur. På den ståndpunkt denna sak och den allmänna meningen derom ännu befinna sig, skall näppeligen något förslag till försvarsverkets ombildning hafva kunnat utarbetas, som erhållit *båda* Kamrarnes bifall. Det som varit acceptabelt för den era hade helt visst blifvit förkastadt af den andra. Men icke bör man deraf draga den slutsats, att Herr Krigsministerns arbete varit förgäfvat. Det har fastmer, enligt mitt förmenande, utgjort ett både nödvändigt och nyttigt moment i denna reforms utveckling, erbjudande å blifvande organisationsplaner en rik källa för inhemtande af sakuppgifter.

Man har här upprepat påståenden, att Herr Krigsministerns förslag stödjer sig på 1867 års Riksdags beslut och man har deri funnit ett skäl till förslagets antagande af denna Riksdag. Man torde dock härvid ej böra förbise, att det åberopade riksdagsbeslutet framgick utur en kompro-

miss mellan stridiga meningar, hvilket Regeringen ej bort förbise, så vida man skulle ega någon utsigt till framgång. Det har väl varit framför allt af vigt att beakta, på hvilken ståndpunkt föreställningssättet inom Andra Kammaren i detta fall befann sig.

Jag hade trott, att frågan om knektekontrakten nu vore utagerad, men då hon åter blifvit upptagen, ber jag att få mot det upprepade argumentet, att beskattningen ingått i egendomsvärdena, erinra, det detta argument saknar all rättsgiltig grund. Uppdagar en köpare af en egendom, att en afgäld, t. ex. en ränta, som ingått i köpet, är obehörig, så befriar han sig derifrån, oberoende af köpeskillingen; skolande helt visst domstolen icke fästa något afseende vid ett motpartens yrkande i det syfte, att afgälden borde till honom utgå, derföre att köparen erhållit gården till ett billigare pris, än om den omtvistade räntan icke förefunnits. Kunna egarne af den roterade jorden lagligen styrka, att den så kallade grundskatt, hvarmed de friköpt sig från utskrifning, icke kan dem vidare lagligen aftvingas, så lærer argumentet rörande skattens ingång i egendomarnes värden dervid icke kunna gälla såsom motbevisning.

Herr Krigsministern har här berört frågan om Schweiz's krigsförfattning. Jag är ledsen att icke hafva åhört denna del af hans yttrande; men vill dock här upplysa, att då det varit ett gängse rykte, att Schweiz vore sysselsatt att ombilda sitt försvarsväsen i de stående arméernas riktning, med t. ex. 280 à 300 öfningsdagar, m. m., så saknar detta rykte all grund. Jag har här i min hand den nya planen till det Schweiziska Edsförbundets militärorganisation, och finner der öfningstiden för infanteriet under de 7 år, som omfatta tjänstgöringen i första uppbådet, eller den egentliga aktiva arméen, vara bestämd sålunda: rekrytundervisningen varar 34 dagar, börande den fulländas i värnpligtens första år. Under påföljande sex år hafva uppbådets infanteribataljoner 6 dagars årlig repetitionskurs, hvarförutan manskapet sammandrages *kompani-* eller *halfkompani-*vis till skjutöfningar under 2 dagar om året. Detta gör tillsammans 84 dagar under 7 år för hvarje infanterist. Härtill kommer, att årligen skall sammandragas en division till minst 10 dagars öfningar. Jag känner ej, om detta omfattar hela uppbådet, men om så är, tillkomma dermed 60 dagar. Om reservens och landtvärnets korta repetitionsöfningar är här icke skäl att tala, då det första uppbådet i Schweiz redan upptager en styrka af nära 90,000 man, hvilket, i förhållande till folkmängden, motsvarar en numerär af 140,000 man hos oss. Det är likväl att märka, att den nya planen lägger synnerlig vigt vid militäröfningars införande i skolorna, så att den militära bildningen går hand i hand med den borgerliga uppfostran.

I fråga om kostnaderna för det Schweiziska arméväsendet vill jag blott erinra, att de siffror jag i detta hänseende i skrift framlagt äro riktiga och ovederlagda.

En invändning mot en armébildning grundad på allmän värnpligt ligger i den fråga, som under början af dessa öfverläggningar blifvit framställd, nemligen: hvarifrån skall man erhålla en stam? Ehuru jag icke delar deras åsigt, som påyrka en stam i meningen af så kallad *stamtrupp*, finner jag den framställda frågan lätt att besvara. En *stamtrupp* kan utbildas ur beväringen på *tvänne* vägar: genom utlottning och genom be-

talning. För den förra hafva vi i Sverige en berättigad motvilja; men den andra återstår.

Fem åldersklassers beväring gifver oss en styrka af cirka 100,000 man, deraf, då den första åldersklassen hänföres till rekrytbildningen, kvarstår en armé af 80,000 man. För att erhålla en fjerdedel af dessa till stamtrupp erfordras att uttaga 20 procent af de godkände beväringsskyldige för hvarje år. Det lider intet tvifvel, att ju med en ersättning af t. ex. 50 R:dr om året per man (Vermlands fältjägare aflönas med 35 R:dr per man) man skulle erhålla tillräckligt antal ungt manskap, som åtog sig den ökade öfning, som stamtruppen skulle kräfva. Kostnaden härför blifver blott en million R:dr om året, således ojemförligt mycket mindre än vår nuvarande infanteri-stam kräfver.

Här bör erinras, att då man för nödvändigheten af stamtrupp åberopar exemplet med Frankrikes rekapitulanter, så är detta exempel föga giltigt. Desse rekapitulanter bilda icke egen trupp, tillhöra ej heller cadren, utan äro ingenting annat än gamla soldater, blandade med de yngre, utan annat företräde än en något högre aflöning; varande i öfrigt, till följd af deras dåliga moraliska egenskaper, utdömda af en bland Frankrikes förste militärer, General Trochu, såsom ett förderf för arméen och en olycka för det borgerliga samhället. Om Preussens fåtal af återvärfvade soldater är ej värdt att tala.

Men inom hvarje armé-organisation ligger en synnerlig vikt vid den *verkliga* cadren, det är befålet och underbefålet. Och häri torde ligga en af de svåraste bristerna i vårt närvarande system. Hos officern, som skall leda och öfva en trupp, fordras icke blott insigten i yrket, utan derjemte vissa moraliska egenskaper, som näppeligen låta sig i skolan förvärfvas af den, som icke eger dem af naturen. Dessa egenskaper kunna blott föga beaktas, då en ung man redan vid 15 à 16 år predestineras till officer, vinnande anställning och befördran blott på grund af sin skolbildning, utan hänsyn till den särskilda förmågan att föra befäl och göra sin myndighet gällande genom moralisk öfverlägsenhet. Inom en milisarmé råder ett annat förhållande.

Den officersbildning jag vågat föreslå, då den unge beväringsofficern, först efter det han pröfvat sin kallelse och blifvit sjelf pröfvad, kan öfvergå till officer af yrket, undanrödjer väsentligen denna svåra brist, görande officerskallet beroende af dugligheten, men ej af börd eller andra yttre omständigheter.

Herr Krigsministern har uppläst ett yttrande af den gamle Schweizer-generalen Dufour, hvilket inneburi ett godkännande af Herr Krigsministerns organisationsplan. Jag har ock talat vid denne general, hvars mening då var, att de gamla och de unga soldaterna aldrig borde blandas tillsammans på sätt som nu föreslås. Den gamle generalen varnade ifrigt mot detta "blandningssystem", hvarigenom hvardera truppen skulle förlora sitt egendomliga företräde, nemligen den unga truppen sitt initiativ och sin rådighet, och den gamla sitt lugn och sin fasthet.

Jag tror på borgare-arméens förmåga att kunna värna fäderneslandet, och jag tror på ett sådant försvarsväsendes förenlighet med ett lands välfärd i öfrigt.

Deremot förkastar jag — det må ännu en gång upprepas — det sätt, hvarpå denna stora idé blifvit bragt till utöfning i Preussen, och vill blott till slut erinra, att det var med sitt unga, blott under några få veckor öfvade manskap samt med sitt så godt som oöfvade landtvärn, som Preussen 1813 besegrade Europas störste härförare och hans väldiga arméer, utgångna från den segervana Fransyska nationen. Huru denna storartade yttring af det Tyska folkets patriotism belönades; huru dess ungdom derefter infördes i det två- å treåriga kaserntlifvet — om den saken har historien redan börjat skriva sin dom.

Schweiz har på ett år skaffat sig 100,000 gevär af den yppersta modell. Det kunde göra det och hvarför? Ty det var ej utsuget af militärväsendets börda. Jag tror, att förhållandet kunde vara detsamma uti vårt land. Årliga utgifterna för försvarsväsendet till lands och sjös, inberäknadt indelningsverket, uppgå nemligen för närvarande till minst 20 millioner R.dr. Deraf borde kunna reserveras flera millioner genom årliga besparingar, och då skulle icke heller vi vara i förlägenhet för anskaffningen af gevär.

Men jag återkommer dertill, att med den här gjorda framställningen det icke varit Utskottets mening att fordra, det Regeringen skulle *bestämma sig* för en arméorganisation, byggd på grundsatsen af allmän värnpligt och indelningsverkets upphäfvande, utan har afsigten endast varit att begära en utredning af frågan, på det att man kunde få veta, huru en så beskaffad organisation skulle taga sig ut i verkligheten; — och detta står ock tydligen uttryckt i motiveringen, hvilket man lätt finner, om man genomläser den.

För min del anser jag, att Kammaren, om den icke stadnar vid ett blekladgt nej i denna punkt, likasom i de flesta öfriga, bör för Kongl. Maj:t gifva till känna, i hvad riktning reorganisationen bör gå; och i sådant fall kan jag ej finna, att den bör gå i någon annan, än den som här blifvit angifven. Jag anhåller således om bifall till Utskottets Betänkande i denna del.

Herr Ridderstad: Jag kan ej annat än beundra föregående talarrens sangviniska föreställningssätt och måste i sanning beklaga, att den ärade representanten från Göteborg icke långt för detta kallats till Chef för Landförsvars-departementet, emedan i sådant fall, den dag som i dag är, vårt försvar säkerligen icke skulle lemnat något öfrigt att önska. Vårt fosterland skulle helt visst då hafva haft ett försvar, som, enligt den värde representantens egna uppgifter, skulle kostat bra litet — kanske intet — och i militäriskt afseende ändock varit kraftigare än det nuvarande.

Men skämt å sido.

Vid sådant förhållande och med så lysande resultat för ögonen kan jag emellertid icke underlåta att fästa uppmärksamheten å några af de satsar, hvarmed han här uppträdt.

Sålunda har han, bland annat, framhållit, att Schweiz' armé kostar obetydligt i jämförelse med hvad vår kostar. Men han glömmet dervid en sak, som dock är af vigt att ej förbise — han glömmet, att Schweiz är förklaradt för en neutral stat af kontinentalmagterna, åtminstone af

stormagterna. En sådan stat behöfver intet annat försvar än det, som helt och hållet kan fotas på det fria och sjelfständiga folkmedvetandet, på medborgareandans i behöfvets stund till handling och försvar väckta kraft, på den mera summariskt än verkligt ordnade allmänna beväpningen.

Schweiz är dessutom omgifvet af tvänne rivaliserande magter, Tyskland och Frankrike, hvilka icke tillåta den ena den andra något ingrepp i Schweiz' sjelfständighet.

Vi lefva icke i samma lugna ställning, och olika förhållanden kräfva olika handlingssätt.

Talaren har vidare sagt, att det förslag, som här behandlas, blifvit framlagdt af Utskottet för att tjena såsom "*ledning*" för det blifvande organisationsförslaget. Nå väl, hvilken ledning lemnar det då? Jo, det andyder först och främst, att indelningsverket bör aflösas. Hvad vill då det säga? Helt enkelt, att det stående försvaret skall sopas bort; att hela den gamla, bepröfvade organisationen bör undanrödjas; att det skall blifva rent hus. Detta är den första grundsatsen. I sanning, radikal åtminstone.

Den andra är, att försvaret uteslutande skall byggas på allmän värnpligt. Om det nu vore så, och jag antager — hvad man troligtvis kan antaga — att vapenöfningarne jemväl inskränktes till ungefär samma tid som för det närvarande är tillmätt beväringen — så hade vi en armé, tillkommen på detta sätt, en armé, endast underkastad 12 till 14 dagars öfning trenne år å rad, alltså en armé, som i afsaknad af erforderlig öfning icke mer befunne sig i stridsdugligt skick. I ett sådant läge eller med andra ord i en nära nog försvarslös belägenhet skulle vi sålunda komma att intaga en ställning, som, efter hvad jag föreställer mig, icke motsvarade landets politiska sjelfständighet och värdighet, icke ens Andra Kammarens verkliga afsigter.

Ehuru jag kunde hafva — från rent positiv synpunkt sedt — jemväl åtskilligt att tillägga till försvaret för ett modifieradt indelningsverks bibehållande, vill jag emellertid härmed sluta, instämmande i afslag å denna punkt.

Herr John Ericson: Jag ber att få bemöta de uttryck af klander, som under denna debatt blifvit riktade emot Utskottet, derföre att det framställt det ifrågavarande förslaget i denna 37:de punkt.

Vid en riksdag, då en Kongl. Proposition angående landtförsvarets organisation, framkallad af en föregående Riksdags underdåniga skrifvelse, förelåg till pröfning, ansåg Utskottet sig icke böra ingå i någon mera detaljerad granskning af de förslag, som blifvit ingifna af enskilde motionärer, åsyftande än mera genomgripande förändringar i försvarsväsendet. Men Utskottet kunde i allt fall ej förbise, att i dessa förslag, som sålunda på den sednare tiden framkommit, spåras en gemensam tanke angående vårt försvarsväsendes ordnande, enligt hvilken försvaret bör grundas på folkbeväpning, dels med upphäfvande, dels med inskränkande af stammen och dels indelningsverkets antingen förändring eller totala afskaffande; och Utskottet ansåg sig icke böra avsluta sitt uppdrag utan att för Riksdagen framställa de intryck, som, efter hvad Utskottet under sitt arbete i försvarsväsendets tjänst erfarit, gjort sig mera allmänt gällande i fråga om lämpligaste sättet för lösningen af denna för landets frihet och

sjelfständighet brännande fråga. Det ofta återkommande talet om indelningsverkets aflösning gjorde, att Utskottet fann önskligt, om en utredning i detta hänseende kunde åstadkommas; och då det icke stod Utskottet till buds, likasom icke heller Riksdagen, att genomföra en sådan utredning, återstod för Utskottet blott att tillstyrka att till Kongl. Maj:t skulle öfverlemnas att låta derom gå i författning. Detta är ock den enda åtgärd Utskottet föreslagit; och om man genomläser den del af motiveringen, som, i det föregående anförd, berör detta ämne, torde det ock befinnas, att Utskottet med sin här gjorda framställning icke afsett något annat eller mera, än hvad jag nu framhållit. Att i öfrigt för de kostnader, som indelningsverket ådrager landet, skulle kunna erhållas en fullgod stamtrupp, tillåter jag mig att med några få siffror söka visa. Kostnaden för indelningsverkets upprätthållande utgör, enligt Grill i hans utmärkta arbete: Svenska indelningsverket, 4 millioner R:dr B:ko. Vidare äro i riksbudgeten för år 1869 utgifterna för indelta arméen uppförda med en summa af 3,855,078 R:dr 76 öre, hvaraf en betydlig del kan tilläggas förutnämnda summa; ett sammanlagdt belopp således af omkring 9 millioner R:dr. Efter beräkning af de kostnader, som den värfvade arméen kräver, om ock man tager husarregementet Konung Carl XV samt de i hufvudstaden förlagda fotgardesregementena till norm i detta hänseende, skulle för denna summa kunna hållas en stam kavalleri af samma styrka som det nuvarande indelta kavalleriet och derjemte fullt 12,000 man infanteri; och att denna stam skulle blifva lika god som den stam indelningsverket presterar, torde kunna tagas för afgjort.

Jag vill ej längre uppehålla, utan slutar med anhållan om bifall till Utskottets förslag i denna punkt.

Herr Sven Nilsson: Jag måste bedja om litet tålmod. Jag skall icke fresta det alltför mycket, men *något* måste jag dock göra det i en fråga af så ingripande vikt som denna.

I likhet med många andra talare finner äfven jag Utskottets föreliggande tillstyrkande framstå såsom en nödvändig följd af 1867 års Försvars-Utskotts betänkande och Riksdagens derefter aflättna skrifvelse i ämnet till Kongl. Maj:t. I nämnda förslag uttalades redan då bestämdt grundsatsen om indelningsverkets upphäfvande. Kamrarne biföllo visserligen icke helt och hållet det tillstyrkta beslutet. De förklarade, att allmän värnpligt vore ett nödvändigt vilkor för ett betryggande försvar, men denna kunde icke — tillade de — tillämpas i sammanhang med indelningsverkets nuvarande bestämmelse, utan förutsatte i dessa någon förändring; i följd hvaraf de anhöllo hos Kongl. Maj:t om en utredning.

Nu har Kongl. Maj:t framlagt en sådan och dervid för sin del beslutit, att indelningsverket borde bibehållas. Frågan är nu den: skall Riksdagen fränkänna sig sin rätt i denna viktiga fråga? Skall Riksdagen helt och hållet öfverlemna frågan åt Kongl. Maj:t och icke förnya sitt vid 1867 års riksdag fattade, i den underdåniga skrifvelsen framställda beslut? För min enskilda del tror jag, att Riksdagen bör taga vara på sin rätt och anhålla om aflösning.

Man har här betraktat indelningsverket och roteringen såsom ett sätt att utgöra skatt till Staten. Men, mine Herrar, jag ber att få uppmärk-

samhet för den omständigheten, att indelningsverket eller roteringen i sjelfva verket *icke* är någon beskattningsform. Den, som påstår det, må uppgifva de grunder, hvarpå han stödjer sitt påstående, men till dess förklarar jag fortfarande, att detta från början var en rent personlig skyldighet, tillkommen i stället för utskrifning. En talare här midtför mig har sagt, att utskrifningen ålåg jorden. Denna uppgift håller emellertid icke streck, ty den ålåg manskapet; och till och med vid 1683 års riksdag, då indelningsverket kan sägas hafva först fått sin nuvarande form bestämd, beslöts utskrifning efter hufvudtalet för de provinser, som icke ingått på det vissa knektehållet.

I öfrigt hafva under den föregående diskussionen förekommit åtskilliga andra misstag, och jag nödgas upptaga tiden något med att rätta dem.

Sålunda har man sagt, att de här omtalade försäkringarne om frihet från utskrifning sträckte sig till alla provinser. I min reservation har jag likväl tydligen styrkt, att *hvarje* provins *utom Skåne* fått sådan frihet sig tillförsäkrad.

Vidare har blifvit yttradt, att rusthållarne icke hade dylika friheter. Jag kunde dock uppräknat tjogtals sådana för rusthållarne.

Det intresserar mig slutligen att upplysa de herrar, som begått dessa misstag, om anledningen dertill. Vid rustnings- och roteringskomitéens betänkande äro fogade åtskilliga tabeller. Dessa upprättades af komitéens sekreterare och der citerades sådana nyare och äldre kontrakt, som afse rotehållarnes skyldigheter till soldaten, men icke alla sådana som afse rotehållarnes skyldigheter till Staten. Genom att förbise innehållet af dessa kontrakt hafva Herrarne begått sina misstag, dem de fortfarande upprepa. På detta sätt tillkom roteringen. Sådan egenskap har den. På detta sätt har den betraktats fordom; och om den numera må vara att anse som ett reall onus, har den dock kommit i stället för en personell skyldighet. Man har åberopat Carl XII:s befallningar år 1714; men Carl XII gaf också andra befallningar. År 1711, då Generalguvernören i Skåne, Magnus Stenbock, frågade, huru långt han skulle sträcka utskrifningen, svarade Carl i bref till honom och anförde, att rotehållarnes frihet i detta hänseende var försäkrad. Då Carl XII år 1718 utrustade arméén mot Norge och för detta ändamål befallde tvångsvärffningar öfver hela landet, befallde han derjemte landshöfdingarne, att endast rust- och rotehållare skulle från utskrifningen undantagas. På vidare förfrågan, om skollärare och dylika personer också skulle vara derifrån befriade, svarade han, att undantaget gällde *ingen annan* än rust- och rotehållarne med deras vargeringskarlar. Carl XII erkände således rust- och rotehållarnes frihet från utskrifning. Man har anmärkt, att under dessa krigiska år rust- och rotehållarne dock varit underkastade skyldigheten att prestera krigstjänst utöfver kontraktens bestämmelser. Men den som åberopar detta förhållande, bör icke heller förneka, att vid 1719, 1720 och 1723 års riksdagar dels lemnades och dels lofvades ersättning till rust- och rotehållarne för dessa utomordentliga åtaganden. Ännu så långt fram i tiden som under Gustaf III:s dagar förklarades i ett Kongl. Bref af den 15 Augusti 1777, "att det indelta infanteriet anskaffas och lönas af landets innevånare, endast för att vara fria för utskrifning till landets förvar utan eftergift af någon penning i de ordinarie hemmansräntor eller

andra kronoutskylder“. Ar 1812 inrättades beväringen. Då erkändes i viss mån äfven rust- och rotehållarnes rätt genom att blifva befriade från rekrytering i krig. Följaktligen har denna rätt hitills icke varit bestridd förr än nu.

Jag vill icke uppehålla tiden längre, utan slutar under yrkande om bifall till Utskottets förslag.

Herr Statsrådet Berg: Jag skall icke heller länge upptaga Kammarens tid. Jag ämnar icke ingå i någon vederläggning af de juridiska, militära och historiska uppgifter, som af särdeles sakkunnige män här framställt och hvilka — jag erkänner det — jag icke nu skulle våga att upptaga till granskning.

Men det, hvarå jag i en fråga af så stor betydelse som denna ber att få fästa Kammarens uppmärksamhet, är, att, om Riksdagen beslutar en skrivelse i ämnet till Kongl. Maj:t, det ligger en icke oväsentlig vikt uppå, att Riksdagen vet, hvad den önskar, och icke säger till Kongl. Maj:t: “Vi hafva icke rätt klart för oss, huru landets försvar bör ombildas; vi veta ej, om en organisation, byggd på allmän värnpligt och indelningsverkets aflösning, är att föredraga framför den nuvarande; men vi begära i allt fall en vidare utredning af frågan.“ — Att Kongl. Maj:t skulle utreda den ur sådan synpunkt, har icke mycken sannolikhet för sig efter uttalandet i statsrådsprotokollet. Och om Kongl. Maj:t äfven skulle lyssna till en framställning i antydd riktning, funnes ingen annan utväg än att efter begäran nedsätta en komité, hvilken i sådant fall naturligtvis finge det mest vidsträckta uppdrag att föreslå ett försvar med stam eller utan stam, med beväring eller allmän folkbeväpning, med indelningsverkets förändring eller upphäfvande, med ett ord, att framlägga hvilket förslag som helst. Men, mine Herrar, en komité, huru försiktig man än må vara vid tillsättandet, lärer icke kunna undgå att medföra ganska betydliga, ja, mången gång oförutsedda kostnader, hvilka, som hvar och en vet, icke alltid återgåldas. Jag kan följaktligen icke instämma med den föregående talaren i hans önskan om en skrivelse, hvilken skulle hafva till följd bildandet ånyo af en komité för denna frågas behandling.

Herr Statsrådet Abelin: Jag vill nu icke upptaga Kammarens tid med bemötande af några här meddelade sifferuppgifter, hvilka, om jag fattat dem rätt — det jag likväl icke vågar påstå — väl tåla att justeras. Jag skall blott ett ögonblick uppehålla mig vid ett yttrande af Herr Hedlund.

Jag har nyss uppläst ett bref från General Dufour, innehållande ett gillande af de grunder, hvarpå vår arméorganisation hvilat. Herr Hedlund har nu uppgifvit, att samme general vid ett annat tillfälle skall hafva yttrat sig i en motsatt riktning. Jag tillåter mig ej att betvifla sanningen af det anförda yttrandet, men jag måste tro, att han af sagesmannen icke fått någon fullt riktig föreställning om vår arméorganisation eller att något missförstånd å endera sidan egt rum. Jag har ansett mig af aktning för den vördnadsvärde generalen, som ej må misstänkas för tvetalan, skyldig tillkännagifva, att jag har giltig anledning till en sådan förutsättning; — och om jag här ej uppgifver de skäl, hvarpå jag grundar den, härrör sådant af en granlagenhet, som ej bör läggas mig till last.

Herr Hierta: Jag har begärt ordet för att förena mig med dem, som yrka afslag å ifrågavarande punkt, dels på förut anförda skäl att tillräckliga grunder icke blifvit lemnade från Utskottet för en sådan utredning som här afses, och att Regeringen följaktligen till en viss grad måste komma att famla i mörkret, och dels äfven till följd af den erinran, som en af de föregående talarne nyss gjort derom, att den högsta viljan, som i saken också har något att säga, vill vidhålla indelningsverket. Men jag anhåller att derjemte få gifva ett uttryck af den känsla, som manat mig att anhålla om ordet. Från första början denna sak afhandlats, har det förefallit mig, att Herr Krigsministern varit att i hög grad beklaga, som måst nedlägga ett lika svårt som af alla erkänt förtjenstfullt arbete på någonting i det hela så otacksamt, och som under närvarande förhållanden knappast kan lemna något resultat.

Jag ber dock att få erinra om, att ursprunget till detta arbete icke är att söka hos 1867 års Riksdag, utan år detsamma onekligen ett arf, som den nuvarande Krigsministern fått emottaga från sina tidigare företrädare. Detta har sin första rot i den Kongl. Proposition om beväringens tvååriga exercis, som afläts till Rikets Ständer under den förra ständsrepresentationen. Detta förslag, som mötte enhälligt motstånd af Bonde-Ståndet, men likväl genomdrefs, tände först tvisten; och sedan kom en annan Proposition från Regeringen angående grunderna för förslaget ordnande, hvilken vid 1865 och 1866 årens riksdag till en början antogs endast af Ridderskapet och Adeln samt Preste-Ståndet och afslögs af Borgare och Bonde-Ståndet. Detta förslag skulle hafva förfallit, om det stadnat härvid; men som det synes hafva intresserat den dåvarande Regeringen att ej få det alldeles afslaget, så tillställdes en inbjudning från Adeln och på grund häraf tillvägabragtes i Borgare-Ståndet, med ett par rösters pluralitet, en sådan förändring, att Ständerna i underdånig skrifvelse förklarade — i stället för att afslå allt — att de i brist af tillfälle till närmare pröfning väl icke kunde antaga de grunder, som Kongl. Maj:t då framlagt för försvarsväsendets ombildning, men anhöllo, att Kongl. Maj:t vid följande riksdag ville aflåta ett fullständigt utarbetadt förslag på dessa grunder, hvilket ock var ett sätt att vid slutet af riksdagen komma ifrån pröfningen deraf. Man kan således säga, att felet, hvarför det så mödosamma arbete Herr Krigsministern nu måst underkasta sig blifvit föranledt, ligger dels hos Representationen och dels hos Regeringen; — och att nu åter komma med en sådan begäran om utredning, hvarom här talas, skulle enligt mitt förmenande endast tjena till att framkalla ett nytt Sisylfus-arbete för Chefen för Landtförsvars-departementet. Han vet icke hvad han skall komma med.

För öfrigt tror jag icke, att man här skulle vara i stånd att utlåta sig för närvarande, huruvida ett försvar, bygd på allmän värnpligt, blifve billigare eller mera betungande än den nuvarande anordningen. Min föreställning är nemligen — och jag tror den vara någorlunda rättfärdigad af hvad man ser i andra länder i Europa — att nästan i alla stater i nuvarande ögonblick pågår en stark jäsningsprocess, som rör denna fråga. Vi kunna väl icke vara okunnige om, att i de större staterna och äfven i de mindre ganska allmänt anses, att en förändring skall inträda i försvaret för framtiden, hvarigenom de stående arméerna blifva obehöfliga.

Mig synes, att grunden för denna allmänna önskan är att söka i den föreställningen, *icke* att ett på allmän värnpligt byggt försvar, hvarigenom uteslutes nödvändigheten af stående trupper, skulle blifva dyrare, utan tvärtom att det skulle blifva *billigare* än det närvarande. I detta afseende tror jag för min del — det förefaller mig åtminstone så — att för oss här i Sverige, som alltid pläga komma några år efter med våra experimenter, det kan vara af nytta, att så stora arméer i andra länder under freden stå fullrustade likasom till krig och betunga folken, så att den opinion, som önskar en lättnad i detta olidliga förtryck, må hinna att fullkomligt utbilda sig och leda till ett resultat, och det kan väl, om allt fortgår som hitintills, icke dröja många år, förrän den reformen blir mogen att genomföras. Så länge emellertid densamma ännu väntar på sin lösning i de länder, för hvilka den måste vara mest brännande, tror jag icke, att vi kunna inlåta oss på några försök i sådan riktning. Min tanke är, att en så beskaffad värnpligtslag, som då antages, måste blifva något, som kommer att byggas på milissystemet. Men tanken på möjligheten att redan nu införa det här i landet strider tilläffventyrs för mycket mot yrkesmilitärernes föreställningssätt och deras inrotade tro på nödvändigheten af långvariga möten och så vidare, för att kunna hos oss hoppas ett initiativ för reformen, innan andra folk föregått med exemplet. Dessa fördomar äro mäktiga och måste notas bort, innan man tänker på någon nationalbeväpning, byggd på billigare grunder.

Jag tror således, att uppskof är det som vi egentligen böra söka, emedan jag för min del icke ser den ringaste våda för freden under de närmast följande åren, äfven om Preussen och Frankrike skulle komma att drabba tillsammans; och detta är anledningen, hvarför jag för min del yrkar afslag.

Herr Otterström: Då jag under de 20 timmar Kammaren använt på behandling af detta Betänkande icke tröttat Kammaren med några tal, hoppas jag ega rätt till uppmärksamhet under några minuter. Jag kan förklara hvarför Herr Hedlund vill försvara denna punkt i Utskottets Betänkande, ty han vet, hvad han vill: han vill indelningsverkets totala upphäfvande och försvarsväsendets grundande på allmän nationalbeväpning. Jag kan deremot icke göra för mig lika klart, hvad Herr Hierta önskar. Han vill ett särskildt försvar som är byggt på indelningsverkets bibehållande, men med lindring i detsamma så mycket som är möjligt — hvilket äfven jag önskar — men han vill också ett annat försvar, som hvilat på allmän folkbeväpning med indelningsverkets aflösning. Jag bekänner, att jag icke rätt begriper, på hvad sätt ur sådana grunder skall kunna frambringas någon antaglig organisation.

För öfrigt anhåller jag att blott få yttra några ord angående knektekontrakten. Dessa kontrakt tillerkänna, som man vet och här äfven blifvit upprepade gånger erinradt, rust- och rotehållare frihet för sig, barn och tjänstefolk från utskrifning till arméen. Men huru tager manne den stränga tillämpningen af denna grundsats sig ut i längden och i verkligheten? Jag har sjelf varit roteintressent, och jag erlade för min andel i roteringsbesväret 7 R:dr om året. Dessa 7 R:dr skulle således befria mig, barn och drängar från skyldigheten att deltaga i den allmänna värnpligten. Jag känner rusthållare, som icke hafva mera än $\frac{1}{192}$ i ett rusthålls-

nummer och som årligen icke betala fullt en riksdaler. Skulle en sådan rusthållare genom detta onus ega rätt att "för sig, barn och tjenstefolk" vara befriad från förpligtelsen att lika med andra medborgare värna fosterlandet. Detta stöter på det löjlige; — och jag instämmer fullkomligt med den talare, Herr Orre, som öppet förklarade, att, då man ställer sig på denna grund, motarbetar man sig sjelf.

Herr von Troil: Huru frestande det än för mig skulle vara att här ingå i en kontrovers med den värde representanten från Göteborg, hvilken nyss för oss återupprepat det system för försvaret, som han förut framlagt och hvilket möjligen kan medföra någon fördel, men har det felet att man dermed icke kan försvara sig, bjuder aktningen för Kammarrens uttryckta önskan mig att afstå från ordet och att endast yrka afslag.

Herr Jöns Pehrsson: Jag har velat gifva till känna, att det enligt mitt förmenande lärer hvarken till någon särdeles stor skada eller synnerlig vinst, om denna punkt blir afslagen eller godkänd. Det är i allt fall gifvet, att hvarje förslag från Regeringen till försvarsväsendets ordnande kommer att tillbakavisas, så länge detsamma icke är bygd på sådana grunder, att det medför någon verklig lindring i den tunga börda landet redan är underkastad för sin armé. Aldra minst kan ett förslag hafva någon utsigt till framgång, som fordrar ökade kostnader af landets fattiga innebyggare för detta ändamål.

Herr Friherre Liljencrantz: Jag skall icke vara mångordig. Jag anhåller blott att få fästa Kammarrens aktade ledamöters uppmärksamhet å de förklaringar, som af Utskottets ledamöter här lemnats.

Den värde representanten från Göteborg har sälunda gifvit till känna, att han med föreliggande framställning aldeles icke åsyftat att få något förslag från Kongl. Maj:t om aflösning af indelningsverket och försvarets hvilande på grunden af allmän värnpligt; — han önskar blott, att Kongl. Maj:t skall göra en utredning. Samma yttrande har afgifvits af min ärade granne till venster. Då hemställer jag: funnos icke i Svenska språket några ord att tillgå, som kunde klart uttrycka hvad de menade, utan fanns för dem, då de endast ville begära en "utredning" i ämnet, ingen annan möjlighet att gifva form åt denna tanke än genom att anhålla om "utarbetande och framställande af ett förslag till såväl indelningsverkets aflösning som en organisation af landtförsvaret, byggd på grundsatsen af allmän värnpligt", som de nu säga sig ej åsyfta. Om de vändt sig till mig, vågar jag nästan tro, att jag med mina ringa redaktionskrafter dock kunnat prestera en uppställning af punkten, som bättre motsvarat meningen, sådan de nu förklarar den vara.

Samme talare på Göteborgs-bänken har äfven uttryckt sin förundran deröfver, att Regeringen fäst ett sådant afseende vid 1867 års underdåniga skrifvelse, emedan Regeringen borde hafva funnit, att den utgjorde en kompromiss mellan stridande åsichter. Då bör i sanning nu göras för Regeringen ganska lätt behandlingen af den skrifvelse, som här åsyftas, ty om någonsin är denna en kompromiss mellan stridiga meningar. Herr Adlersparre har instämt i detta förslag om en skrifvelses aflåtande till

Kongl. Maj:t och i sin reservation förklarar han, att han "*icke* kan instämma med Utskottet, då det förmenar, att det vore ur synpunkten af försvarsverkets ändamålsenliga ordnande fördelaktigt att medgifva indelningsverkets upphäfvande"; — och han tillägger, att detta enligt hans tanke är att "proklamera en lika vådlig som oriktig sats, hvaruti han icke vill hafva någon delaktighet". Jag undrar, hvilken "kompromiss" föranledt *honom* att votera för detta förslag.

Jag anhåller äfven att få rätta en liten historisk uppgift af Herr Hedlund. Han antydde nemligen, att mot slutet af Napoleon I:s regeringstid Franska arméen, som bestod af gamla trupper, besegrades af nybildade Preussiska korpser. Förhållandet är dock alldeles motsatt. Franska arméen utgjordes efter 1812 års nederlag i Ryssland till det mesta af sammanrafsade hopar, och Preussiska hären var deremot bildad dels af den under 1812 års krig stridsvande delen och dels af sådane, som Preussiska regeringen genom att öfverträda fördraget i Tilsit i smyg öfvat. Den Preussiska armén var således i detta hänseende den Franska vida öfverlägsen.

Om nu Herr Hedlund påyrkar den här föreslagna skrifvelsen till Kongl. Maj:t, samt Representationens majoritet dertill samtycker, och om man antager, att denna majoritet skulle kunna påtvinga Regeringen sin i skrifvelseförslaget uttryckta lifliga önskan om en arméorganisation, byggd på allmän värnpligt, skulle således Regeringen, efter Herr Hedlunds nu afgifna förklaring om rätta förståndet af de här använda ordalagen, om den framlade ett sådant förslag, kunna sägas ändock icke hafva gått Representationens önsknningar till mötes. Detta är något så oerhördt, att jag icke kan biträda det, utan anhåller, att dessa ärade Utskotts-ledamöter måtte bringa sina opinioner i öfverensstämmelse med sina förslag eller ock sina förslag i öfverensstämmelse med sina opinioner.

Herr Friherre Gripenstedt: Äfven jag lofvar att fatta mig kort. Jag anhåller blott att få bemöta ett par satser, som blifvit under diskussionen framställda.

En talare har sagt, att det ej skulle vara rätt att endast svara ett blekladgt nej på Kongl. Maj:ts Proposition, och att Riksdagen därför borde besluta att ingå till Kongl. Maj:t med den skrifvelse, Utskottet här föreslagit.

Men jag hemställer, huruvida man, derest något positivt skall sägas, verkligen gjort detta genom att aflåta en sådan skrifvelse, som den Utskottet föreslagit? Jag tror tvärtom, att denna skrifvelse fast heldre kan anses såsom en motsats till hvad som menas med något positivt, eller med andra ord, att den är i högsta grad obestämd och sväfvande.

Samme talare har äfven yttrat sig om de olika sätt, hvarpå man kunde bilda en stam. Han sade, att det väl icke skulle vara lämpligt att ur beväringen uttaga en sådan genom lottning, men att man likväl kunde erhålla en stam genom värfning eller genom betalning.

Jag får dock säga, att jag anser denna utväg till och med sämre än lottningssystemet, hvilket åtminstone ej gör någon skilnad till personen. Skulle deremot, äfven i detta fall, penningen blifva bestämmande, och stammen för krigsmagten, eller den del deraf som i främsta rummet

skulle blottställas för krigets faror, sålunda komme att bestå blott af de stackare, som för några riksdaler kunde förmås att sälja sig till soldater, då tror jag verkligen, att man derigenom gäfvte ytterligare anledning till de väl kända ropen om penningeväldets förtryck och orättvisa, och att man med mera skäl kunde få höra talas om *blodshandel* än förut, då lottningssystemet ifrågasattes, om "blodslottning". Man skulle dessutom i min tanke på detta sätt grumla begreppet om allmän värnpligt, och den vackra grundsatsen om hvarje medborgares skyldighet att, om så fordras, offra äfven sitt lif för fäderneslandet, derigenom neddragas till ett lumpet köpslagande, eller, såsom det stundom kallas, till en dans omkring guld-kalfven.

I öfrigt behöfver jag ej uppehålla mig vid de redan förut framställda två skälen mot Utskottets förslag, nemligen den brist på bestämdhet och konsekvens, som förefinns i den ifrågasatta skrifvelsen, samt det mindre passande, som skulle ligga deri att Riksdagen afläte en skrifvelse, af den beskaffenhet, att det såge ut antingen som om man sjelf ej visste hvad man ville, eller ock att man ej ville öppet utsäga det. Men jag vill tillägga ännu ett tredje skäl mot affåtandet af en sådan skrifvelse, nemligen att detta äfven skulle vara gagnlöst. Något framsteg till lösningen af organisationsfrågan skulle derigenom, i min tanke, alldeles icke vinnas. Ty om Regeringen, enligt anmodan, skulle framlägga ett förslag till landtförsvarets organisation, grundadt på allmän värnpligt, och det då visar sig, att en dylik organisation, så vida den skall uppfylla ändamålet, d. v. s. vara betryggande, blefve alltför dyr och betungande, så skulle ganska säkert de, som hylla grundsatsen om försvarsverkets baserande endast på allmän värnpligt, derigenom visst icke finna sig öfvertygade om olämpligheten för oss af detta system, utan de skulle blott svara, att *detta* framlagda förslag ej duger och att tillämpningen varit oriktig, men fortfarande påstå att principen är förträfflig.

Herr Adlersparre: Ehuru otålig Kammaren är, måste jag anhålla att få säga några ord. Friherre Liljencrantz har framkallat mig, och Herrarne hörde på hvad sätt. Jag kan ej lemna hans angrepp obesvaradt. Först ber jag att få fästa Kammarens uppmärksamhet på, att denna 37:de punkt icke är något svar på Kongl. Maj:ts Proposition, utan är ett svar på tre enskilda motioner, hvori begäras indelningsverkets aflösning och försvarets ordnande på allmän värnpligt. Vidare ber jag att få påminna, att hvarje riksdag hafva motioner i samma syfte inlemnats, äfvensom att indelningsverkets aflösning och allmän värnpligt nu äro ett dagligt samtalsämne. Dessa frågor synas sålunda inom allmänna opinionen hafva blifvit ett så viktigt element, att de icke få missaktas. När dertill kommer, att man sannerligen icke har någon reda på hvad man begär eller önskar, att man icke har den ringaste aning om huru stor aflösningen måste blifva eller huru utsträckt värnpligten, då är det väl af behovet påkalladt, att någon åtgärd viktages för att dessa viktiga och ofta förekommande frågor måtte erhålla en behörig utredning. Något annat har Utskottet icke begärt. Sjelfva slutpunkten, likasom åtskilligt annat i Betänkandet, är visserligen icke på bästa sätt stilerad; men lä-

ses motiveringen, skall det tydligen ses, att Utskottet icke har, såsom här blifvit sagdt, *tillstyrkt* indelningsverkets aflösning eller försvarets grundande på allmän värnpligt utan begärt en *utredning* deröfver, på det Riksdagen, såsom det i motiveringen ordagrant säges, "*mätte blifva i tillfälle att pröfva en sådan organisationsplans ändamålsenlighet.*" Är denna utredning motbjudande, är den dock nödvändig, ty i motsatt fall blir det fortfarande ryckningar och slitningar emellan Regeringen och Riksdagen. Regeringen vill ordna och utveckla hvad som i motioner säges böra upphävas, och sådana stridigheter blifva alltid till rikets skada. Om deremot landet och Riksdagen få veta hvad aflösningen skulle kosta och huru utsträckt värnpligten måste blifva, så är det sannolikt att motionerna, om de ej upphöra, åtminstone blifva vanmäktiga, hvarigenom försvarsverket erhöle en lugnare utveckling. Dessa voro mina skäl, hvarföre jag instämde i begäran om denna utredning, och häri har jag icke begått någon inkonsequens. Undanskjutes denna fråga, återkommer hon hvarje riksdag. Man öfvervinner icke den fiende man ej vågar se i ögonen. Är en sak riktig, bör den ej qväfvas; är den deremot falsk, är det lika oklokt att ej ådagalägga det. Vill man bygga sin säkerhet på okunligheten, så bygger man på en osäker grund och skall fortfarande uppbära rika skördar af ogräs. Det har här anmärkts, att Utskottet i denna punkt begärt en sak som det ej känner; ja visst, just derföre att man saknar kännedom i dessa frågor begärde man utredningen, och så gjorde äfven 1867 års Riksdag, när det begärdes "lindring eller aflösning". Friherre Liljencrantz har förebrått Utskottet att för sitt förslag icke haft någon opinion, och att, der det haft en opinion, har det för densamma ej haft något förslag. Hans egna brister äro här vid lag ännu större, ty sjelf har han icke uttalat någondera delen, hvarken något förslag eller någon opinion, utan endast spelat fyrverkeri. Under så fadda omständigheter kunde han gerna hållit inne med sina anmärkningar.

Herr Hedlund: Om den grannlagenhet, hvarom Herr Krigsministern nyss talade, gäller mig, så får jag härmed anhålla, att Herr Krigsministern må anse sig oförhindrad att här yttra sig utan afseende å några betänkligheter i detta hänseende.

Medan jag har ordet, torde jag få upplysa, att ett uppgjort organisationsförslag innebär just en *utredning* och dertill en mycket klar utredning af ämnen utaf ifrågavarande beskaffenhet. Den distinktion en talare härutinnan gjort lärer således näppeligen ega det värde, som han sjelf, fägnande sig i känslan af sin skarpsinnighet, velat gifva densamma.

Samme talare har sagt, att jag skulle yttrat, att den unga Preussiska hären slog den *gamla* Franska arméen. Jag vill påminna, att jag icke talade om *den gamla Franska arméen* utan om *den Franska arméens stora härförare*. Vidare vill jag upplysa samma talare om, att jag mycket väl visste, likasom jag ock redan anført, att den Preussiska arméen icke var alldeles öofvad. Men denna öfning hade försiggått inom blott några få veckors öfningstid.

Hvad beträffar att stammens bildande genom värfning skulle vara en dans kring guldkalfven, så får jag erinra, att vi i sådant fall redan dansa

ganska dråpeligen kring denna kalf, då vi ju betala både vår indelta soldat, vår värfvade armé och vårt befäl med penningar. Jag slutar med att förklara, det jag ej funnit något skäl, som talar för att icke ingå på Utskottets förslag.

Öfverläggningen var slutad. Derunder hade yrkats dels bifall till Utskottets förslag, dels afslag derå, dels ock slutligen antagande af Herr Keys förslag. I enlighet med dessa yrkanden framställdes nu propositioner och förklarades den på bifall till Utskottets förslag vara med öfvervägande ja besvarad. Votering blef då begärd och antogs yrkandet på afslag till nej-proposition.

Följande voteringsproposition blef då uppsatt, justerad och anslagen.

Den, som bifaller hvad Särskilda Utskottet hemställt i 37:de punkten af dess Utlåtande N:o 1,

röstas ja;

Den det ej vill,

röstas nej;

Vinner nej, är Utskottets hemställan i förevarande punkt afslagen.

Den härefter företagna omröstningen utföll med 62 ja mot 85 nej, och hade följaktligen Kammaren afslagit Utskottets hemställan.

Punkterna 38—42.

Biföllos.

Punkten 43.

Herr Petter Andersson: Jag har ej tänkt nu framställa något yrkande. Jag vill endast nämna, att, då Utskottet i 26:te punkten föreslagit de deri nämnda båtsmansrotarnes ställande på vakans, konsekvensen väl fordrat, att Utskottet kommit till ett annat resultat i fråga om min motion.

Men Blekinge har aldrig lyckats tillvinna sig någon särdeles välvilja hos Riksdagen. Emellertid, såsom jag förut i denna fråga nämnt, hoppas jag att komitéen för utredning af frågan om lindring i båtsmanshållet skall taga ämnet i öfvervägande och behjerta de klagorop, som under sednare årens riksdagar af mig med flera representanter från Blekinge framburits.

Vidare anfördes ej och Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 44.

Bifölls.

§ 6.

Följande inkomna ärenden bordlades första gången:

Sammansatta Stats- och Banko-Utskottets Memorial N:o 2, angående vilkoren för det kreditiv Riksgälds-kontoret från Riksbanken eger begagna; Bevillnings-Utskottets Memorial N:o 14, med förslag till ännu icke afgjorda tullbestämmelser för vissa artiklar;

Sammansatta Banko- och Lag-Utskottets Utlåtande N:o 4, i anledning af väckt förslag om ändring i lagen för Rikets Ständers Bank af den 1 Mars 1830; och

N:o 5, i anledning af väckta motioner om ändring i lagstiftningen rörande enskilda banker med rätt att utgifva egna banksedlar:

Lag-Utskottets Utlåtanden och Memorial:

N:o 29, i anledning af väckt motion om antagande af ett utaf särskilde komiterade utarbetadt förslag till lag om inskrifning i fastighetsbok jemte de i sammanhang dermed uppgjorda förslag till författningar;

N:o 30, i anledning af väckt förslag åsyftande förändrade bestämmelser i fråga om lagfart å fastighetsfång;

N:o 31, i anledning af väckt förslag angående tillägg i Kongl. Förordningen om inteckning i fast egendom den 13 Juli 1818;

N:o 32, i anledning af Första Kammarens återremiss af 8:de punkten i Utskottets Utlåtande N:o 20, i fråga om den kommunala rösträtten för enskilda banker; och

N:o 33, i anledning af Andra Kammarens återremiss af 1:sta och 2:dra punkterna i Utskottets Utlåtande N:o 21, angående skyldighet att bygga och underhålla vägar och broar;

Andra Kammarens Tredje Tillfälliga Utskotts Utlåtanden:

N:o 3 (i samlingen N:o 34), i anledning af väckt motion om underdånig skrifvelse till Kongl. Maj:t angående undersökning och utredning, huru det under Konung Carl XI:s tid af rusthållarne sammanskjutna så kallade "reservkapital" blifvit användt;

N:o 4 (i samlingen N:o 35), i anledning af Herr Jöns Olssons i Nordanå motion (N:o 24), om underdånig framställning till Kongl. Maj:t att arrendatorerne af Upsala och Lunds akademihemman måtte till dessa hemman försäkras optionsrätt, i likhet med hvad för domkyrko hemman är stadgadt; och

N:o 5 (i samlingen N:o 36), i anledning af Herr Sven Nilssons motion (N:o 80), om vidtagande af åtgärder för att från Danmark utfä åtskilliga der befintliga handlingar och kartor.

På hemställan af Herr Talmannen beslöts, att såväl dessa som alla öfriga, endast en gång bordlagda ärenden skulle i ändamål af förnyad bordläggning sättas främst till föredragning vid nästa sammanträde.

§ 7.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades Herr Sven Nilsson under 14 dagar från den 22 April.

Kammarrens ledamöter åtskiljdes härefter kl. $\frac{1}{2}$ 1 på natten.

In fidem

H. Husberg.